

“CULTURE SHOCK”

een onderzoek naar de opkomst van het populisme binnen de
Rotterdamse cultuurpolitiek

Voorwoord

Een onderzoek dat inspeelt op de huidige ontwikkelingen binnen de Nederlandse cultuurpolitiek. Dat was mijn wens toen ik ruim een half jaar geleden mijn onderzoeksvoorstel voor deze Master Thesis mocht vormgeven. Hoe doe je echter onderzoek naar veranderingen die eigenlijk nog moeten plaatsvinden? Het aangepaste subsidiebeleid van het 'nieuwe' (inmiddels al weer demissionaire) kabinet is tenslotte vanaf het komende culturele seizoen pas van kracht. Bij gebrek aan kwaliteiten om de toekomst te kunnen voorspellen was ik dus genoodzaakt om een blik te werpen op het verleden. Al snel werd duidelijk dat de huidige ontwikkelingen een minder recente oorzaak leken te hebben. De veranderde houding binnen de hedendaagse politiek leek sterk in verband te staan op de opkomst van het populisme binnen het Nederlandse politieke bestel. De populistische Partij Voor de Vrijheid (PVV) van Geert Wilders bleek verschillende (vergelijkbare) voorgangers te hebben, met Leefbaar Rotterdam als de voorloper van het hedendaagse populisme in Nederland. Met de wens een onderzoek te doen naar de veranderde houding van politici tegenover de steun van kunst en cultuur was een analyse van deze partij dus op zijn plaats.

De keuze voor dit onderzoeksthema heeft me gedwongen mijzelf te verdiepen in voor mij nieuwe onderwerpen, wat zeker mijn kennis over de Rotterdamse politiek en het cultuurbeleid heeft vergroot. Ik heb zeer veel interesse in Rotterdam als stad en de ontwikkelingen binnen de Rotterdamse kunst- en cultuursector, waardoor ik mij met veel plezier in de gebeurtenissen binnen deze stad en sector heb verdiept. Het afgelopen half jaar heb ik me bezig mogen houden met een onderwerp waar mijn eigen interesse zeer groot voor is, wat van positieve invloed is geweest op mijn motivatie. Ik heb het onderzoek met veel plezier uitgevoerd, al kostte het me op bepaalde momenten meer moeite dan ik had verwacht. Bij aanvang van deze, voor mij derde, thesis was ik zeer zelfverzekerd dit onderzoek, met mijn ervaringen van de afgelopen twee jaren, zonder moeite tot een goed einde te brengen. Nu ik het onderzoek heb afgerond kan ik zeggen dat dit, met iets meer moeite dan ik had verwacht, is gelukt. Daarvoor gaat ten slotte mijn dank uit naar mijn begeleider Pauwke Berkers, voor zijn begeleiding en bruikbare adviezen bij het verwezenlijken van dit onderzoek.

Carly Rutten

Rotterdam, augustus 2012

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	4
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	9
2.1 Het populisme	9
2.1.1 Probleem rond de definiëring van het populisme	9
2.1.2 Kenmerken van het populisme	10
2.1.3 Het populisme binnen het cultuurbeleid	12
2.1.4 Het populisme in Rotterdam	14
2.2 Cultuurbeleid	15
2.2.1 Het Rotterdamse cultuurbeleid	17
2.2.2 Dilemma's binnen het cultuurbeleid	20
2.2.3 De legitimering van het cultuurbeleid	21
2.3 Discours(analyse)	23
2.3.1 Media discours	24
2.4 Verwachtingen aan de hand van de literatuur	25
Hoofdstuk 3: Onderzoeksopzet en methoden van onderzoek	29
3.1 Afbakening	29
3.1.1 Selectie partijen	30
3.1.2 Onderzoeksobjecten	30
3.2 De populatie	31
3.2.1 Operationele populatie	31
3.2.2 Steekproefkader	32
3.3 Onderzoeksmethode	33
3.3.1 Codeerprocedure	34
3.3.2 Analyse resultaten	35
3.4 Operationalisering	36
3.4.1 Identificatievariabelen	36
3.4.2 Frames	36

Hoofdstuk 4: Resultaten en analyse	42
4.1 Aantal uitingen	42
4.1.1 Verdeling frames	45
4.2 Specificatie frames	48
4.2.1 Argumenten Leefbaar Rotterdam	49
4.2.2 Argumenten PvdA Rotterdam	54
4.3 Analyse van de identificatievariabelen	59
4.3.1 Leefbaar Rotterdam	60
4.3.2 PvdA Rotterdam	62
Hoofdstuk 5: Conclusie en discussie	65
5.1 Discussie	67
5.2 Aanvullend onderzoek	69
Literatuurlijst	71
Bijlagen:	
1. Overzicht bronnen	74
2. Codeerschema	75
3. Specificatie overige frames	83

Hoofdstuk 1: Inleiding

“Een symbolisch moment: even na tien uur woensdagavond betreedt lijsttrekker Pim Fortuyn van Leefbaar Rotterdam de bomvolle Burgerzaal van het Rotterdamse stadhuis. Tezelfdertijd druipt PvdA-lijsttrekker Els Kuijper af door de andere deur. Fortuyns timing is onovertroffen. Twintig seconden eerder wees telling van de helft van de stemmen uit dat hij historie heeft geschreven: zeventien zetels. Het is het beste resultaat van een nieuwe partij ooit in de parlementaire geschiedenis.” (Volkskrant , 7 maart 2002)

De schok was groot bij de gevestigde politieke orde in Rotterdam en Nederland toen Leefbaar Rotterdam na de gemeenteraadsverkiezingen van 6 maart 2002 met 17 van de 45 zetels in één klap de grootste partij in de gemeenteraad werd. Vanaf de Tweede Wereldoorlog was de Partij van de Arbeid (PvdA) de regerende partij geweest in de havenstad en later zal blijken dat zij deze positie weer snel terugwinnen. De regeerperiode van Leefbaar in Rotterdam was kort, maar lijkt niet zonder gevolgen. De snel groeiende populariteit van Pim Fortuyn en zijn populistische opvattingen hebben destijds gezorgd voor veel ophef binnen het Nederlandse politieke bestel, zowel op lokaal als op landelijk niveau. De moord op Fortuyn in mei 2002, vlak na zijn overwinning in Rotterdam, lijkt er voor te hebben gezorgd dat zijn landelijke doorbraak is uitgebleven, evenals het succes van Lijst Pim Fortuyn (LPF) en Leefbaar Nederland op de langere termijn. Met het toetreden van de Partij Voor de Vrijheid (PVV) als gedoogpartner van het huidige kabinet lijkt het populistische gedachtegoed, dat sinds de opkomst van Fortuyn een steeds grotere rol is gaan spelen binnen het Nederlandse politieke systeem, echter toch zijn weerslag te hebben op de manier waarop het land wordt geregeerd. Naast de afwijkende standpunten op het gebied van immigratie manifesteerde de tegenstelling met de gevestigde orde zich ook binnen het landelijke- en lokale cultuurbeleid.

Met de overwinning van Leefbaar Rotterdam bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2002 is het populisme, als partiële politieke ideologie, weer op de kaart gezet in Nederland (Zijderveld, 2009, p.10) en is de overheidssteun van de kunst- en cultuursector regelmatig kritisch behandeld. De kern van het populistische standpunt bestaat uit “de perceptie van de bestaande politiek als een moreel conflict tussen een boosaardige elite, tegenover het deugdzame volk” (Vossen, 2009, p.439). Populisten beloven het volk de macht terug te geven en politiseren de bij het volk levende vraagstukken. Binnen het debat over de steun van kunst en cultuur resulteert dit hoofdzakelijk in een standpunt waarbinnen kunst wordt omschreven als een eliteproduct waar het belastinggeld in verdwijnt en waar de ‘gewone’ burger te ver vanaf staat. Jaren na de overwinning van Leefbaar Rotterdam, in het najaar van 2010, werd het

nieuwe regeer- en gedoogakkoord van kabinet het Rutte gepresenteerd, waarmee het kabinet flinke bezuinigingen aankondigde voor verschillende sectoren. Deze bezuinigingen zijn voornamelijk het gevolg van de economische crisis die de overheid dwingt het begrotingstekort grondig aan te pakken. Daarnaast lijkt echter ook het politieke standpunt van het kabinet ten opzichte van de steun van kunst en cultuur veranderd en beïnvloed door de opkomst van partijen met een populistisch karakter als Leefbaar Nederland en de LPF in 2002 en later Trots op Nederland (TON) van Rita Verdonk en de PVV van Geert Wilders.

Met het nieuwe regeerakkoord schrapt het kabinet bijna een kwart van het totale kunstebudget (200 miljoen) en de cultuursector krijgt de opdracht op zoek te gaan naar andere bronnen van financiering. Toch gaat het debat niet altijd om geld. De argumenten die de regerende politici gebruiken richten zich niet alleen op het feit dat er bezuinigd moet worden en dus de kunstsector hier ook aan moet geloven. Er lijkt voornamelijk te worden benadrukt dat de manier waarop de kunst- en cultuursector jaren is gesteund door de overheid niet meer van deze tijd is en het belastinggeld onterecht naar projecten gaat waar de samenleving nauwelijks iets aan lijkt te hebben. Onder andere politici worden opnieuw uitgedaagd om hun standpunten betreft de steun van kunst en cultuur te legitimeren tegenover hun collega's en de maatschappij. Er blijft echter onduidelijkheid bestaan over de argumenten die zij hiervoor gebruiken. Bestaat het discours inderdaad uit de standpunten dat kunst voornamelijk voor de elite zou zijn, of zijn er ook andere argumenten te definiëren uit de uitspraken die (populistische) politieke partijen over de steun van kunst en cultuur doen?

Om deze vragen te beantwoorden en de 'populistische' argumenten die betrekking hebben op de steun van de kunst- en cultuursector in kaart te brengen staat binnen dit onderzoek de volgende onderzoeksvraag centraal:

In hoeverre en op welke manier (de)legitimeren Leefbaar Rotterdam en Rotterdamse afdeling van de Partij van de Arbeid de overheidssteun aan kunst en cultuur?

Het doel van het onderzoek is dus het inzichtelijk maken van de verschillende argumenten die (populistische) politieke partijen gebruiken ten aanzien van het cultuurbeleid, waarna er kan worden nagegaan welk argument er voornamelijk wordt gebruikt en in hoeverre deze passen binnen het populistische gedachtegoed. Dit kan worden vastgesteld door de argumenten te vergelijken met die van een 'niet-populistische' partij, in dit geval de PvdA Rotterdam.

Er is gekozen voor Leefbaar Rotterdam, omdat zij met hun overwinning in 2002 de eerste grootste politieke partij met een populistisch karakter in de gemeenteraad van een grote

stad werden en sindsdien een plek in deze raad hebben weten te behouden. De 'Leefbaren' worden doorgaans beschreven als een kiesbeweging die aan alle karakteristieken van het populisme voldoet (Wansink, 2007, p.71). De PvdA is daarbij, met uitzondering van de regeringsperiode van Leefbaar Rotterdam (2002-2006), vanaf de Tweede Wereldoorlog tot op heden de regerende partij geweest in Rotterdam (Maandag, 2002). Beide partijen spelen een belangrijke rol binnen de Rotterdamse politiek, maar lijken in hun standpunten lijnrecht tegenover elkaar te staan. Leefbaar Rotterdam is een partij die veelvuldig in verband wordt gebracht met het populisme, terwijl de PvdA zich veelal openlijk afzet tegen dit gedachtegoed. Tot slot lijkt een analyse op lokaal niveau passender gezien het feit dat de specifieke invulling van het cultuurbeleid vaak sterk afhankelijk is van gemeentelijke besluiten. De grote lijnen worden doorgaans landelijk vastgesteld, maar daarna speelt de lokale politiek een grote rol bij de verdere invulling van het beleid.

De onderzoeksmethode die wordt gehanteerd binnen dit onderzoek is een inhoudsanalyse van krantenartikelen en beleidsdocumenten waar door, of over politici van Leefbaar Rotterdam en de Rotterdamse afdeling van de PvdA wordt gesproken met betrekking tot de steun van kunst en cultuur. Met behulp van de analyse van de krantenartikelen en beleidsdocumenten wordt getracht het publieke discours rond de steun van kunst en cultuur van de onderzochte partijen in kaart te brengen. Binnen de analyse wordt onderzocht op welke manier de meningen en werkelijkheden die betrekking hebben op het onderzoeksthema worden geconstrueerd door de publieke communicatie over dit thema te centraal te stellen. De term discoursanalyse wordt meestal gebruikt als aanduiding voor de analyse van een sociaal verschijnsel (van den Berg, 2004, p.29-31). In het geval van dit onderzoek wordt het discours van Leefbaar Rotterdam en de PvdA rond de steun van de kunst- en cultuursector geanalyseerd door te beschrijven wat er door welke persoon wordt gezegd, in welke context en wat dit betekent. Er wordt ingezoomd op het publieke debat rond de steun van kunst en cultuur door de uitspraken die de sprekers van, of over beide partijen doen, waar hun standpunt ten opzichte van het onderzoeksthema uit blijkt, te analyseren.

De (wetenschappelijke) aandacht voor kunst en cultuur, het cultuurbeleid en het populisme is de laatste jaren aanzienlijk toegenomen. Met de opkomst van het hedendaagse populisme sinds de overwinning van Leefbaar Rotterdam in 2002 en de voortdurende ontwikkelingen binnen het cultuurbeleid en het culturele debat zijn dit onderzoeksthema's waar de interesse voor is gegroeid. Na een inventarisatie van de relevante literatuur waarbinnen de combinatie van deze onderwerpen centraal staat kan echter de conclusie worden getrokken dat hier nog erg weinig onderzoek naar is gedaan. In 2011 presenteerde Denise Derksen een

onderzoek naar de frames binnen de culturele beleidsplannen van 2010 en het debat dat gaande was over deze plannen. Dit onderzoek richtte zich voornamelijk op de beeldvorming vanuit enkel beleidsdocumenten en de invloed op de beeldvorming van het debat. Natuurlijk is er daarnaast veel onderzoek naar- en theorievorming over het populisme en de opkomst hiervan in Nederland en Rotterdam, maar geen van deze onderzoeken gaan specifiek in op het argument dat deze partijen gebruiken ten aanzien van de steun van de kunst- en cultuursector. Het onderzoek van Cynthia Koch (1998), naar de ontwikkelingen binnen de National Endowment for the Arts (NEA), biedt inzicht in het Amerikaanse debat tussen voor- en tegenstanders van de overheidssteun aan kunst en cultuur. Het onderzoek gaat in op de tegenstellingen binnen de Amerikaanse cultuurpolitiek en de gevolgen die dit heeft gehad voor de kunst- en cultuursector. Dit onderzoek biedt inzicht in de samenhang tussen politieke overtuigingen en de standpunten van politici ten aanzien van het cultuurbeleid, maar de relatie tussen deze standpunten en de kenmerken van het populistische gedachtegoed lijken nog onvoldoende uitgelicht. Onduidelijk blijft nog of de argumenten die politici van populistische partijen gebruiken als ze spreken over de steun van kunst en cultuur –als deze al zijn op te maken uit bestaande literatuur – passen binnen het populistische gedachtegoed zoals men dit omschrijft.

De huidige literatuur beschrijft het populisme vaak alleen in combinatie met de standpunten van politieke partijen die zij hebben ten opzichte van immigratie en de omgang met verschillende (etnische) minderheden, maar ook op het gebied van cultuurbeleid lijkt de opkomst van deze partiële ideologie invloed te hebben gehad. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat het populisme veelal wordt besproken in combinatie met landelijke ontwikkelingen en de ontwikkelingen op het gebied van het cultuurbeleid, zo werd net al benadrukt, spelen zich voornamelijk op lokaal niveau af. Dit onderzoek zal zich daarom richten op deze ontwikkelingen binnen een stad die symbool staat voor het begin en de opkomst van het populistische gedachtegoed in Nederland de afgelopen tien jaar en kan worden beschouwd als een toevoeging aan de theorievorming over het populisme en de thema's die bij de partijen die dit gedachtegoed navolgen centraal stellen. In de bestaande theorie die betrekking heeft op de kenmerken van het populisme wordt nog weinig op de specificatie van deze thema's ingegaan. Daarbij wordt over het populisme en de gevolgen voor de standpunten van politieke partijen tegenover de steun van kunst en cultuur niet of nauwelijks gesproken, terwijl dit standpunt bij populistische partijen doorgaans wel lijkt af te wijken van de argumenten die de gevestigde partijen gebruiken. Het onderzoek zal tot slot ook bijdragen aan de beeldvorming van het

(veranderde) standpunt ten opzichte van het de overheidssteun van kunst en cultuur binnen de hedendaagse politiek.

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de relevante theoretische concepten die centraal staan binnen dit onderzoek. Na een uitgebreide definiëring van het begrip populisme wordt hier ingegaan op de ontwikkeling van het landelijke en Rotterdamse cultuurbeleid de afgelopen jaren en de theoretische benadering de term discoursanalyse. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met de verwachtingen die kunnen worden gedaan aan de hand van de beschreven literatuur. In het derde hoofdstuk wordt vervolgens ingegaan op de onderzoeksopzet en de methode van onderzoek. Hierbij wordt de codeerprocedure en de operationalisering van de theoretische concepten behandeld. Het vierde hoofdstuk bespreekt de resultaten van de analyse. Hier wordt ingegaan op de verdeling van de eenheden, de specificatie van de standpunten en de verwachtingen die zijn gedefinieerd in hoofdstuk twee worden aan de hand van deze resultaten getoetst. Tot slot bestaat hoofdstuk vijf uit een kort overzicht van de resultaten, de belangrijkste conclusies, de discussie en het voorstel voor aanvullend onderzoek.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de relevante theoretische benadering van dit onderzoek. De eerste paragraaf heeft betrekking op de term 'populisme', de kenmerken van dit verschijnsel en het verband tussen het populisme en Leefbaar Rotterdam. De onderzoeksvraag van de thesis richt zich op het argument van Leefbaar Rotterdam als populistische partij gebruikt. Om meer inzicht te geven in de ideeën en kenmerken van deze partijen wordt dit onderwerp behandeld in dit theoretisch kader. De tweede paragraaf gaat in op het cultuurbeleid en de ontwikkelingen van de afgelopen jaren op zowel nationaal, als lokaal niveau. Deze ontwikkelingen vormen mede de aanleiding van dit onderzoek. Ook worden in deze paragraaf aanverwante zaken besproken, zoals de legitimering van het cultuurbeleid en de dilemma's die bij de vorming van dit beleid centraal staan. De derde paragraaf beschrijft de termen discoursanalyse en media discours, die beide verband hebben met de onderzoeksmethode. Tot slot worden in de laatste paragraaf de verwachtingen die zijn gedaan aan de hand van de beschreven literatuur besproken.

2.1 Het Populisme

2.1.1 Problemen rond de definiëring van het populisme

Ruim twintig jaar geleden werd er in Nederland en Europa nog weinig gesproken over het populisme en was het voor velen een vrijwel onbekend verschijnsel. Het populisme kwam voor in Zuid-Amerikaanse landen en Rusland, maar bleek met de gestage opkomst van het Vlaams Blok in België en de onverwachte winst van Lijst Pim Fortuyn (LPF) in Nederland ook in de Lage Landen terrein te kunnen winnen. Daarbij drongen de politieke partijen met een populistisch karakter door in de parlementen van de meeste Europese landen (Lucardie, 2010, p. 7). De stempel 'populistisch' wordt tegenwoordig veel gebruikt, maar de precieze betekenis ervan lijkt moeilijk te bepalen. Vele wetenschappers en auteurs hebben zich over de definitie van de term gebogen, maar velen concluderen ook dat ze een dergelijke definitie doorgaans voor veel verwarring zorgt en een eenduidige omschrijving eigenlijk niet bestaat (Elchardus, 2002; Lucardie, 2010; Vossen, 2009; Bale & Taggart, 2011). Reden voor deze verwarring is mede het feit dat het populisme vaak wordt gebruikt om politieke tegenstanders in een slecht daglicht te plaatsen, waardoor de term een negatieve invulling krijgt. Op het moment dat de term wel in een positief verband wordt gebruikt, wordt het populisme vaak gelijkgesteld aan luisterbereidheid, een omschrijving die niet voldoet aan de veelzijdigheid van het begrip (Elchardus, 2002, p.90; Houwen, 2010, p.25). De negatieve bijklank van de term zorgt ervoor dat het zelfbenoemd populisme vaak ontbreekt.

Het is meestal onduidelijk of het populisme voornamelijk als stijl, discours, strategie, dimensie van de politieke cultuur of ideologie, zoals het liberalisme, socialisme en fascisme moet worden beschouwd. Verschillende auteurs concluderen allereerst dat het populisme geen complete wereldbeschouwing is, zoals de genoemde ideologieën, maar wel kan worden omschreven als een partiële ideologie (Canovan, 2002; Lucardie, 2010; Vossen, 2009). Anders dan de liberalen of socialisten putten populistten namelijk niet uit een gemeenschappelijke ideologische bron, citeren ze zelden klassieke populistische denkers en bestaat er geen fractie op Europees- of ander internationaal niveau. Mede om deze redenen wordt het populisme, naast een partiële ideologie, ook wel eens een politieke stijl genoemd. Stijl lijkt uiteindelijk echter moeilijk van inhoud te scheiden. Vrijwel alle politici wekken weleens de suggestie dat zij en hun partijen echt begrijpen wat het volk wil en dat als prioriteit stellen. Dit is echter onvoldoende om deze partijen populistisch te noemen, tenzij de uitspraken zijn ingebed in een bepaald ideologisch kader. Een politieke stijl lijkt dus ontoereikend, maar een complete wereldbeschouwing vormt het populisme ook niet. Verschillen met andere ideologieën zijn vaak klein en het populisme laat zich dus makkelijk combineren met wereldbeschouwingen als het liberalisme, conservatisme en socialisme. Puur populisme, zonder ideologische toevoegingen lijkt uiterst zeldzaam.

Er zijn echter toch overeenkomstige kenmerken te benoemen die het populisme tot een partiële ideologie maken. De kern ervan kan worden beschreven als de opvatting dat er een kloof bestaat tussen volk en elite. "Het volk wordt gezien als een homogene en etnisch zuivere, 'ingode' gemeenschap, tegenover een 'corrupte' en 'inslechte' elite" (Lucardie, 2010, p.9). Vaak bestaan populistische bewegingen uit personen die zichzelf positioneren als buitenstaanders en zich uit naam van 'het gewone volk' richten tegen het gevestigde politieke bestel, onder leiding van een veelal charismatische leider die feilloos zou aanvoelen wat er onder dat volk leeft (Wansink, 2007, p.69). Ondanks deze duidelijke kern is het toch niet eenvoudig om het populisme als vaststaande ideologie te omschrijven. Het is vaak nog onduidelijk wat de politici en partijen die met dit verschijnsel in verband worden gebracht precies gemeen hebben dat het gebruik van de term 'populisme' rechtvaardigt.

2.1.2 Kenmerken van het populisme

Vanuit de theorie zijn er verschillende pogingen ondernomen om naast de kern ook een beschrijving te geven van de specifieke kenmerken van het populisme. De problemen rond de definiëring hebben onder andere te maken met de grote hoeveelheid kenmerken die er aan het populisme te verbinden zijn. Daarbij gaat het vaak om een combinatie van aanwezige

kenmerken die bepaalt of er daadwerkelijk van bijvoorbeeld een populistische politieke partij kan worden gesproken. Om een duidelijk en voornamelijk overzichtelijk beeld te schetsen van de kenmerken van het populisme worden deze hier beschreven in vier stappen. De stappen kunnen worden geplaatst in een trechtermodel waarbij naar steeds specifiekere kenmerken wordt toegewerkt. Bovenaan het model staan twee essentiële bredere kenmerken die direct voortvloeien uit de kern, zoals deze in de voorgaande paragraaf is beschreven. Daaraan verbonden is een onderliggende gedachtegang die wezenlijk is voor het populistische gedachtegoed, namelijk dat zowel het volk als de elite bestaat uit een homogene groep. De overige kenmerken vloeien daar vervolgens uit voort, of zijn expressies van de onderliggende populistische ideologie.

De twee essentiële kenmerken van het populisme als ideologie, die voortvloeien uit de kern, zijn de veroordeling van de elite en de verheerlijking van het volk (Canovan, 1999, p.3; Vossen, 2009, p.439). “Populist parties and leaders appeal to the power of the common people in order to challenge the legitimacy of the current political establishment” (Abts, 2007, p.3). De gedachte heerst dus dat oplossingen voor maatschappelijke problemen slechts onder het volk gevonden kunnen worden en er is geen plaats voor horizontale scheidslijnen en klassieke links-rechts tegenstellingen. Door het volk boven de elite te plaatsen is er wel sprake van een verticale scheidslijn, namelijk door te stellen dat het volk beter in staat is problemen op te lossen dan bijvoorbeeld politici. Het volk is de machthebber in plaats van de politieke vertegenwoordigers, die slechts hun eigenbelang of het belang van minderheden presenteren. Populisten zetten zich voornamelijk af tegen de elite, of het elitisme, waardoor hun argumenten veelal gebaseerd zijn op waar ze tegen zijn, in plaats van waar ze voor zijn (McGuigan, 2004, p.114).

Verbonden aan de twee reeds genoemde essentiële kenmerken is het idee dat het volk en de elite beide bestaan uit een homogene groep. Deze gedachtegang is wezenlijk voor het populistische gedachtegoed en een verbindende factor. Het vormgeven van het homogene volk gaat vaak gepaard met het buitenplaatsen van groepen uit de volksgemeenschap, waarbij corrupte politici, immigranten en internationale of Europese verbanden mogelijke gevaarlijke anderen zijn. De politieke elite creëert volgens het populistische gedachtegoed verschillende bevooroordeelde groepen die buiten het ware volk staan en dus doorgaans kritisch worden beoordeeld. Deze *out-groups* worden in etnische-, religieuze- of sociaal economische termen gedefinieerd en bevatten bijvoorbeeld allochtonen, de Islam, de rooms-katholieke kerk, ‘profiteurs van de welvaartstaat’, of juist rijke ondernemers. Door de buitenstaander te cultiveren en de democratische spelregels te minachten in het debat, of rechtstreeks debat zelfs uit de

weg te gaan, wordt deze negatieve identificatie tot uitdrukking gebracht. Hieraan verbonden is de behoefte om de culturele identiteit van het 'homogene' volk te beschermen en te herontdekken. Dit komt voort uit een terugverlangen naar een ideaal verleden en specifieke geschiedenis en tradities (Houwen, 2010, p27-30).

Naast het volk wordt binnen het populisme ook verondersteld dat de elite bestaat uit een homogene groep. Om de verschillen in belangen en beleid tussen de verschillende groepen die de elite vormen te verklaren stelt men dat er sprake is van complottheorieën waarbij de groep die de elite vormt onderlinge afspraken maakt ten koste van het volk. Dit valt samen met andere veroordelingen van de elite, als het idee dat de gevestigde politiek haar machtspositie wil behouden ten koste van het protesterende volk en de aanwezigheid van de gedachte dat de complexiteit van het openbaar bestuur en maatschappelijke vraagstukken wordt veroorzaakt door de gevestigde politieke elite. Er is binnen het populisme een sterk geloof in de maakbaarheid van de samenleving door de politiek. Hiermee wordt zowel de maakbaarheid van de samenleving in positieve zin door zichzelf, als de maakbaarheid in negatieve zin door de machthebbende elite bedoeld (Vossen, 2009; Abts, 2007; Houwen, 2010, p.27).

2.1.3 Het populisme binnen het cultuurbeleid

Eén van de twee essentiële kenmerken van het populisme is de veroordeling van de elite, waarbij de term 'elite' verschillende betekenissen lijkt te hebben. Er wordt in de theorie veelvuldig gesproken over de politieke elite, waar men de gevestigde politieke orde waar populistische partijen zich veelal openlijk tegen afzetten mee bedoelt. Deze elite wordt ook vaak de machthebbende elite genoemd, al is dit een bredere term waar niet direct het verband met de politiek bij hoeft worden gelegd. Het idee dat er ook binnen het volk 'machthebbende' groepen zijn die zichzelf boven de rest plaatsen zou echter de stelling dat het volk bestaat uit een homogene groep tegenspreken. Aannemelijk is dus dat men ook hierbij de machthebbende politiek bedoelt. Wanneer er binnen de termen van het cultuurbeleid wordt gesproken over een elite heeft men het vaak over de culturele elite. Onder deze elite vallen zowel hoogopgeleide burgers uit de hogere klasse, als experts binnen de cultuursector die vaak een adviserende en bepalende rol hebben binnen de sector (Rooduijn, de Lange & van der Burg, 2012, p.154). De kritiek op de culturele elite is vergelijkbaar met de negatieve houding die er vanuit het populisme is tegenover de politieke elite. De culturele elite wordt, net als de politieke elite, beschuldigd van het buitenplaatsen en daarmee bevoordelen van bepaalde groepen in de samenleving, waarmee ze het 'gewone' volk benadelen. Daarbij zou de culturele elite zich te eenzijdig richten op 'hoge' kunst, waar het volk te weinig aansluiting mee heeft.

'Hoge' kunst wordt vanuit het populisme vaak beschouwd als een eliteproduct dat alleen door een elite wordt geproduceerd en geconsumeerd. Deze culturele elite is een (cultureel)kapitaalkrachtige groep die in staat is vorm boven betekenis te herkennen en te appreciëren bij het consumeren van kunst, wat Bourdieu (1984,1994) esthetische dispositie noemt. De esthetische dispositie zorgt voor het kader dat de legitieme afbakening van kunst verschaft, maar zorgt ook voor een tweedeling in de samenleving. Enerzijds zijn er mensen die het vermogen hebben om dingen los te zien van functionaliteit en anderzijds zijn er de mensen die dit niet kunnen. Enkel wie esthetische dispositie bezit kan op een zinvolle en legitieme manier participeren binnen het artistieke veld en dit vermogen is fundamenteel verbonden met de klassenstructuur van de samenleving. Een klassenstructuur lijkt er binnen het populistische gedachtegoed echter niet te bestaan. Men beschouwt zowel het volk als de elite immers als een homogene groep. Groepen die buiten deze homogene eenheden vallen, zoals de zojuist besproken culturele elite met het vermogen tot esthetische dispositie, worden doorgaans zeer kritisch beoordeeld. Ondanks het feit dat kunstperceptie iets is dat niet is aangeboren en dus in principe voor een groot deel van de bevolking toegankelijk zou moeten zijn, is de groep die dit vermogen bezit ondergeschikt aan het deel van de bevolking dat moeite heeft met zaken waarbij de betekenis boven de functie dient te worden geplaatst. Hierdoor kan deze uitzonderlijke groep buiten de volksgemeenschap worden geplaatst en groeit de kritiek op de culturele elite en de zaken die zij omarmen, zoals 'hoge' kunst.

Naast de toenemende kritiek op de culturele elite en de focus op de verbreding van de publieksgroepen die de kunst- en cultuursector bedient, zijn de debatten over de multiculturele samenleving en de bescherming van de Nederlandse culturele identiteit niet meer weg te denken uit de hedendaagse politiek. Met de opkomst van het populisme in Nederland is het publieke debat veranderd en worden andere politieke thema's centraal gesteld. Zowel op landelijk, als op gemeentelijk niveau spreken politici (veelal van populistische partijen) zich steeds directer en ongenueerder uit met betrekking tot deze thema's, waarmee ze winnen aan populariteit. Geert Wilders was één van de grote winnaars bij de laatste verkiezingen, wat hem tot gedoogpartner van het huidige kabinet heeft gemaakt. Daarnaast is Leefbaar Rotterdam, de eerste politieke partij met een populistisch karakter die de grootste partij werd bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2002, nog altijd de tweede partij in Rotterdam naast de PvdA. In de volgende paragraaf zal worden ingegaan op die overwinning van Leefbaar Rotterdam en de opkomst van het populisme in deze stad.

2.1.4 Het populisme in Rotterdam

Met de overwinning van Leefbaar Rotterdam in 2002 was het hedendaagse populisme weer op de politieke en maatschappelijke kaart gezet in Nederland. Pim Fortuyn wordt samen met Geert Wilders en Rita Verdonk gezien als één van de verantwoordelijke personen hiervoor (Zijderveld, 2009, p.10) en Leefbaar Rotterdam is sinds de oprichting van de partij daardoor veelvuldig in verband gebracht met het populisme. De Leefbaren en Fortuynisten, zoals de Leefbaar partijen en de LPF veelal worden genoemd, kunnen dan ook worden getypeerd als populistische kiesbewegingen die voldoen aan veel karakteristieken die in de literatuur aan het populisme worden toegeschreven (Wansink, 2007, p.71). Een populist wilde Pim Fortuyn zichzelf echter niet noemen, maar de scherpe tegenstelling tussen het 'gewone' volk en de politieke elite kwam sterk naar voren in zijn standpunten. Het voornaamste doel van de Lijst Pim Fortuyn was "het land terug geven aan de mensen in het land" (Lijst Pim Fortuyn, 2002). Pim Fortuyn was daarmee een opvallende en in die tijd unieke politicus en het schoolvoorbeeld van de charismatische leider die vanuit de theorie aan populistische partijen wordt verbonden (Houwen, 2010). Door de dood van Pim Fortuyn, kort na de overwinning van Leefbaar Rotterdam, was de partij genoodzaakt om het gedachtegoed van de Leefbaren zonder hun voormalige leider voort te zetten en tot uiting te laten komen binnen de Rotterdamse politiek.

Leefbaar Rotterdam koos er destijds voor om de samenwerking aan te gaan met de VVD en het CDA. Samen met deze partijen traden ze toe tot het college van burgemeester en wethouders en werd veiligheid het belangrijkste thema. Het programma waarmee Leefbaar Rotterdam de verkiezingen won zette zich voornamelijk af tegen de gedoogpolitiek en bureaucratie binnen de ambtelijke organisaties. Ook werd er gesproken over respect voor alle culturen en de bevordering van integratie in een multiculturele stad (van den Bent, 2010, p.52). Na het toetreden van Leefbaar Rotterdam tot het Rotterdamse politieke bestel kwam de partij echter al snel met het idee om een grens aan het aantal allochtonen in de stad te stellen en benadrukte het college dat allochtonen zich aan moesten passen aan de Nederlandse normen (Bolt, 2004, p.1). Ook op het gebied van het cultuurbeleid verschilde de partij van mening met de gevestigde politieke orde. Het nieuwe college vond dat er in de kunstsector genoeg was bereikt om trots op te zijn en wilde meer focus op het imago van Rotterdam als dé sport- en festivalstad van Nederland. Daarbij waren ze voor een aangescherpte beleids- en besturingsstructuur, omdat ze het management van kunstinstellingen veelal zwak vonden. Verder werd er voorgesteld om de Rotterdamse Kunststichting op te heffen, omdat die te elitair zou zijn en het cultuurdebat monopoliseerde (van den Bent, 2010, p.54-59).

Terugkijkend op de collegeperiode van Leefbaar Rotterdam is er duidelijk sprake geweest van een omslag. De toon van de discussies werd steeds scherper en zoeken naar overeenstemming maakte plaats voor polarisatie. Leefbaar Rotterdam zette een aantal van de doelstellingen van het oude stadsbestuur door, zoals het bestaande bouwprogramma, maar het imago en de woordkeuze van het nieuwe college bevestigde een ingrijpender en repressief beleid (van den Bent, 2010, p.54). Een beleid waarbinnen populistische thema's, als integratie en de bescherming van de culturele identiteit centraal werden gesteld, waarmee het populistische karakter van Leefbaar Rotterdam leek bevestigd.

Van Dijk (2010) deed onderzoek naar dit populistische karakter van Leefbaar Rotterdam tijdens de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2010. Hij concludeerde in dit onderzoek dat de partij inderdaad voldeed aan de kenmerken die er aan een populistische beweging worden toegeschreven. Voor zijn onderzoek maakte hij gebruik van de kenmerken van het populisme van Vossen (2009), die zijn beschreven in de voorgaande paragraaf. De kenmerken die volgens Van Dijk voornamelijk van toepassing waren op Leefbaar Rotterdam tijdens de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2010 zijn de neiging tot complot denken, het geloof in de maakbaarheid van de samenleving door de politiek en de voorkeur voor een democratie met minder drempels. De verheerlijking van het volk komt tijdens de verkiezingscampagne volgens Van Dijk niet heel sterk naar voren. Eén van de grondbeginselen van de partij heeft echter betrekking op de kloof tussen burger en politiek en de partij positioneert zichzelf als populistisch, dus ook dit kenmerk speelt zeker een rol binnen Leefbaar Rotterdam.

2.2 Cultuurbeleid

Sinds opkomst van populistische politieke partijen als de LPF en Leefbaar Nederland met haar verschillende lokale varianten is er veel veranderd binnen de Nederlandse politiek en het publieke debat. Naast de bekende aandachtspunten van deze partijen, als de kritiek op de multiculturele samenleving en de machthebbende elite, is ook het cultuurbeleid onder vuur komen te liggen en lijkt de steun van kunst en cultuur door de overheid niet meer altijd vanzelfsprekend. Al is de discussie rond de steun van deze sector niet alleen van deze tijd. Sinds de Tweede Wereldoorlog is de aandacht voor kunst en cultuur in Nederland sterk gegroeid. Met de wederopbouw van het land, in de jaren na de oorlog, ontwikkelde de overheid zowel op lokaal als nationaal niveau een culturele infrastructuur die er op was gericht het culturele aanbod te vergroten en te waarborgen. Cultuurspreiding kwam op gang, maar al snel ontstond er discussie over het spreidingsideaal waarvan maatschappelijke vernieuwing het

gevolg moest zijn. In de jaren die volgde duurde de discussie voort, die zich onder andere vertaalde door de verschuiving van de zorg voor kunst en cultuur binnen verschillende departementen en ministeries. Vanaf 1990 werd het, met de komst van de 'cultuurnotaprocedure', gebruikelijk om eens in de vier jaar een nota uit te brengen over de gehele cultuursector, waarbij de afweging van alle subsidies die in de sector worden gegeven centraal staan.

Binnen de cultuurnota's hebben zich de afgelopen jaren verschillende verschuivingen voorgedaan. Staatssecretaris Rik van der Ploeg somde in 2000 culturele diversiteit, publieksbereik en cultureel ondernemerschap op als speerpunten van het beleid. Van der Laan stelde binnen de cultuurnota 2005-2008 de thema's stedelijke en regionale dynamiek, internationaal cultuurbeleid, culturele diversiteit, cultuur en economie en e-cultuur centraal. En het kabinet Balkenende IV presenteerde in 2007 *Kunst van leven*, waarbij de oriëntatie sterk lag op kwaliteitsbevordering en artistieke en culturele autonomie (Ministerie van OC&W, 2007, p.151-153). De meest recente cultuurnota werd gepresenteerd door staatssecretaris Halbe Zijstra waarin het kabinet 200 miljoen bezuiniging en een btw verhoging naar 19% op culturele activiteiten aankondigde. Deze bezuinigingen zullen op zowel nationaal, als op lokaal niveau grote invloed op de kunst- en cultuursector hebben. Daarnaast richt de huidige beleidsnota zich op de vermaatschappelijking van kunst en cultuur. Het overheidsgeld dat wordt besteed aan culturele of kunstzinnige activiteiten dient de gehele maatschappij ten goede te komen en niet alleen een veelal kapitaalcrachtige elite, een standpunt waarin de kern van het populistisch gedachtegoed lijkt terug te keren.

Een voorwaarde van het beleid, die men destijds heeft gesteld bij het instellen van steeds weer omstreden subsidieregelingen voor de kunst, was dat de politiek zich niet zou bemoeien met de inhoud van kunst. In dit kader richtte men de Raad voor de Kunst op, later de Raad voor Cultuur. Aan de hand van de kwaliteitsoordelen van de raad zouden de overheidssubsidies worden verdeeld, waardoor de kunstwereld zelf bepaalde welke uitingen waardevol genoeg waren voor financiële steun van de overheid. De legitimatie van dit politieke stelsel baseerde men op een uitspraak van Thorbecke die stelde dat de overheid geen oordelaar inzake kunst en wetenschap diende te zijn (Vuyk, 2009, p.99). Het debat rond de sturing van de overheid binnen de wereld van kunst en cultuur wordt echter nog steeds gevoerd, al zien bijna alle partijen daarbij een rol voor de overheid. Met uitzondering van de PVV en in het verleden TON (Trots op Nederland) vinden alle partijen dat de overheid moet zorgen voor een bloeiende en veelzijdige kunst- en cultuursector. Deze overheidsbemoeienis behelst volgens deze partijen het aanbod van kunst en cultuur via accommodaties als musea,

theaters, musea, de publieke omroep en het stimuleren van kunsttoepassing in de regio's, het onderwijs en de openbare ruimtes. Veel partijen vinden daarbij dat kunst beschermd moet worden tegen commercialisering en zij voelen zich verantwoordelijk voor goed bestuur en beleid, al groeien sinds het opstellen van het cultuurbeleid na de Tweede Wereldoorlog het aantal tegenstemmen inzake de overheidsrol voor kunst en cultuur aanzienlijk (Smithuijsen, 2009, p.6-8).

2.2.1 Het Rotterdamse cultuurbeleid

Met de invoering van de cultuurnotaprocedure presenteert het kabinet eens in de vier jaar de cultuurnota waarin in grote lijnen de verdeling van de cultuursubsidies en de speerpunten van het landelijke beleid uiteen worden gezet. De specifieke invulling van het beleid is echter doorgaans afhankelijk van gemeentelijke besluiten. Gemeenten stellen daarom aan de hand van de landelijke cultuurnota iedere beleidsperiode een document op met daarin de lokale uitgangspunten voor het cultuurbeleid. In Rotterdam doen ze dit op basis van het advies van de *Rotterdamse Raad voor Cultuur* en presenteren ze hun visie op kunst en cultuur en beleidsaccenten voor de komende beleidsperiode in een brief aan alle betrokkenen bij de cultuurnotaprocedure en de leden van de gemeenteraad van Rotterdam. Voor de Rotterdamse kunstinstellingen vormt deze brief bovendien het kader waarbinnen hun plannen voor de betreffende periode worden beoordeeld. In deze paragraaf worden deze uitgangsbrieven kort besproken voor de beleidsperiodes 2001-2004, 2005-2008 en 2009-2012. De keuze hiervoor is gebaseerd op de datum waarop Leefbaar Rotterdam haar intrede maakte in de Rotterdamse gemeenteraad, namelijk maart 2002. Dit betekent dat de eerste uitgangspuntenbrief is ontwikkeld voordat Leefbaar Rotterdam onderdeel uit maakte van het Rotterdamse college van burgemeesters en wethouders.

De titel van de brief met daarin de uitgangspunten voor de cultuurnota 2001-2004 luidt 'Een stad met veel culturen; een stad met veel cultuur' en de cultuurplanperiode waar de brief betrekking op heeft wordt beschreven als 'een bijzondere' door de benoeming van Rotterdam als Culture Hoofdstad van Europa in 2001. De uitgangspunten voor deze periode richten zich met name op de verbreding van de publieksgroepen, een pluriform kunstaanbod en het vergroten van publieksdeelname. Voorafgaand aan de opstelling van de uitgangspuntenbrief is de toenmalige Rotterdamse Kunststichting (RKS) gevraagd een advies uit te brengen met speciale aandacht voor de vervagende grenzen tussen traditionele en populaire cultuurproducten, de mogelijkheden om nieuwe doelgroepen te bereiken en de doelmatigheid binnen de kunstsector. Een eerste conclusie die men heeft getrokken op basis van dit advies is

het feit dat de grenzen tussen populaire en traditionele kunst vervagen, wat mogelijkheden biedt om de doestelling van publieksverbreding te realiseren. Daarbij is er binnen deze paragraaf specifieke aandacht voor een vorm van traditionele cultuur, namelijk het behoud van cultureel erfgoed. Als er wordt gesproken over publieksverbreding doelt men op het gebrek aan participatie door zowel allochtonen als autochtonen Rotterdamers. Kunstinstituten moeten in het algemeen streven naar meer aansluiting met bevolkingsgroepen buiten hun huidige publiek. "Rotterdam is gebaat bij een kunstbeleid dat uitgaat van een pluriform kunstaanbod en een breed scala aan publieksgroepen". Participatie van jongeren wordt specifiek benoemd, waarbij ook het belang van kunst- en cultuureducatie wordt benadrukt. Amateurkunst ziet men als doel en middel tegelijk en neemt een belangrijke plaats in binnen het cultuurbeleid. De uitgangspuntenbrief gaat verder in op de verbreding van het cultuurbegrip door samenwerking met andere sectoren, het stimuleren van cultureel ondernemerschap en de ondersteuning van beginnende kunstenaars. Tot slot wordt er benadrukt dat de betrokkenheid van de overheid bij kunst en de middelen die zij daarvoor beschikbaar stellen niet vergelijkbaar is met die van private partners van culturele instellingen en de gemeente zich dus op meer zal concentreren dan op alleen het faciliteren van processen.

De uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2005-2008 tonen in sommige opzichten overeenkomsten met de voorgaande periode, maar er zijn ook verschillen te benoemen. De uitgangspuntenbrief opent bijvoorbeeld met de paragraaf 'De betekenis van cultureel erfgoed', waarin wordt beschreven dat er een bijzondere rol wordt toegekend binnen het komende cultuurbeleid voor dit begrip in de breedste zin van het woord. "Dat wat wij in onze culturele traditie waardevol zijn gaan vinden, moet behouden blijven". Vervolgens wordt er ingegaan op publieksverbreding en wordt benadrukt dat kunstinstituten meer rekenschap moeten geven van de populaire kunst- en cultuurvormen en raakvlakken moeten zoeken tussen kunst- en cultuurvormen en de meer traditionele (westerse) kunstuitingen, zonder af te doen aan de kwaliteit en met het behoud van cultureel erfgoed als uitgangspunt. Nieuwe marketingtechnieken moeten daarbij bijdragen aan het bereiken en aanspreken van potentieel publiek. Om de doelstellingen te bereiken wordt in de uitgangspuntenbrief het belang van cultuureducatie als instrument benadrukt. Jongeren moeten beter bekend raken met het (traditionele) kunst- en culturaanbod, omdat daarin "de geschiedenis en ontwikkeling van onze en hun hedendaagse cultuur vastligt." Educatie is een middel van vergroting, verbreding en verdieping van het publieksbereik. De uitgangspuntenbrief voor deze periode gaat daarna in op de betekenis van kunst- en cultuur voor economische, sociale en stedenbouwkundige ontwikkelingen en de bijdrage die het kan leveren aan de sociale cohesie en de bevordering

van integratie. Vervolgens spreekt men de ambitie uit om het niveau van het huidige kunstaanbod in de stad zo mogelijk te verhogen om de stad nog aantrekkelijker. Hierbij wordt ook de ontwikkeling van kunst met een intrinsieke betekenis benadrukt. "... aanbod dat misschien geen breed publiek aanspreekt, maar wel door zijn kwaliteit bijdraagt aan het kunstklimaat en de positie van Rotterdam op de culturele kaart." Tot slot is er aandacht voor de versterking van de positie van de individuele kunstenaar. De stad is gebaat bij kunstenaars die zoveel mogelijk zelfstandig en in vrijheid kunnen werken en de gemeente wil ondersteuning bieden om die zelfstandigheid te bereiken.

De laatste beleidsperiode waarvoor de Gemeente Rotterdam een uitgangspuntenbrief heeft gepresenteerd die binnen de onderzoeksperiode van dit onderzoek valt is 2009-2012. De titel van dit document luidt "De stad in beweging". Ook binnen de plannen voor dit cultuurbeleid is participatie een kernbegrip. "Niet meedoen leidt tot achterblijven." De gemeente streeft er naar het cultureel burgerschap van Rotterdammers te vergroten en te versterken. Daarnaast richt men zich deze periode op een programma voor cultuureducatie dat zich richt op culturele activiteit binnen de scholen en dat de vraag en behoeften van het onderwijs centraal stelt. Een onderdeel dat in de voorgaande beleidsperiodes minder benadrukt is, is de internationalisering van de Rotterdamse cultuursector. Binnen de beleidsvisie van deze periode ligt de focus op die aspecten van de cultuur die bijdragen aan het internationale imago van de stad. Het gaat hierbij om de prestaties van Rotterdamse cultuur in het buitenland, maar ook om de versterking van het culturele vestings-, productie- en presentatieklimaat van de stad zelf. Op grond hiervan ligt de nadruk op de ontwikkeling van de culturele infrastructuur van de stad. Het gaat om de ontwikkeling van het geheel van culturele voorzieningen, dat zou moeten bijdragen aan de aantrekkelijkheid van de stad voor zowel de inwoners, als de bezoekers en aan het internationale imago van Rotterdam in culturele en economische zin. De uitgangspuntenbrief wordt afgesloten met de wens om het culturele klimaat in Rotterdam op niveau te houden en de toezegging dat de gemeente er voor zal gaan zorgen dat de benodigde accommodaties adequaat zijn, de bedrijfsvoering van voldoende kwaliteit is en de uitvoerende instellingen over de noodzakelijke middelen beschikken om het gewenste kwantitatieve en kwalitatieve niveau tot stand te brengen.

Eerder is gebleken dat de ideeën van Leefbaar Rotterdam ten aanzien van het cultuurbeleid afwijken van de standpunten van de gevestigde orde op dit gebied. De focus moest komen te liggen op de ontwikkeling van Rotterdam als sport- en festivalstad en het management van de kunstinstantie moest flink worden aangescherpt. Wat de argumenten zijn die de partij heeft gebruikt deze om deze ideeën kracht bij te zetten en of dit de enige

standpunten zijn die ze hebben ingenomen ten aanzien van het cultuurbeleid moet blijken uit dit onderzoek. Ook kan er na de analyse van de uitspraken van Leefbaar Rotterdam worden vastgesteld wat er van de standpunten van deze partij is terug te vinden in de uitgangspunten voor het cultuurbeleid zoals de in deze paragraaf zijn gepresenteerd.

2.2.2 Dilemma's binnen het cultuurbeleid

De ontwikkeling van een cultuurbeleid wordt gezien als één van de meest complexe gebieden binnen de hedendaagse politiek (Matarasso & Landry, 1999). Reden hiervoor is niet zozeer het feit dat politici die zich met deze kwestie bezighouden het evenwicht dienen te vinden tussen de tegenstrijdige prioriteiten binnen het beleid, maar meer nog het inpassen van de tegenstrijdige visies over de rol van kunst en cultuur in de maatschappij. Kees Vuyk (2009, p.102) noemt het één van de normatieve vraagstukken waar het debat zich op zou moeten richten en waar binnen de hedendaagse politiek de meeste onenigheid over lijkt te bestaan. Ter illustratie van het denkproces dat aan het oplossen van dit vraagstuk ten grondslag ligt hebben Matarasso en Landry de verschillende beleidskwesties vertaald naar eenentwintig dilemma's die van betekenis zijn bij de vorming van een cultuurbeleid en de relatie tussen de kunst- en cultuursector en de overheid uiteenzet. Beleidsmakers worden geconfronteerd met deze dilemma's en zullen het evenwicht tussen de verschillende uiterste moeten bepalen. Er is dus niet sprake van een simpele keuze tussen twee opties, het gaat om de plaats op de balans die zij aan de hand van hun standpunten innemen.

De eenentwintig dilemma's zijn onderverdeeld in vijf categorieën die de overkoepelende beleidskwesties beschrijven. Allereerst wordt er gesproken over *framework dilemma's*. Hieronder vallen onderliggende conceptuele vraagstukken, die betrekking hebben op de breedte van het beleidsterrein van het cultuurbeleid en de bestaansredenen van het beleid. De overige categorieën beslaan de meer praktische kwesties over de toepassing van het beleid in de praktijk. De eerste sectie hiervan bevat de *implementation dilemma's*, waarbij de manier waarop het beleid tot stand komt behandeld wordt. Vervolgens worden de *social development dilemma's* benoemd, die betrekking hebben op het publiek en de sociale betrekkingen binnen het beleid. De categorie *economic development dilemma's* bestaat uit de kwesties over de redenen voor financiële overheidssteun aan kunst en cultuur. Tot slot worden de *management dilemma's* beschreven, waarbij de focus ligt op vraagstukken rond het beheer en de sturing van de sector vanuit de overheid (Matarasso & Landry, 1999, p.8-57).¹

¹ De eenentwintig dilemma's van Matarasso en Landry zullen binnen dit onderzoek dienen als uitgangspunt bij het vormgeven van de frames. Bij de operationalisering in hoofdstuk drie zal hier verder op in worden gegaan.

2.2.3 De legitimering van het cultuurbeleid

Het huidige kabinet heeft laten blijken dat ze van mening zijn dat het cultuurbeleid aan grondige herziening toe was, omdat de grondslag van het huidige beleid ongewenst is. Voornamelijk het subsidiebeleid ligt onder vuur. Volgens Cas Smithuijsen (2001) is het voor de cultuursector van belang dat zij hun maatschappelijke draagvlak verbreden. Anderzijds moet ook de overheid zich inzetten om weer draagvlak voor het nieuwe beleid te creëren. Beide partijen moeten werken aan de legitimering van hetgeen ze doen of gaan doen. Legitimiteit is een algemeen gewenste perceptie of veronderstelling dat het handelen van bijvoorbeeld een overheid in overeenstemming is met de sociaal gestructureerde normen en waarden van een samenleving (Suchman, 1995, p.574). De focus binnen dit onderzoek ligt op de legitimering van beleid, omdat het onderzoek vanuit het oogpunt van beleidsmakers wordt uitgevoerd. De legitimering van het beleid vindt plaats op twee niveaus. Enerzijds zetten politici zich in voor de legitimering van het beleid onder het publiek (maatschappelijke legitimiteit) en anderzijds is de legitimering van hun standpunten door andere politici en andere politieke partijen van belang. Het gaat niet alleen om de relaties van de partijen met het publiek, maar ook om de onderlinge relaties. Alle politieke partijen verdedigen hun standpunt met het argument dat wat zij voorstaan het beste is voor de kunsten, maar grote verschillen zijn er in hoe ze deze kunsten willen dienen (Vuyk, 2009, p.101). Politici worden dus constant uitgedaagd om hun standpunt over dit onderwerp te verdedigen en te legitimeren, tegenover hun collega's en tegenover de maatschappij.

Legitimering speelt een rol binnen beleidsvorming omdat er veelal wordt gewerkt met publiek geld en publieke belangen centraal staan. Ook bij het cultuurbeleid is dat het geval. Burgers mogen verwachten dat het beleid op een democratische en behoorlijke manier tot stand komt en hun relevante belangen hierin worden meegenomen (Bovens, 't Hart & van Twist, 2007, p.168). Het is van belang dat het uitgezette beleid legitiem wordt bevonden door het publiek om opstand te voorkomen, draagvlak te creëren en vertrouwen te winnen. De legitimering van een beleidsvoorstel door andere politici is van belang om een stem te krijgen bij de vorming van het definitieve beleid. In de uitgangspuntennota voor de cultuurplanprocedure 2001-2004 van de Gemeente Rotterdam worden pluriformiteit, ontplooiing en kwaliteit benoemd als de specifieke beginselen voor de legitimering van cultuursubsidiëring. De overheid dient te verantwoorden wanneer, voor wie en waarom een subsidiebijdrage beschikbaar moet worden gesteld. Daarbij speelt een rol wat de overheid en maatschappij waardevol vinden, in welke mate kunst- en cultuuruitingen (in relatie tot elkaar) worden beoordeeld en welke afweging er wordt gemaakt tussen publieke en private verantwoordelijkheden. De markt heeft een zekere

natuurlijkheid en schijn van eenvoudigheid, waartegenover het denken in beleidstermen eerder om rechtvaardiging, of legitimering zal vragen (Blokland, 1997).

Vooralsnog is er gebruik gemaakt van de term legitimering in algemene zin, maar er zijn verschillende soorten legitimiteit te onderscheiden. In het geval van het cultuurbeleid is er voornamelijk sprake van het streven naar *pragmatische legitimiteit*. Deze vorm houdt in dat een persoon een organisatie, of in dit geval het cultuurbeleid of een beleidsvoorstel, legitiem vindt, omdat hij van mening is dat het beleid gunstige gevolgen heeft voor zichzelf. Vaak is er sprake van directe uitwisseling (*exchange*) tussen de organisatie en het publiek, maar pragmatische legitimiteit kan ook betrekking hebben op bredere politieke, economische of sociale afhankelijkheden, waarbij de betreffende organisatie effect heeft op het welzijn van het publiek. Het meest eenvoudige niveau van deze vorm van legitimiteit is *exchange legitimiteit*. Het publiek baseert zijn steun in dit geval dus op de verwachte positieve effecten van de te onderscheiden waarden van het beleid. In het geval van het cultuurbeleid is het dus van belang dat het publiek het idee heeft dat de zaken waaraan de overheid belastinggeld besteedt voor iedereen nuttig zijn.

Een andere vorm van pragmatische legitimiteit is *influence legitimiteit*. Hierbij gaat het niet zozeer om specifieke en directe gunstige uitwisselingen, maar om belangen van het publiek die de organisatie met haar beleid op langere termijn tegemoet komt. De invloed (*influence*) die het beleid heeft op de persoonlijke belangen van het publiek spelen hierbij een rol. Influence legitimiteit ontstaat vaak wanneer organisaties zich de normen van het publiek eigen maken en verwerken in het beleid (Suchman, 1995, p.573-578). Een voorbeeld van een manier waarop organisaties deze vorm van pragmatische legitimiteit trachten te versterken komt uit de uitgangspuntenbrieven voor de Rotterdamse cultuurnota's 2001-2004 en 2005-2008. Daarin beschrijft men naast de intrinsieke betekenis van kunst- en cultuurproducten ook de bijdrage die ze kunnen leveren aan doestellingen op andere beleidsterreinen, zoals de bijdrage van de kunsten aan het vestingsklimaat, de kwaliteit van de ruimtelijke omgeving, de sociale cohesie, integratie en de vorming van jongeren door middel van kunsteducatie (Gemeente Rotterdam, 1999; 2003). Influence legitimiteit kan ook ontstaan wanneer organisaties het publiek betrekken bij de beleidsvorming door ze een stem te geven. De publieke belangen, of waarden worden hiermee in acht genomen.

De maatschappelijke legitimiteit van kunstsubsidies is sterk verbonden aan de mate waarin de politiek de preferenties, of waarden van de burger als uitgangspunt neemt. Er dient een balans te zijn tussen de voorkeuren van politici, die doorgaans gestuurd worden door het professionele advies van de *Raad voor Cultuur*, en de voorkeuren van de burgers. Politici

dienen de publieke opinie te volgen, maar trachten ook deze opinie te vormen (Blokland, 1997). De balans tussen beide verschilt per politieke partij en is sterk afhankelijk van het ideologische gedachtegoed van een partij. Partijen met een populistisch gedachtegoed stellen veelal het volgen van de publieke opinie centraal binnen hun standpunten. Daarbij is het managen van legitimiteit sterk verbonden met communicatie tussen de organisatie, of in dit geval de overheid en verschillende publieksgroepen. Het discours, wat bestaat uit een verscheidenheid van betekenisvolle acties en non-verbale uitingen, van de betreffende organisatie is bepalend voor de mening van het publiek (Suchman, 1995, p.595).

2.3 Discoursanalyse

De centrale vraag van dit onderzoek richt zich op de manier waarop de onderzochte partijen de steun van de kunst en cultuursector (de)legitimeren. Om dit in kaart te kunnen brengen bestaat het onderzoek uit een analyse van het discours van de onderzochte partijen, iets wat, zo is gebleken uit de voorgaande paragraaf, bepalend is binnen het proces van legitimering. Ondanks dat de discoursanalyse voornamelijk verband heeft met de methodische sectie van het onderzoek wordt er toch op ingegaan binnen dit theoretische hoofdstuk. Het gaat bij discoursanalyse namelijk niet alleen om een onderzoeksmethode, maar bovenal ook om een theoretisch perfectief dat met deze methode verbonden is (van den Berg, 2004, p.29).

De term discours is zeer veelzijdig en kent verschillende definities. Er gaan uiteenlopende benaderingen schuil achter het begrip, maar meestal gebruikt men de term als aanduiding voor een specifieke benadering van sociale verschijnselen (van den Berg, 2004, p.29-30). Met het begrip discoursanalyse wordt verwezen naar een reeks uiteenlopende manieren om verbale of non-verbale uitingen als sociale actie te bestuderen en te begrijpen (Howitt & Cramer, 2007, p.363). Discoursanalyse komt van oorsprong van het werk van linguïsten die zich niet meer alleen bezig hielden met het bestuderen van afzonderlijke zinnen, maar taal steeds meer gingen zien als een sociale actie – de centrale gedachte van discoursanalyse. Vanuit de traditionele linguïstiek wordt voornamelijk onderzoek gedaan naar woordklanken, eenheden die samen woorden vormen, betekenis en de woordvolgorde in zinnen (Howitt & Cramer, 2007, p.363-364), terwijl men zich bij discoursanalyse voornamelijk richt op de manier waarop via taal de sociale werkelijkheid wordt geconstrueerd (van den Berg, 2004, p.27). Taal en taalgebruik worden op een andere manier benaderd. Taal wordt niet opgevat als een reflectie van de werkelijkheid buiten taal, maar als het uitgangspunt dat een eigen werkelijkheid vormt. Taalgebruik wordt dus beschouwd als een constructie van de werkelijkheid en niet als een weerspiegeling daarvan (van den Berg, 2004, p.26).

Het werk van Michel Foucault is cruciaal geweest in de ontwikkeling van de theorie rond discours en discoursanalyse (Mills, 1997, p.14). Foucaults eerste definitie van discours is zeer breed. Hij omschrijft het als “the general domain of all statements” (Foucault, 1972, geciteerd in Mills, 1997, p.6). Hieronder vallen dus alle uitingen (verbaal of non-verbaal) die betekenis hebben en die op enige manier effect hebben op de wereld. Met de tweede definitie van de term discours gaat Foucault iets specifiekier in op de groepen, of onderwerpen waarop deze uitingen betrekking kunnen hebben. Hij beschrijft discours dan als “an individualizable group of statements”. Binnen deze definitie kan er worden gesproken over het discours rond bepaalde specifieke onderwerpen. Tot slot beschrijft Foucault discours als “a regulated practice that accounts for a number of statements”, waarbij hij minder focus legt op de uitingen zelf, maar meer op regels en structuren waarbinnen deze specifieke uitingen worden geproduceerd (Mills, 1997, p.6). Foucault zag discours als een middel om kennis te produceren (Hall, 1997, p.42-43). Discours refereert daarbij niet alleen aan taal, maar betreft ook handelingen bij de analyse. Binnen dit onderzoek naar het discours van Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam zullen eventuele handelingen echter niet worden betrokken bij de analyse. Het onderzoek richt zich specifiek op de taal die sprekers van of over de betreffende partijen gebruiken.

2.3.1 Media discours

De uitspraken van de sprekers van of over Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam die centraal staan binnen dit onderzoek komen uit artikelen en beleidsdocumenten en zijn onderdeel van het publieke debat over de steun van kunst en cultuur en het cultuurbeleid. Eén van de belangrijkste platformen binnen dit publieke debat zijn de media (Fereë et al., 2002, p.10). Via deze media bereiken de spelers binnen het politieke bestel het grote publiek, wat aan kan zetten tot de mobilisatie van de kiezers (Muis, 2012, p.203). In het geval van het cultuurbeleid is de legitimering van het beleid en van de partij die het beleid voorstelt sterk verbonden met de inhoud van dit beleid, maar toch ook zeker afhankelijk van wat de media over het beleid naar buiten brengen.

De verhoudingen tussen politieke partijen en de media hebben de afgelopen veertig jaar grote veranderingen ondergaan. De ontzuiling en individualisering hebben er toe geleid dat politieke partijen hun kiezers niet meer via hun eigen communicatiekanalen kunnen bereiken, omdat er voornamelijk nog geëmancipeerde en onafhankelijke media zijn. Steeds minder staan de verschillende kranten nog bekend om hun religieuze of politieke kleur, maar de stijl van politieke journalist is wel sterk veranderd. Journalisten schrijven steeds meer duidend in plaats van de zaken gewoon te beschrijven. De sterke overeenstemming in politieke en/of religieuze

voorkeur van journalisten bij hetzelfde medium is echter afgenomen. Daarbij spelen journalisten een duale rol binnen het publieke debat. Ze gelden als gatekeepers die verantwoordelijk zijn voor het verzamelen en distribueren van informatie van of over de interessante spelers binnen het debat. Journalisten maken zelf echter ook deel uit van dit debat door de keuzes die ze maken – bijvoorbeeld de woordkeuze (Matheson, 2005, p.16-17) – en hun eigen interpretatie van de werkelijkheid die ze naar buiten brengen (Feree et al., 2002, p.12).

Wansink (2004, p.228) beschrijft de verandering binnen de politieke communicatie in drie logica's. Hij maakt onderscheid tussen de logica van de partij, die van de publieke zaak en die van de media. Waar voor 1965 de identificatie van de media met 'hun' partij overheerste, heerst er vanaf de jaren negentig de 'medialogica' waarbij niet de partijen, maar de media de agenda van de verkiezingscampagne bepalen (Wansink, 2004, p.228-230). Politieke partijen zijn hierdoor sterk afhankelijk van de media. Media-aandacht blijkt cruciaal voor de mobilisatie van de kiezers en heeft een belangrijke rol gespeeld bij de opkomst van de lijsttrekker van Leefbaar Rotterdam, Pim Fortuyn (Muis, 2012, p.202, 203). De reacties van de gevestigde orde op het controversiële gedrag van Fortuyn beïnvloedden in grote mate de gelegenheid die hij kreeg om zijn boodschap over te brengen via de media. De harde taal die Pim Fortuyn en zijn partijleden gebruikte om hun standpunten kracht bij te zetten versterkte dit. Het belang van de onderwerpen die Fortuyn benadrukte nam in de ogen van de journalisten toe en ook electorale steun had positieve invloed op de aandacht die men in de media aan hem en zijn partij schonk (Muis, 2012, p.51-69).

2.4 Verwachtingen aan de hand van de literatuur

De onderzoeksvraag die centraal staat binnen dit onderzoek heeft betrekking op de manier waarop Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam de steun aan kunst en cultuur (de)legitimeren. Op basis van de theorie die in dit hoofdstuk is beschreven worden in deze paragraaf de verwachte resultaten van het onderzoek besproken. In vier hypothesen zijn de verwachtingen inzichtelijk gemaakt. In hoofdstuk vier zullen deze verwachtingen worden gekoppeld aan de resultaten van de analyse en worden getoetst. De hypothesen hebben betrekking op de verschillende aspecten van het onderzoek. Aan de hand van de analyse van de uitingen van beide partijen kunnen zowel specifieke uitspraken worden gedaan over de inhoud van de argumenten die ze gebruiken, als algemenere zaken zoals de mate waarin deze argumenten naar voren komen in de media en de houding van de partijen tegenover (gesubsidieerde) kunst en cultuur.

Hypothese 1: Aan de argumenten van Leefbaar Rotterdam ten aanzien van het cultuurbeleid zal in de media de afgelopen tien jaar meer aandacht zijn besteed dan aan deze argumenten van de PvdA Rotterdam.

Deze eerste hypothese heeft betrekking op de mate waarin het standpunt van beide partijen wat betreft de steun van kunst en cultuur aanwezig zal zijn in de media. Het onderzoek is ontoereikend om uitspraken te doen over de media-aandacht voor beide partijen, maar zal wel inzichtelijk maken in hoeverre de media de afgelopen tien jaar aandacht hebben besteed aan het standpunt ten opzichte van het cultuurbeleid van de verschillende partijen. Uit de laatste paragraaf van dit hoofdstuk is gebleken dat Pim Fortuyn, in 2002 de lijsttrekker van Leefbaar Rotterdam, veel media-aandacht heeft gekregen bij zijn toetreden tot het Nederlandse en Rotterdamse politieke bestel. Naar verwachting is dit terug te zien in het aantal uitingen van Leefbaar Rotterdam uit de Nederlandse geschreven media. Onder andere op het gebied van het cultuurbeleid zette Leefbaar Rotterdam zich openlijk af tegen de gevestigde orde en werd er soms harde taal gebruikt om hun argument over te brengen, beide zaken die de media-aandacht doen stijgen. Mogelijk groeide ook de media-aandacht voor de PvdA in die tijd, omdat zij de behoefte kregen om hun standpunt te gaan verdedigen, maar vermoedelijk hadden de media hier minder aandacht voor, omdat deze argumenten minder vernieuwend en controversieel waren dan de uitspraken van Leefbaar Rotterdam.

Hypothese 2: Leefbaar Rotterdam zal, in tegenstelling tot de PvdA Rotterdam, kritiek uiten op de culturele elite en het volk verheerlijken als ze uitspraken doen over de steun van kunst en cultuur en/of het cultuurbeleid.

In de theorie over de kenmerken van het populisme is beschreven dat de twee essentiële kenmerken van deze ideologie de veroordeling van de elite en de verheerlijking van het volk zijn. Naar verwachting zijn deze kenmerken terug te zien in het standpunt van Leefbaar Rotterdam ten aanzien van de steun van kunst en cultuur en zullen ze zich dus voornamelijk negatief uitspreken over de politieke en/of culturele elite en daarbij het volk verheerlijken. De kapitaalkrachtige culturele elite onderscheidt zich van het 'volk' door het vermogen tot esthetische dispositie, wat een tweedeling in de samenleving veroorzaakt. Vanuit het populisme is er kritiek op deze tweedeling en de klassenstructuur die daaraan ten grondslag ligt. Leefbaar Rotterdam zal zich naar verwachting als populistische partij negatief uitlaten over de elite, wat ze in het kader van dit onderzoek typeert als populistisch. De kritiek op de elite bij 'niet-populistische' partijen, als de PvdA Rotterdam, zal vermoedelijk niet voorkomen. Mogelijk laat

deze partij zich positief uit over het volk, wat zonder kritische noot naar de politiek en/of culturele elite niet zal worden getypeerd als een 'populistisch' argument.

Hypothese 3: Uit de uitspraken van Leefbaar Rotterdam die betrekking hebben op de steun van de kunst- en cultuursector en/of het cultuurbeleid zal, in tegenstelling tot de PvdA Rotterdam, blijken dat ze zich voornamelijk inzetten voor de bescherming van de culturele identiteit van Nederland en/of Rotterdam.

Vanuit het populistische gedachtegoed houdt men vast aan de gedachte dat zowel het volk als de elite bestaan uit een homogene groep. De politieke elite creëert echter verschillende bevoordeelde groepen die buiten het volk staan, waarmee de homogeniteit van dit volk verloren gaat. Hieraan verbonden is de behoefte de culturele identiteit van het 'homogene' volk te beschermen. Men verlangt terug naar een ideaal verleden en benadrukt de geschiedenis en tradities. Uitgaande van dit gegeven wordt verwacht dat Leefbaar Rotterdam zich voornamelijk zal inzetten voor de bescherming van de culturele identiteit, in plaats van de ontwikkeling hiervan. Ze zullen de Nederlandse of Rotterdamse identiteit willen beschermen voor invloeden van andere culturen en de geschiedenis van Nederland en Rotterdam als belangrijk onderdeel van het cultuurbeleid beschouwen. Naar verwachting zet de PvdA Rotterdam zich meer in voor de ontwikkeling van de Nederlandse en Rotterdam identiteit en omarmen ze juist nieuwe culturele invloeden, in plaats van deze te ontkennen of verdringen.

Hypothese 4: Leefbaar Rotterdam zal zich over het algemeen, in tegenstelling tot de PvdA Rotterdam, voornamelijk negatief uitlaten over (gesubsidieerde) kunst en cultuur.

Aan de hand van de beschreven theorie over de kritiek op de culturele elite en de ontwikkelingen binnen het lokale en nationale cultuurbeleid met de opkomst van het hedendaagse populisme in Nederland wordt verwacht dat Leefbaar Rotterdam het cultuurbeleid en de steun van de kunst- en cultuursector met name zal de-legitimeren. Ze zullen zich dus hoofdzakelijk negatief over het beleid en de sector uitlaten en argumenten gebruiken die het voorgaande beleid ontkrachten. Naar verwachting heeft de partij een algemene negatieve houding tegenover de steun van kunst en cultuur door de overheid.

De PvdA Rotterdam is in de jaren voordat Leefbaar Rotterdam de gemeenteraadsverkiezingen won in 2002 altijd de partij geweest die de grootste inspraak heeft gehad in de realisatie van het cultuurbeleid, waardoor de sprekers van of over deze partij zich voornamelijk positief zullen uitlaten over het voorgaande beleid en de steun van kunst en cultuur in het algemeen. Dit laatste gezien het feit dat de PvdA Rotterdam zich in de jaren dat zij

de grootste partij waren in Rotterdam altijd zeer positief heeft ingezet voor de kunst- en cultuursector.

Hoofdstuk 3: Onderzoekopzet en methoden van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de onderzoekopzet en de methode die zal worden gebruikt om tot de beantwoording van de onderzoeksvraag te komen beschreven. Allereerst wordt het onderzoek afgebakend en het onderzoeksonderwerp onderbouwd. Vervolgens wordt er ingegaan op de omvang van de populatie, waarna er wordt verduidelijkt binnen welk kader de steekproef tot stand is gekomen. De onderzoeksmethode die binnen dit onderzoek wordt gehanteerd is een inhoudsanalyse van geschreven bronnen aan de hand van een codeerschema. Binnen het codeerschema wordt op basis van vastgestelde frames getracht de argumenten die de onderzochte partijen gebruiken met betrekking tot de steun van kunst en cultuur vast te stellen. Bij de beschrijving van de onderzoeksmethode is er voor gekozen om eerst de opzet van het codeerschema te verduidelijken, waarna er bij de operationalisering wordt ingegaan op de inhoud van de frames en de onderbouwing van de gemaakte keuzes.

3.1 Afbakening

Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de argumenten die politieke partijen met een populistisch karakter gebruiken voor of tegen de steun van de kunst- en cultuursector, door middel van een inhoudsanalyse van media-uitingen en beleidsdocumenten van het populistische Leefbaar Rotterdam en de 'niet-populistische' Partij van de Arbeid. Binnen het onderzoek worden de argumenten van zowel het populistische Leefbaar Rotterdam, als de Rotterdamse PvdA geanalyseerd. De argumenten van deze tweede partij, die eerder bekend staat om haar 'niet-populistische' karakter, zullen fungeren als vergelijkingsmateriaal om te kunnen vaststellen in hoeverre het argument van Leefbaar Rotterdam past binnen de populistische ideologie, op welke manier zij zich met dit argument willen onderscheiden van anderen partijen en in hoeverre de gevestigde politiek partijen, als de PvdA, door de tijd heen eventueel de populistische argumenten en stijlen hebben overgenomen.

Het onderzoek zal worden uitgevoerd op lokaal niveau. De grote lijnen van het cultuurbeleid worden landelijk vastgesteld, maar de specifieke invulling van het beleid is doorgaans afhankelijk van gemeentelijke besluiten, waardoor een analyse op lokaal niveau passender is en meer voor de hand ligt. De keuze voor de stad Rotterdam hangt samen met de overwinning van Leefbaar Rotterdam als populistische partij in deze stad.

3.1.1 Selectie partijen

De politieke partijen die centraal staan binnen dit onderzoek zijn geselecteerd op basis van verschillende elementen. Leefbaar Rotterdam was de grote winnaar bij de gemeenteraadverkiezingen van 2002 en werd daarmee de eerste grootste politieke partij met een populistisch karakter in de gemeenteraad van een stedelijk gebied. Tot op heden maakt de partij nog steeds deel uit van de Rotterdamse gemeenteraad. Pim Fortuyn, destijds de lijsttrekker van de partij, wordt daarbij deels verantwoordelijk gehouden voor de opkomst van het populisme binnen het hedendaagse politieke bestel (Zijderveld, 2009, p.10). Het standpunt van Leefbaar Rotterdam leent zich dus voor deze studie, omdat deze populistische partij aan het begin heeft gestaan van het zogenaamde “hedendaagse populisme” (Van Rossem, 2010), waardoor er tevens een relatief lange periode (tien jaar) kan worden behandeld.

Er is gekozen om de argumenten van de PvdA tegenover die van Leefbaar Rotterdam te plaatsen, omdat deze partij sinds de Tweede Wereldoorlog, met uitzondering van de regeerperiode van Leefbaar Rotterdam van 2002 tot 2006, de partij met het meeste aantal zetels in de Rotterdamse gemeenteraad is geweest (Brendel & Gerritse, 2002). Daarbij speelt de dynamiek tussen beide partijen binnen de Rotterdamse politiek een grote rol. De standpunten van Leefbaar Rotterdam en de PvdA staan veelal lijnrecht tegenover elkaar en beide partijen distantiëren zich openlijk van elkaar. Bij de collegevorming na de gemeenteraadsverkiezingen in 2006 heeft Leefbaar Rotterdam zelfs besloten niet toe te treden tot het college van burgemeesters en wethouders, omdat ze een coalitie met de PvdA onmogelijk achtte. Leefbaar Rotterdam was destijds na de PvdA verkozen tot de grootste partij in Rotterdam, maar heeft die beleidsperiode onderdeel uitgemaakt van de oppositie.

3.1.2 Onderzoeksobjecten

Om inzicht te krijgen in de argumenten die Leefbaar Rotterdam en de PvdA gebruiken met betrekking tot de steun van de kunst- en cultuursector wordt er onderzoek gedaan naar de uitspraken die zij hierover doen, of andere over hen, in artikelen die zijn verschenen in geschreven media en beleidsdocumenten. Deze documenten vormen de onderzoeksobjecten van dit onderzoek en er wordt dus alleen gebruik gemaakt van geschreven materiaal. De volledige lijst met de namen van de gebruikte media het aantal eenheden per bron is opgenomen in de bijlagen van dit rapport.

3.2 De populatie

De artikelen die binnen dit onderzoek worden geanalyseerd zijn verschenen in Nederlandse geschreven media die zijn opgenomen in de databank Lexis Nexis. Aan de hand van de aanwezigheid van vooraf bepaalde zoektermen in het bericht wordt bepaald of het artikel geschikt is voor de analyse. Geschikte artikelen bevatten beschrijvingen van de argumenten van de betreffende partij (Leefbaar Rotterdam of de PvdA) ten opzichte van het cultuurbeleid of uitspraken waaruit dit argument kan worden opgemaakt. Zowel directe, als indirecte beschrijvingen van het argument worden dus bruikbaar geacht. De argumenten van de partijen betreft het cultuurbeleid staan centraal, niet de context waarin deze argumenten worden beschreven. De argumenten betreft het cultuurbeleid zullen betrekking hebben op de standpunten die de partijen innemen ten opzichte van de steun van kunst en cultuur in de breedste zin van het woord. Het gaat hierbij dus niet alleen om directe financiële steun, maar ook om betuigingen van bijvoorbeeld morele steun. Op basis van welke criteria de selectie van de artikelen plaatsvindt wordt later in deze paragraaf behandeld.

Naast artikelen wordt er gebruik gemaakt van beleidsdocumenten waaruit het argument voor of tegen de steun van kunst en cultuur van Leefbaar Rotterdam en de PvdA blijkt. Deze documenten komen direct van de partij en omvatten bijvoorbeeld de verkiezingsprogramma's die politieke partijen herzien en opnieuw presenteren voorafgaand aan verkiezingen. Binnen de onderzoeksperiode van tien jaar (2002-2012) hebben beide partijen drie verkiezingsprogramma's gepresenteerd, die samen met de te coderen artikelen het analysemateriaal van dit onderzoek vormen.

3.2.1 Operationele populatie

Zoals in het voorgaande is beschreven vormen de artikelen uit geschreven media en de beleidsdocumenten van de onderzochte politieke partijen de basis van het onderzoeksmateriaal. De operationele populatie bestaat echter niet uit de artikelen en overige documenten, maar uit de uitingen van, of over de onderzochte partijen die betrekking hebben op het cultuurbeleid en hun standpunt betreft dit onderwerp verduidelijken. Er wordt met betrekking tot de inhoud van de analyse die er per eenheid wordt uitgevoerd geen onderscheid gemaakt tussen het soort bron (artikel of beleidsdocument). Allereerst worden de artikelen of documenten dus onderzocht op aanwezigheid van bruikbare uitingen, waarna deze uitingen worden geanalyseerd op de inhoud aan de hand van een codeerformulier. Per onderzoekseenheid (dus per uiting) zal er een formulier worden ingevuld, waardoor er de mogelijkheid bestaat dat er voor eenzelfde artikel of document meerdere formulieren worden

ingevuld. Dit zal afhangen van de lengte en veelzijdigheid van het artikel of document. Het aantal onderzoekseenheden zal hier ook van afhangen en staat dus niet gelijk aan het aantal gebruikte artikelen.

Een uiting kan het beste worden omschreven als een uitspraak van, of over een politicus van de betreffende partijen of uit naam van de partij die betrekking heeft op het standpunt dat de partij inneemt ten opzichte van de steun van kunst en cultuur. Door de inhoud van de uitingen te analyseren en binnen een vooraf afgebakend frame te plaatsen is het mogelijk vast te stellen welk standpunt of argument de uitspraak vertegenwoordigd. Op de manier waarop de uitingen specifiek worden geanalyseerd wordt verder ingegaan in de methodebeschrijving.

3.2.2 Steekproefkader

Voordat er binnen de artikelen onderscheid kan worden gemaakt tussen de mogelijke verschillende uitspraken over de steun van kunst en cultuur vanuit de onderzochte politieke partijen moeten deze artikelen en documenten eerst worden geselecteerd. Zoals aangegeven wordt er eerst een selectie gemaakt op basis van zoektermen. Deze selectie wordt gemaakt aan de hand van de zoektermen ' "Leefbaar Rotterdam", kunst' en 'Pvda, Rotterdam, kunst'. Het woord 'cultuur' wordt niet toegevoegd aan de zoektermen, omdat dit woord te vaak in andere verbanden wordt gebruikt en dit de zoekresultaten onnodig zal verbreden. De zoekresultaten worden vervolgens doorzocht op de aanwezigheid van bruikbare uitingen waar de mening van de betreffende partij omtrent de steun van kunst en cultuur uit blijkt. Een duidelijke verwijzing naar dat de uitspraak komt van de Rotterdamse afdeling van één van de partijen volstaat om deze uitspraak op te nemen in het onderzoek en bij de betreffende partij te plaatsen. Het gaat hierbij om verwijzingen naar de partij als geheel, citaten van en/of verwijzingen naar uitspraken van raadsleden en/of wethouders van de partij en verwijzingen naar standpunten van een coalitie, waarbij de betreffende partij specifiek wordt genoemd.

Er wordt vooraf geen selectie gemaakt in het soort geschreven medium, dus de inhoud van de artikelen staat voorop. Daarom zal er bij de analyse van dit materiaal rekening moeten worden gehouden met het feit dat er sprake is van een niet-homogene populatie, omdat de bronnen kunnen verschillen naar politieke kleur, religieuze achtergrond, het tijdstip van verschijnen, et cetera (Fereë et. al, 2002, p.12). Op de manier waarop dit gegeven is verwerkt in het waarnemingsinstrument wordt in de volgende paragraaf ingegaan.

De artikelen worden allereerst geselecteerd op basis van de aanwezigheid van de nodige informatie voor het onderzoek en er wordt daarnaast een selectie gemaakt op basis van de publicatiedatum. Alleen artikelen gepubliceerd vanaf januari 2002 worden in het onderzoek

opgenomen. De campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen is op zaterdag 9 februari 2002 officieel van start gegaan. Gezien de mogelijkheid dat de media-aandacht destijds uit is gegaan naar de standpunten van de verkiesbare partijen, waaronder de PvdA en Leefbaar Rotterdam vielen, is de volledige campagnetijd opgenomen in het onderzoek, inclusief een maand speling om zeker te zijn dat uitingen van de partijen betreft het onderwerp van vlak voor de officiële campagne ook worden opgenomen in het onderzoek. Het analysemateriaal bestaat dus uit een selectie van geschreven artikelen, verschenen in verschillende media, in de periode van januari 2002 tot op heden en bevat de vooraf bepaalde zoekwoorden.

De selectie heeft voor Leefbaar Rotterdam geresulteerd in 674 zoekresultaten, waaruit 76 bruikbare artikelen zijn geselecteerd. Uit deze artikelen zijn 110 uitingen zijn opgenomen in de analyse. Bij de PvdA Rotterdam zijn er 28 artikelen geselecteerd uit 1482 zoekresultaten. Deze artikelen bevatte 39 bruikbare uitspraken voor de analyse.

De beleidsdocumenten die binnen het onderzoek bruikbaar worden geacht voor de analyse omvatten de verkiezingsprogramma's van Leefbaar Rotterdam en de Rotterdamse afdeling van de PvdA. Voor de selectie van deze programma's wordt hetzelfde tijdsbestek aangehouden, namelijk van 2002 tot 2012. Binnen deze periode hebben beide partijen drie verkiezingsprogramma's gepresenteerd. De verkiezingsprogramma's van de PvdA dateren van vier tot vijf maanden voor de verkiezingen, wat betekent dat deze programma's in het jaar voorafgaand aan het jaar waarin de verkiezingen hebben plaatsgevonden zijn gepresenteerd. Om deze rede komt een deel van de uitingen van de PvdA uit 2001.

3.3 Onderzoeksmethode

De onderzoeksmethode die wordt gehanteerd binnen dit onderzoek is een inhoudsanalyse van geschreven bronnen, waarmee wordt getracht het discours van de onderzochte politieke partijen omtrent de steun van kunst en cultuur in kaart te brengen. De documenten worden geanalyseerd aan de hand van een codeerschema waarbij de geselecteerde uitspraken binnen een zogenaamd frame worden geplaatst. Het frame kan worden gezien als een afbakening, of omlijsting waarmee er onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende overkoepelende onderwerpen waar de uitspraak betrekking op kan hebben. Het benadrukt wat relevant is en wat niet. Daarnaast is het frame de basis van de constructie waar het uiteindelijke argument als het ware op rust. Het zegt echter niets over het standpunt dat de betreffende partij inneemt binnen de afbakening van het overkoepelende onderwerp. Het is dus goed mogelijk dat beide partijen uitspraken doen die binnen hetzelfde frame kunnen worden geplaatst, terwijl de standpunten die de partijen innemen sterk verschillen (Feree, et al., 2002, p.14, 105). In de volgende paragraaf

wordt de opzet van het codeerschema nader toegelicht, waarna er bij de operationalisering wordt ingegaan op de onderbouwing van de frames en overige variabelen binnen het waarnemingsinstrument. Het volledige codeerschema is opgenomen in de bijlage van dit onderzoek.

3.3.1 Codeerprocedure

Het codeerschema dat wordt gebruikt bestaat uit twee onderdelen. Het eerste onderdeel omvat een beschrijving van de identificatievariabelen van het artikel en de uiting. Per uiting wordt het soort bron, de titel van het medium, de maand en het jaartal van publicatie, de auteur (journalistieke maker), de relatie van de auteur met de betreffende partij en het journalistieke genre vastgelegd. Aan de hand van deze gegevens kan er vervolgens worden gemeten in hoeverre deze variabelen van invloed zijn op het soort argument dat de partijen zelf, of ander over hen naar buiten brengen en de mate waarin de verschillende argumenten worden gebruikt.

Het tweede onderdeel gaat in het op de inhoud van de uitspraak. Binnen dit onderdeel wordt de uiting, of uitspraak geanalyseerd aan de hand van drie of vier stappen², afhankelijk van het soort frame. Er worden zowel frames waarbinnen een populistisch standpunt kan worden ingenomen, als frames waarbij de standpunten geen verband hebben met het populistische gedachtegoed in het codeerschema opgenomen.³ De analyse van de 'populistische frames' bestaat uit vier stappen, de overige uit drie.

Om de uitspraak om te vormen naar een argument wordt bij de *eerste stap* het hoofdonderwerp, of het frame waarbinnen de uitspraak kan worden geplaatst bepaald. Hiermee is het overkoepelende onderwerp (het frame) van de uitspraak vastgesteld. Binnen ieder frame is er daarna, bij *stap twee*, de keuze tussen twee gespreksonderwerpen die specificeren waar de uitspraak precies betrekking op heeft. Bijvoorbeeld: binnen het frame 'cultureel erfgoed' kan de uitspraak betrekking hebben op het behoud van cultureel erfgoed of op de ontwikkeling van hedendaagse kunst en cultuur. Het frame verklaart het overkoepelende onderwerp, de stap daarna het gespreksonderwerp daarbinnen. De *derde stap* heeft betrekking op het standpunt dat de betreffende partij inneemt ten aanzien van het gespreksonderwerp. Hier wordt

² De stappen zijn afgeleid van de methode van Fereë, Gamson, Gerhards en Rucht (2002, p.319).

³ Met dit onderzoek wordt getracht de argumenten van de partijen helder te maken. Door alleen frames in het onderzoek op te nemen waarbinnen een populistisch standpunt kan worden ingenomen zou vooraf al bepaald worden dat beide partijen alleen argumenten gebruiken die hun (niet) populistische karakter benadrukken. Om deze reden zijn er ook enkele 'algemene' frames in het onderzoek opgenomen.

vastgesteld of de partij zich positief of negatief uit ten opzichte van het gespreksonderwerp. Bij *stap vier*, die alleen van toepassing is op de 'populistische frames', wordt bepaald of het standpunt voortkomt vanuit een specifiek kenmerk van het populisme. Populistische frames zijn de frames waarbij één van de standpunten overeenkomt met de kenmerken van het populistische gedachtegoed. Dat de uitspraak van de betreffende politieke partij bij deze 'populistische optie' geplaatst kan worden wil echter niet direct zeggen dat er sprake is van een populistisch argument. Daarvoor worden deze standpunten dus tot slot specifiek geanalyseerd door te bepalen of het argument voortkomt vanuit een specifiek kenmerk van het populisme.

Om dit te kunnen vaststellen wordt er binnen de 'volk-elite frames' onderscheid gemaakt tussen een negatieve houding tegenover de elite, een positieve houding ten opzichte van het volk of een negatieve houding tegenover de elite en een positieve houding ten opzichte van het volk. Zoals is gebleken uit de beschrijving van de kenmerken van het populisme vormen de veroordeling van de elite en de verheerlijking van het volk de twee essentiële kenmerken van dit gedachtegoed (Canovan, 1999, p.3; Vossen, 2009, p.439). De veroordeling van zowel een culturele, als politieke elite is wezenlijk voor het populisme en wordt binnen dit onderzoek beschouwd als een doorslaggevend kenmerk om vast te stellen of een argument populistisch van aard is of niet. Binnen de 'identiteitsframes' wordt er onderscheid gemaakt tussen de bescherming of de ontwikkeling van de culturele identiteit. Dit onderscheid komt voort uit de populistische gedachtegang dat het volk bestaat uit een homogene groep. Bij het vormgeven van deze groep worden er doorgaans verschillende groepen buitengeplaatst en is er een sterke behoefte aan de bescherming van de culturele identiteit van het volk, waarbij men vasthoudt aan het verleden en tradities (Houwen, 2010, p27-30). Door binnen beide frames vast te stellen of deze kenmerken uit de uitspraak zijn af te lezen kan er met de derde stap worden bepaald of er sprake is van een populistisch argument, of niet.

3.3.2 Analyse resultaten

Alle gegevens die door middel van de bovenstaande methode worden verzameld worden opgenomen in een SPSS bestand, waarna er verschillende analyses kunnen worden uitgevoerd. Allereerst zal er worden bepaald welke partij, welke argumenten voornamelijk gebruikt en of deze argumenten wel, of niet populistisch van aard zijn. Vervolgens kan er aan de hand van de identificatievariabelen worden onderzocht in hoeverre de inhoud van deze argumenten afhankelijk is van deze variabelen. De differentiërende variabele binnen dit

onderzoek is de politieke partij waarvan de uitspraken komen, namelijk Leefbaar Rotterdam of de PvdA Rotterdam.

3.4 Operationalisering

In de voorgaande paragraaf is uitgebreid ingegaan op de onderzoeksmethode die binnen dit onderzoek gehanteerd wordt. Beide onderdelen van het codeerschema zijn gedefinieerd en er is globaal ingegaan op de frames die binnen het codeerschema centraal staan. In deze laatste paragraaf van dit hoofdstuk worden de variabelen en frames nader gespecificeerd. Ook bevat deze paragraaf de onderbouwing voor de keuzes die er gemaakt zijn voor zowel de identificatievariabelen, als de frames.

3.4.1 Identificatievariabelen

Voordat er binnen het codeerschema wordt ingegaan op de inhoud van de uitspraak die is geselecteerd, worden er enkele identificatievariabelen gecodeerd. Deze variabelen dienen als aanvullende informatie, waarmee, na het vaststellen van de argumenten die de partijen gebruiken ten opzichte van de steun van kunst en cultuur, kan worden gemeten wat de invloed is van de variabelen op de argumenten die de partijen gebruiken. Van elke uitspraak wordt hiervoor het soort bron, de titel van het medium, de maand en het jaartal van publicatie, de auteur (journalistieke maker), de relatie van de auteur met de betreffende partij en het journalistieke genre vastgelegd.

De eerste variabele, het soort bron, geeft aan of de uitspraak uit een artikel komt, of uit een beleidsdocument. Uitspraken uit beleidsdocumenten komen direct van de partij, aangezien de partijen deze documenten zelf opstellen. Bij uitspraken uit artikelen is het mogelijk dat een auteur over het standpunt van de betreffende partij schrijft. Door ook het journalistieke genre van het artikel, de relatie van de auteur met de betreffende de partij en de journalistieke maker te coderen kan hier uitsluitel over worden geven en kan er worden gemeten of de inhoud van de gebruikte argumenten afhankelijk is van het verband tussen de bron en/of de auteur en de partij. Aan de hand van de maand en het jaartal waarin de documenten of artikelen zijn gepubliceerd kan worden nagegaan of de argumenten zijn veranderd door de tijd, en of de standpunten van beide partijen wellicht meer op één lijn zijn komen te liggen, of juist niet.

3.4.2 Frames

Binnen het tweede deel van het codeerschema wordt ingegaan op de inhoud van de geselecteerde uitspraken. Deze inhoud wordt, zoals beschreven in de voorgaande paragraaf, in stappen vastgesteld. De inhoud van de frames is gebaseerd op de eenentwintig dilemma's die

en rol spelen bij de ontwikkeling van een cultuurbeleid van Matarasso en Landry (1999) en aangepast aan de hand van veelvoorkomende onderwerpen uit de geselecteerde documenten en artikelen. Dit proces is dus deels inductief. De dilemma's van Matarasso en Landry worden daarbij binnen dit onderzoek beschouwd als een compleet overzicht van de discussiepunten die een rol kunnen spelen binnen het debat over het cultuurbeleid en vormen daarom de basis. Uitgaande van deze dilemma's en de informatie uit de geanalyseerde documenten zijn er elf frames gecreëerd, die zijn onderverdeeld in drie groepen. Niet alle dilemma's van Matarasso en Landry zijn verwerkt in het onderzoek. Sommige zijn samengevoegd, omdat er is vastgesteld dat ze erg overlappen. Andere zijn weggelaten, omdat ze minder relevant lijken na bestudering van de discussiepunten die er binnen het Nederlandse cultuurdebat spelen. De selectie heeft geresulteerd in vijf 'algemene' frames, drie volk-elite frames en drie identiteitsframes. Deze onderverdeling is gebaseerd op ofwel de aanwezigheid van de kenmerken van het populistische gedachtegoed binnen de gespreksonderwerpen, ofwel op de specifieke kenmerken van het populisme waar de eventuele vierde stap betrekking op heeft.

'Algemene' frames

Onder deze sectie vallen: bijdrage aan sociale cohesie (1), het politieke systeem (2), overheidsfinanciering(3), de balans publiek tussen en privaat (4) en de prioriteit van het cultuurbeleid (5). De rede dat deze frames worden aangeduid met de term 'algemeen' is omdat de gespreksonderwerpen binnen deze frames niet verbonden kunnen worden aan de kenmerken van het populisme. Het eerste frame 'bijdrage aan sociale cohesie' bestaat uit de onderwerpen 'kunst en cultuur als publiek goed en voor zelfrechtvaardiging' en 'kunst en cultuur als ontwikkeling en politieke activiteit'. Binnen dit frame zijn twee dilemma's van Matarasso en Landry (1999) samengevoegd en wordt ingegaan op de vraag of kunst en cultuur gezien moet worden als een natuurlijk publiek goed dat een positieve bijdrage levert aan de levenskwaliteit van een maatschappij, of als een stimulerende *tool* voor de sociale- en economische ontwikkeling van een land, waarmee kunst en cultuur onlosmakelijk verbonden wordt met politieke besluiten en standpunten.

Binnen het tweede frame 'het politieke systeem' wordt er onderscheid gemaakt tussen 'directe controle van de nationale politiek', 'directe controle van de regionale politiek' en 'uitsluiting van het politieke proces'. Dit dilemma benoemt het vraagstuk rond de vormgeving van het politieke orgaan van waaruit de beslissingen omtrent het cultuurbeleid worden genomen. In Nederland werken we met een systeem waarbinnen de Raad voor Cultuur de

overheid adviseert en de doorslaggevende beslissingen vervolgens worden genomen door de leden van de Tweede Kamer.

Het derde frame binnen deze sectie is 'overheidsfinanciering', waarmee de discussie rond de rede voor overheidsfinanciering wordt aangehaald. De twee gespreksonderwerpen hierbinnen zijn 'subsidie' of 'investering'. Subsidies worden veelal verstrekt zonder specifieke voorwaarden aan de ontwikkeling van een organisatie na de notaperiode van vier jaar te stellen en mogen niet gebruikt worden als investeringen voor de toekomst. Overheden kunnen ook kiezen voor een meer commerciële manier van financiering, door publiek geld beschikbaar te stellen voor investeringen op langere termijn (Matarasso en Landry, 1999).

Het vierde frame is 'balans publiek en privaat' en haakt in op de discussie over wat de juiste balans zou zijn tussen de overheidssteun uit de publieke en de private sector. De twee onderwerpen zijn 'kunst en cultuur als publieke dienst' en 'kunst en cultuur als particuliere sector'. In Nederland is men lange tijd van mening geweest dat de productie, consumptie en het behoud van kunst en cultuur een overheidstaak is, omdat er voor de markt onvoldoende voordelen zouden zijn deze taken op zich te nemen. Met de huidige ontwikkelingen binnen het cultuurdebat lijkt hier echter verandering in te komen en is de kunst- en cultuursector steeds meer op particuliere steun aangewezen.

Tot slot heeft het laatste frame binnen deze sectie betrekking op de prioriteit die het cultuurbeleid heeft ten opzichte van andere beleidsgebieden. Dit frame is niet afgeleid van de dilemma's van Matarasso en Landry (1999), maar toegevoegd aan de analyse omdat het een veelbesproken onderwerp blijkt binnen het culturele debat. De twee gespreksonderwerpen binnen dit frame zijn 'hoge prioriteit kunst en cultuur' en 'hoge prioriteit andere beleidsgebieden'. Politieke partijen worden over het algemeen geacht zich met alle mogelijke beleidsgebieden bezig te houden, maar kenmerken zich ook door hun voorkeuren voor bepaalde problemen of onderwerpen in de samenleving. Uit de praktijk blijkt dat het cultuurbeleid niet vanzelfsprekend hoge prioriteit binnen de Rotterdamse politiek en dat de standpunten van de partijen hier sterk over kunnen verschillen.

Volk-elite frames

De tweede sectie bestaat uit de frames: het politieke concept achter het cultuurbeleid (6), het doel van de investeringen (7) en hoge/ lage cultuur (8). Deze frames zijn eerder 'populistische frames' genoemd, omdat één van de standpunten waartussen onderscheid wordt gemaakt overeenkomsten vertoont met de kenmerken van het populisme. De frames zullen, net als in de

voorgaand paragraaf, worden toegelicht en er zal worden gespecificeerd met welke kenmerken van het populisme het 'populistische standpunt' overeenkomsten vertoont.

Het eerste frame binnen deze sectie is 'politiek concept', wat ingaat op de positie die de overheid inneemt bij de ontwikkeling van het cultuurbeleid en de bepaling van de inhoud hiervan. De gespreksonderwerpen binnen dit frame zijn 'democratisering van cultuur' en 'culturele democratie'. De democratisering van cultuur staat voor een *top-down* benadering, waarbinnen men cultuur ziet al een vorm van civilisatie en de nadruk ligt op hoge kunst. Binnen een culturele democratie streeft men naar een *bottom-up* strategie en staan de culturele waarden en uitingen van de samenleving centraal. Het tweede frame binnen deze sectie is 'doel van investering', waarmee de discussie rond het achterliggende doel van de steun van kunst en cultuur wordt bedoeld. In sommige landen worden culturele projecten gesteund omdat ze bijdragen aan het (internationale) imago van het land, dus als prestigeprojecten, terwijl in andere landen de ontwikkeling van de gemeenschap voorop staat. De gespreksonderwerpen binnen dit frame zijn 'prestige' en 'ontwikkeling van de gemeenschap'. Het derde en laatste frame binnen deze groep is 'hoge/ lage cultuur'. Dit frame gaat in op de variatie tussen toegankelijke kunst voor een breed publiek en hoge, of elitaire kunst voor de culturele elite. Dit zijn tevens de gespreksonderwerpen binnen dit frame. Dit frame is gecreëerd op basis van de veel voorkomende uitspraken betreft dit onderwerp in de geanalyseerde bronnen.

Binnen de frames die in deze sectie zijn besproken duiden één of meerdere standpunten op de aanwezigheid van een populistisch denkbeeld en zal een extra stap in het codeerschema verduidelijken of dit standpunt daadwerkelijk overeenkomt met het populistische gedachtegoed. Deze standpunten hebben, direct of indirect, verband met de tegenstelling die er binnen het populisme wordt gemaakt tussen het volk en de elite. Binnen het eerste frame 'politiek concept' komen de standpunten 'positief ten opzichte van een culturele democratie' en 'negatief ten opzichte van de democratisering van cultuur' overeen met dit kenmerk. Binnen het populistische gedachtegoed staat het volk centraal en is er vaak felle kritiek op situaties waarbij een elite bepalend is voor de gang van zaken. Binnen een culturele democratie gaat men uit van de culturele waarden van de samenleving en wordt er een *bottom-up* strategie gehanteerd.

Het tweede frame gaat in op het doel van de investering, waarbij een positief standpunt ten opzichte van de ontwikkeling van de gemeenschap overeenkomsten vertoont met het populistische gedachtegoed. Eén van de essentiële kenmerken van het populisme is de verheerlijking van het volk, waarbij de ontwikkeling van dit volk, of de gemeenschap, een belangrijk gegeven is. Uit de kenmerken van het populistische gedachtegoed blijkt niet dat men

specifiek een tegenstander is van prestige projecten, dus een negatief standpunt ten opzichte van deze projecten wordt niet binnen het populistische gedachtegoed geplaatst.

Het laatste frame binnen deze groep is 'hoge/lage cultuur'. Binnen dit frame komen een positief standpunt ten opzichte van toegankelijke kunst voor een breed publiek en een negatief standpunt ten aanzien van hoge, of elitaire kunst voor de culturele elite overeen met het populistische gedachtegoed. De aanleiding is ook hier de tegenstelling tussen het volk en de elite die centraal staan binnen het populisme. De laatste stap in het schema zal echter nog moeten uitmaken wat de houding tegenover het volk en/of de elite is bij het standpunt dat de partijen innemen. Populistische partijen zullen vanuit de theoretische benadering van deze ideologie voornamelijk kritiek uiten op de elite en zich daarbij mogelijk positief uitspreken over het volk.

Identiteitsframes

De derde en laatste sectie van het codeerschema bestaat uit de frames: ontwikkeling culturele identiteit (9), culturele diversiteit (10) en cultureel erfgoed (11). Ook bij deze frames komt één van de gespreksonderwerpen overeen met de kenmerken van het populistische gedachtegoed, waardoor ze onder de 'populistische frames' vallen. Dit wordt in de laatste alinea van deze paragraaf nader toegelicht.

Het eerste frame binnen deze sectie benoemt de bescherming en/of ontwikkeling van de culturele identiteit. Er wordt hierbij onderscheid gemaakt tussen de ontwikkeling of bescherming van de nationale- en de internationale identiteit. Het cultuurbeleid richt zich vaak op zowel de ontwikkeling en bescherming van de Nederlandse cultuur of identiteit in Nederland (of op lokaal niveau de Rotterdamse cultuur of identiteit), als op de ontwikkeling van deze cultuur in het buitenland. Over welke van deze twee aandachtspunten de prioriteit moet hebben binnen het beleid kunnen de meningen verschillen. Het tweede frame gaat in op de culturele diversiteit van een volk en de vertaling hiervan binnen het cultuurbeleid. Met de opkomst van populistische partijen die erg vasthouden aan de tradities en geschiedenis van een gemeenschap is het gevaar van culturele diversiteit voor de culturele identiteit van een volk steeds vaker onderwerp van gesprek binnen het cultuurdebat. De twee gespreksonderwerpen binnen dit frame zijn de promotie van de culturele diversiteit en de ontkenning van de culturele diversiteit. Tot slot gaat het laatste frame binnen deze sectie in op cultureel erfgoed. Behoud van cultureel erfgoed is een belangrijk onderdeel van het cultuurbeleid, maar vormt ook een discussiepunt. De twee gespreksonderwerpen binnen dit frame zijn 'behoud van erfgoed' en 'ontwikkeling van de

hedendaagse kunst en cultuur'. Het vraagstuk rond deze onderwerpen richt zich veelal op welke van de twee prioriteit heeft binnen het beleid.

De frames binnen deze sectie bevatten, net als de volk-elite frames, één of meerdere standpunten die overeenkomen met het populistische gedachtegoed. Deze standpunten hebben verband met de sterke behoefte van populistische partijen om de culturele identiteit van het volk te beschermen. Binnen het eerste frame, culturele identiteit, komen om deze rede een positief standpunt ten opzichte van de bescherming van de nationale identiteit en een negatief standpunt ten opzichte van de ontwikkeling van de internationale identiteit overeen met het populistische gedachtegoed. Het tweede frame gaat in op de culturele diversiteit, waarbij een negatief standpunt ten opzicht van de promotie van de culturele diversiteit en een positief standpunt ten opzichte van de ontkenning van de culturele diversiteit binnen het populistische gedachtegoed kunnen worden geplaatst. Tot slot komt binnen het laatste frame een positief standpunt ten opzichte van het behoud van cultureel erfgoed overeen met de kenmerken van het populistische gedachtegoed. Het gaat hierbij wederom om de behoefte aan de bescherming van de culturele identiteit van een volk, met daarbij het vasthouden aan het verleden en tradities. Een negatief standpunt ten opzichte van hedendaagse kunst en cultuur wordt hier niet benoemd als populistisch kenmerk, omdat de theorie over dit onderwerp niet voorschrijft dat men tegen de ontwikkeling van hedendaagse kunst en cultuur is. Ook hier zal uit de laatste stap van het codeerschema blijken of het feit dat de uitspraken van de partijen overeenkomsten vertonen met de kenmerken van het populisme daadwerkelijk betekent dat de partijen hiermee een populistisch standpunt innemen.

Hoofdstuk 4: Resultaten en analyse

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd en geanalyseerd. Het onderzoek is uitgevoerd om de argumenten die populistische politieke partijen gebruiken ten opzichte van het cultuurbeleid in kaart te brengen, door middel van een inhoudsanalyse van media-uitingen en beleidsdocumenten van het populistische Leefbaar Rotterdam en de 'niet-populistische' Partij van de Arbeid Rotterdam. De uitspraken van de verschillende partijen zijn verdeeld onder de verschillende frames, waarna het argument door middel van enkele vervolgstappen is gespecificeerd. Een deel van deze frames is vooraf vastgesteld en een deel is tijdens de analyse toegevoegd.

Voordat er wordt ingegaan op de inhoud van de argumenten die de onderzochte partijen gebruiken, worden eerst een aantal algemenere onderzoeksresultaten toegelicht, zoals de verdeling van het aantal eenheden per partij, het aantal uitingen per jaar en de verdeling onder de verschillende frames. Vervolgens gaat de tweede paragraaf in op de inhoud van de argumenten. Hierbij worden per partij voor de twee meest voorkomende frames de argumenten gespecificeerd.⁴ De stappen waarin dit gebeurt komen overeen met de stappen die zijn gehanteerd in het codeerschema. In deze paragraaf wordt tevens ingegaan op het verband tussen het aantal uitspraken per frame en de bron van de uitspraak en dit aantal en de relatie van de spreker met de partij. In de derde paragraaf wordt vervolgens de invloed van enkele identificatievariabelen getoetst. De verwachtingen die zijn gedaan aan de hand van de beschreven literatuur in hoofdstuk twee komen in dezelfde volgorde zoals ze daar zijn gepresenteerd terug in dit hoofdstuk.

4.1 Aantal uitingen

Uit het onderzoeksmateriaal dat gebruik is voor dit onderzoek zijn in totaal 205 uitspraken geselecteerd en gebruikt voor de analyse. Dit waren er 124 (60,5%) van Leefbaar Rotterdam en 81 (39,5) van de PvdA Rotterdam. De uitspraken van Leefbaar Rotterdam zijn voornamelijk gevonden in artikelen (88,7%, tabel 1.1). Bij de uitspraken van de PvdA is die verdeling daarentegen redelijk gelijk, namelijk 51,9% uit beleidsdocumenten tegenover 48,1% uit artikelen. De uitspraken van de PvdA waaruit hun argument ten opzichte van het cultuurbeleid blijkt komt echter veel minder sterk naar voren in de media dan bij Leefbaar Rotterdam. Leefbaar Rotterdam is daarentegen veel minder uitgesproken over hun standpunt omtrent de

⁴ De analyse van de overige frames is opgenomen in de bijlage van dit rapport.

steun van kunst en cultuur in hun verkiezingsprogramma. Uit deze programma's waren slechts 14 uitingen bruikbaar voor de analyse.

Tabel 1.1 Aantal uitingen inclusief percentages van Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam per soort bron, periode 2001-2012

	Leefbaar Rotterdam	PvdA Rotterdam
Artikel	88.7% (110)	48.1% (39)
Beleidsdocument	11.3% (14)	51.9% (42)

Om overzichtelijk te maken wat de verdeling in van het aantal uitingen binnen de onderzoeksperiode bieden grafiek 1.1 en 1.2 een overzicht van het aantal uitingen uit artikelen per partij, per jaar. Grafiek 1.1 toont deze verdeling voor de uitingen uit de artikelen en grafiek 1.2 van het totaal van alle uitingen uit al het onderzoeksmateriaal. In de grafieken zijn er voor beide partijen een aantal jaren waar te nemen waarin het aantal uitingen gemiddeld hoger is. Voor Leefbaar Rotterdam zijn de verschillen tussen beide grafieken zeer klein. Zowel grafiek 1.1, als grafiek 1.2 tonen hoge scores in 2002 en 2003, gevolgd door 2005. Zoals in de vorige alinea is besproken komt het overgrote deel van de uitingen van Leefbaar Rotterdam uit artikelen. Deze resultaten bevestigen dat, gezien de geringe invloed van de toevoeging van de uitingen uit beleidsdocumenten op de hoeveelheden per jaar. Bij de PvdA zijn de verschillen tussen grafiek 1.1 en grafiek 1.2 groter. De eerste grafiek toont geen overtuigende hoge scores. 2003, 2009 en 2012 scoren relatief hoog, maar er is geen sprake van opvallende uitschieters. In grafiek 1.2, waar de uitingen uit beleidsdocumenten zijn toegevoegd, zijn wel een aantal opvallende jaren te benoemen. In 2001, 2005 en 2009 werd in zowel de media, als in de beleidsdocumenten de meeste aandacht besteed aan de uitspraken van de PvdA.

Een reden voor de hoge scores van de partijen in de genoemde jaren komt overeen met wat Feree et al. (2002, p.24) *critical discourse moments* noemen. "Critical discourse moments are events that stimulate news articles and commentary in various public forums." (Feree et al., 2002, p.24). Deze gebeurtenissen beïnvloeden dus mogelijk het publieke debat en kunnen daarmee invloed hebben op de gelegenheid voor sprekers binnen dit debat om hun standpunt naar voren te brengen. De hoge scores van de PvdA die uit de analyse blijken zijn te herleiden tot dergelijke momenten. De uitschieters komen allemaal overeen met de momenten waarop de verkiezingsprogramma's zijn bekendgemaakt. Voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2002 is het programma van de PvdA in november 2001 gepresenteerd, in tegenstelling tot het programma van Leefbaar Rotterdam voor deze verkiezingen, dat dateert uit februari 2002. Om

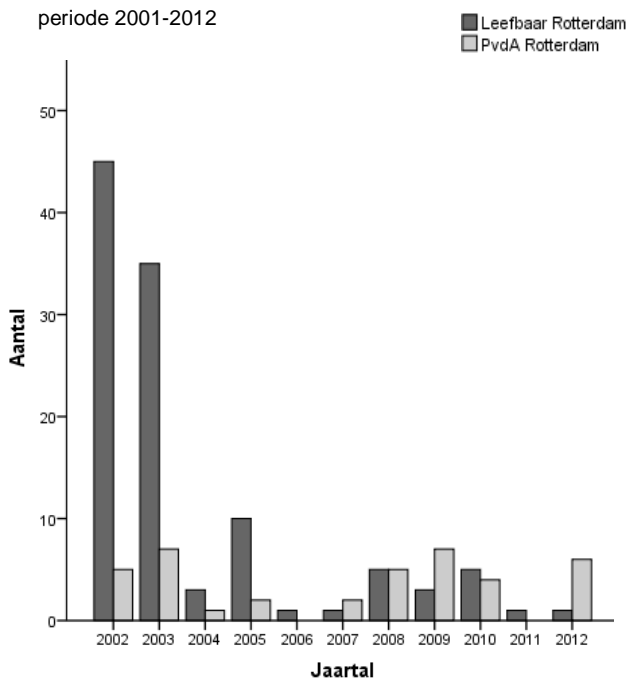
deze reden zijn er bij de PvdA wel onderzoeksresultaten uit 2001 en bij Leefbaar Rotterdam niet.

De hoge scores van Leefbaar Rotterdam lijken veel minder afhankelijk van de inhoud van hun eigen verkiezingsprogramma's, maar hebben wel verband met de verschillende verkiezingsperiodes. In 2002 waren de eerste verkiezingen waar Leefbaar Rotterdam aan deelnam. Deze verkiezingen wonnen ze en ze traden toe tot het college van burgemeester en wethouders. Leefbaar Rotterdam was een nieuwe partij met veelal afwijkende standpunten waar de media veel aandacht aan besteedden. Het standpunt van de partij ten opzichte van het cultuurbeleid was destijds een van de zaken waarbij het contrast met de gevestigde orde duidelijk zichtbaar werd. Mogelijk verklaart dit ook de hoge score in 2003. Het eerste verkiezingsprogramma van Leefbaar Rotterdam dat is opgenomen in de analyse dateert wederom uit 2002, maar bevatte dus zeer weinig uitspraken over kunst en cultuur. Deze standpunten zijn destijds voornamelijk in de media uitgelicht. Eind 2005 en 2009 heeft de partij de overige programma's gepresenteerd. Zichtbaar wordt dat de toevoeging van de uitingen uit het verkiezingsprogramma wederom weinig invloed heeft. In 2009 lijkt de partij hun standpunt ten aanzien van het cultuurbeleid meer aandacht te geven in het verkiezingsprogramma. Er is geen directe verklaring te geven voor de jaren dat er zeer weinig, of geen onderzoeksresultaten zijn.

Grafiek 1.1

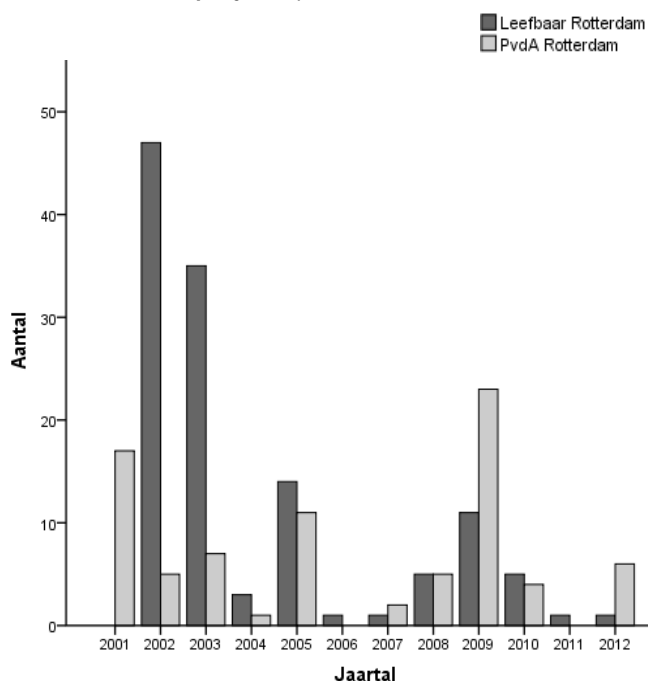
Staafdiagram met het aantal uitingen uit artikelen van Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam per jaar –

periode 2001-2012

Grafiek 1.2

Staafdiagram met het totaal aantal uitingen uit artikel en beleidsdocumenten van Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam per jaar – periode 2001-2012

Uit de gepresenteerde resultaten blijkt dat het argument van de PvdA Rotterdam ten aanzien van het cultuurbeleid voornamelijk voortkomt uit hun verkiezingsprogramma's. Leefbaar Rotterdam besteedt in zijn partijprogramma's veel minder aandacht aan dit beleidsgebied, maar dit standpunt komt daarentegen veel duidelijker naar voren in de media. Op basis van de theorie over het veranderde media discours en de toegenomen media-aandacht voor Pim Fortuyn door zijn controversiële standpunten en harde taalgebruik is met de eerste hypothese voorafgaand aan de analyse van de uitspraken de verwachting uitgesproken dat de media meer aandacht zouden besteden aan de argumenten van Leefbaar Rotterdam. Deze hypothese luidde: *aan de argumenten ten aanzien van het cultuurbeleid van Leefbaar Rotterdam zal in de media de afgelopen tien jaar meer aandacht zijn besteed dan aan deze argumenten van de PvdA Rotterdam*. Uit het aantal uitspraken dat er per partij en per soort bron voor de analyse is gebruikt blijkt dat het merendeel van de uitspraken van Leefbaar Rotterdam uit artikelen komt en dat dit aantal veel hoger ligt dan bij de PvdA, terwijl voor beide partijen dezelfde onderzoeksperiode is vastgesteld. Hiermee wordt de verwachting dat de media meer aandacht zouden besteden aan de argumenten ten opzichte van het cultuurbeleid van Leefbaar Rotterdam, in vergelijking met de PvdA, bevestigd.

4.1.1 Verdeling frames

De uitspraken uit de artikelen en beleidsdocumenten zijn systematisch geanalyseerd aan de hand van een codeerschema. Hierin is iedere uitspraak binnen één van de elf frames geplaatst, die op basis van het onderwerp waarop ze betrekking hadden zijn onderverdeeld in drie groepen: de 'algemene' frames, de volk-elite frames en de identiteitsframes. Tabel 1.3 toont de verdeling van de uitspraken van beide partijen onder deze verschillende gegroepeerde frames. De tabel laat zien dat Leefbaar Rotterdam voornamelijk uitspraken heeft gedaan die te plaatsen zijn binnen de algemene- (43,5%) of volk-elite frames (42,7%). De verdeling tussen deze twee groepen is dus redelijk gelijk. De overige uitspraken (13,7%) vielen onder de identiteitsframes. De verdeling van de uitspraken van de PvdA onder de verschillende groepen wijkt wederom af van de resultaten van Leefbaar Rotterdam. De uitingen zijn allereerst evenrediger verdeeld onder de drie groepen. Het hoogst scoort de PvdA op de identiteitsframes, namelijk 39,5%. Net als bij Leefbaar Rotterdam komen de algemene frames op de tweede plaats, in dit geval met 32,1%. Tot slot volgen de volk-elite frames met 28,4%. Zichtbaar wordt dat de verschillen tussen de drie groepen bij de PvdA minder groot zijn. Daarbij scoren de identiteitsframes het hoogst, terwijl dit bij Leefbaar Rotterdam de kleinste groep is. De laatste kolom van tabel 1.3

toont aan dat slechts de verschillen tussen beide partijen bij de volk-elite frames en de identiteitsframes significant zijn.

Tabel 1.3 Aantal uitingen van Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam per groep, periode 2001-2012

	Leefbaar Rotterdam	PvdA Rotterdam	Significantie
Algemene frames ¹	43.5% (54)	32.1% (26)	*
Volk-elite frames ²	42.7% (53)	28.4% (23)	**
Identiteitsframes ³	13.7% (17)	39.5% (32)	***

*= $p < 0.1$, **= $p < 0.05$, ***= $p < 0.01$

¹ $chi(df)=2.69(1)$, $p=0.1$, ² $chi(df)=4.32(1)$, $p<0.05$, ³ $chi(df)=17.92(1)$, $p<0.01$

Bij het samenstellen van de groepen waaronder de frames zijn verdeeld in tabel 1.3 is uitgegaan van het onderwerp van het frame en of een standpunt binnen dit onderwerp overeen kan komen met het populistische gedachtegoed. Bij de frames in de groepen 'volk-elite frames' en 'identiteitsframes' is dit het geval. Uit de verdeling van de uitspraken onder deze groepen blijkt dat Leefbaar Rotterdam bij de verdeling in drie groepen voornamelijk uitspraken heeft gedaan die geen standpunt bevatten waaruit overeenstemming met het populistische gedachtegoed zal blijken. Als de 'populistische' groepen echter bij elkaar worden opgeteld vormen deze wel de grootste groep. Dan blijkt dat meer dan de helft (56,6%) van de uitspraken mogelijk overeenkomsten vertoont met de populistische denkwijze. Opmerkelijk is dat (na de som van de populistische groepen) de ruime meerderheid van de uitspraken van de (niet populistische) PvdA ook mogelijk populistische standpunten bevat. De nadere analyse van de uitspraken zal echter moeten uitwijzen of dit daadwerkelijk het geval is.

De eerste stap in de specificatie van de uitspraken was het onderverdelen van de uitingen onder de elf, deels vooraf vastgestelde, frames. Het frame verschaft informatie over het overkoepelende onderwerp waaronder de uitspraak kan worden geplaatst, zonder dat er iets kan worden gezegd over het standpunt dat de spreker inneemt ten opzichte van dit onderwerp. Het is dus mogelijk dat zowel Leefbaar Rotterdam als de PvdA Rotterdam uitspraken doen binnen hetzelfde frame, maar sterk verschillen in het standpunt dat zij innemen. De frames zeggen iets over de kaders waarbinnen beide partijen uitspraken doen die betrekking hebben op het cultuurbeleid, of de steun van kunst en cultuur. Uit tabel 1.2 blijkt dat er tussen beide partijen grote verschillen zijn waar te nemen. Waar Leefbaar Rotterdam zeer hoog scoort op bepaalde frames, doet de PvdA Rotterdam nauwelijks uitspraken die betrekking hebben op die gespreksonderwerpen. Om de significantie van deze verschillen te toetsen is er een chi-kwadraattest uitgevoerd. Deze test heeft uitgewezen dat het getoonde verschil significant is: $chi(df)=47,53(10)$, $p<0.01$.

Het grootste verschil is waar te nemen bij de hoogst scorende frames van Leefbaar Rotterdam. Deze partij heeft de meeste (24,2%) uitspraken gedaan binnen het frame 'hoge/ lage cultuur'. Het frame 'prioriteit cultuurbeleid' volgt met 16,9%. Opvallend aan deze resultaten is dat de score van de PvdA bij deze frames zeer laag is. Binnen het frame 'hoge/ lage cultuur' is slechts 4,9% van de uitspraken van de PvdA geplaatst en het frame 'prioriteit cultuurbeleid' scoort bij deze partij het laagst (1,2%). De chi-kwadraattest van het verschil tussen de twee hoogst scorende frames van Leefbaar Rotterdam en de score van de PvdA bij deze frames heeft uitgewezen dat beide verschillen significant zijn: $chi (df)= 13,13 (1), p=< 0.01^5$, $chi (df)= 12,60 (1), p=< 0.01^6$. De meest voorkomende frames van de PvdA zijn 'culturele identiteit', met 17,3% en 'culturele diversiteit' met 16%. Leefbaar Rotterdam scoort relatief laag op deze frames. Waar het frame 'culturele identiteit' bij de PvdA het meest voorkomende gespreksonderwerp is, staat het bij Leefbaar Rotterdam slechts op de zesde plaats met 6,5%.⁷ Onder het frame 'culturele diversiteit' is 5,6% van de uitspraken van Leefbaar Rotterdam te plaatsen. Dit betekent dat dit frame bij deze partij op plaats acht staat, tegenover een tweede plaats bij de PvdA. De chi-kwadraattest heeft uitgewezen dat ook dit verschil significant is: $chi (df)= 6,02 (1), p=< 0.02$. Het laagst scorende frame van Leefbaar Rotterdam is 'cultureel erfgoed', met 1,6%. Dit frame staat bij de PvdA met 6,2% op plaats vijf. Het verschil tussen deze scores van Leefbaar Rotterdam en de PvdA is niet significant: $chi (df)=3,08 (1), p=< 0.08$.

Tabel 1.2 Aantal uitingen van Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam per frame, periode 2001-2012

	Leefbaar Rotterdam	PvdA Rotterdam	Significantie
Bijdrage aan sociale cohesie	3.2% (4)	11.1% (9)	**
Politiek systeem	5.6% (7)	4.9% (4)	—
Overheidsfinanciering	9.7% (12)	4.9% (4)	—
Publieke/ private financiering	8.1% (10)	9.9% (8)	—
Prioriteit cultuurbeleid	16.9% (21)	1.2% (1)	***
Politiek concept	13.7% (17)	9.9% (8)	—
Doel investeringen	4.8% (6)	13.6% (11)	**
Hoge/ lage cultuur	24.2% (30)	4.9% (4)	***
Culturele identiteit	6.5% (8)	17.3% (14)	**
Culturele diversiteit	5.6% (7)	16.0% (13)	**
Cultureel erfgoed	1.6% (2)	6.2% (5)	*

*= $p < 0.1$, **= $p < 0.05$, ***= $p < 0.01$

⁵ Frame 'hoge/ lage cultuur' bij Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam.

⁶ Frame 'prioriteit cultuurbeleid' bij Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam.

⁷ Dit verschil is significant: $chi (df)=6,00 (1), p=< 0.02$

De verschillen tussen Leefbaar Rotterdam en de PvdA in de verdeling van de uitingen onder de frames betekenen dat de uitspraken die de partijen doen ten aanzien van het cultuurbeleid of de steun van kunst en cultuur betrekking hebben op verschillende overkoepelende onderwerpen. Het cultuurbeleid wordt door de onderzochte partijen veelal binnen verschillende theoretische kaders ter sprake gebracht. Leefbaar Rotterdam brengt haar uitspraken over kunst en cultuur voornamelijk in verband met de variatie tussen toegankelijke en hoge, of elitaire en de publieksgroepen die deze kunst zou moeten aanspreken. Daarnaast spreken ze veel over de prioriteit die het cultuurbeleid heeft ten opzichte van andere beleidsgebieden. Er worden door Leefbaar Rotterdam zeer weinig uitspraken gedaan over cultureel erfgoed. Dit betekent dat deze partij de uitspraken waaruit hun standpunt wat betreft kunst en cultuur blijkt relatief weinig in verband brengen met het behoud of de ontwikkeling van cultureel erfgoed. Als de PvdA Rotterdam uitspraken doet ten aanzien van de steun van kunst en cultuur of het cultuurbeleid, doen de sprekers van, of over deze partij voornamelijk uitspraken die betrekking hebben op de culturele identiteit van de stad Rotterdam of Nederland. Daarnaast is ook de culturele diversiteit van Rotterdam en Nederland veel besproken door deze partij. De uitspraken van de PvdA kunnen bijna nooit in verband worden gebracht met de verschillen tussen toegankelijke en hoge kunst en de publieksgroepen voor deze kunst.

Naast de verschillen tussen beide partijen zijn er ook enkele overeenkomsten waar te nemen. Zo scoren beide partijen redelijk gelijk bij het frame publieke/ private financiering. 8,1% voor Leefbaar Rotterdam en 9,9% voor de PvdA.⁸ Ook bij het frame 'politiek systeem' zijn de verschillen klein. Bij Leefbaar Rotterdam is 5,6% van de uitspraken onder dit frame geplaatst, naast 4,9% van de uitspraken van de PvdA Rotterdam.⁹

4.2 Specificatie frames

De verschillende stappen binnen het codeerschema hebben het mogelijk gemaakt om een uitspraak te doen over de frames waarbinnen de uitingen van beide partijen geplaatst kunnen worden, welke gespreksonderwerpen zij binnen deze frames voornamelijk bespreken, of ze positief of negatief zijn met betrekking tot deze onderwerpen en of (bij de 'populistische' frames) de uitspraken overeenkomen met de kenmerken van het populistische gedachtegoed. In deze paragraaf wordt ingegaan op de resultaten van de twee laatste stappen van de analyse van de uitspraken. Er is voor gekozen om van beide partijen slechts de twee meest voorkomende frames te bespreken. De onderzoeksvraag gaat in op de wijze waarop de onderzochte partijen

⁸ Dit verschil is niet significant: $chi(df)=0,02(1), p=>0.65$

⁹ Dit verschil is niet significant: $chi(df)=0,04(1), p=>0.82$

de overheidssteun aan kunst en cultuur voornamelijk (de)legitimeren. De twee meest voorkomende frames geven inzicht in argumenten die beide partijen hoofdzakelijk gebruiken. De specificatie van de overige frames is opgenomen in de bijlage van dit rapport.

4.2.1 Argumenten Leefbaar Rotterdam

Zoals uit de voorgaande paragraaf is gebleken komen de frames 'hoge/lage cultuur' en 'prioriteit cultuurbeleid' bij de onderzoeksresultaten van Leefbaar Rotterdam het meest voor. Dit betekent dat de sprekers van, of over Leefbaar Rotterdam voornamelijk uitspraken hebben gedaan die betrekking hebben op deze onderwerpen. Opvallend aan deze resultaten is het feit dat slechts één van de twee meest voorkomende frames binnen een populistische groep valt. Leefbaar Rotterdam gebruikt, als populistische partij, dus veelvuldig een argument dat niet te herleiden is tot de kenmerken van het populisme. Om de standpunten die de sprekers hebben ingenomen binnen beide frames te verduidelijken worden ze in deze paragraaf stap voor stap besproken.

Frame: Hoge/ Lage cultuur

De twee gespreksonderwerpen die zijn vastgesteld binnen dit frame zijn 'aandacht voor toegankelijke kunst voor een breed publiek' en aandacht van hoge, of elitaire kunst voor de culturele elite'. De verdeling tussen deze twee gespreksonderwerpen is redelijk gelijk. 58,1% (17) van de uitspraken had betrekking op het tweede gespreksonderwerp en de overige 41,9% (13) ging over de aandacht voor toegankelijke kunst en het bereiken van een breed publiek. Ondanks dat de twee gespreksonderwerpen tegenovergestelde van elkaar zijn hebben de sprekers van Leefbaar Rotterdam geen tegenstrijdige uitspraken gedaan. In alle gevallen dat de partij uitspraken deed over de aandacht voor toegankelijke kunst voor een breed publiek waren zij hier positief over en altijd negatief waren ze over de aandacht voor hoge of elitaire kunst voor een culturele elite. Om deze reden toont tabel 2.1 slechts twee combinaties, in plaats van vier.

Het frame 'hoge/ lage cultuur' is in de analyse geplaatst in de groep 'volk-elite frames'. Binnen deze groep zijn de argumenten nader gespecificeerd door vast te stellen of de gedachten achter het standpunt overeenkomen met het populistische gedachtegoed. Hiervoor is bij de derde stap de mogelijk uitgesproken houding tegenover het volk of de elite gecodeerd. Leefbaar Rotterdam heeft alleen positieve uitspraken gedaan met betrekking tot het eerste gespreksonderwerp en alleen negatieve ten aanzien van het tweede gespreksonderwerp. Om deze rede zijn alleen deze twee combinaties uitgewerkt bij de derde stap. Tabel 2.1 toont de verdeling van de houding ten opzichte van het volk en/of de elite van het positieve standpunt

tegenover aandacht voor toegankelijke kunst en cultuur met een groot bereik en het negatieve standpunt ten aanzien van hoge kunst voor de culturele elite.

Tabel 2.1 Verdeling van het populistische standpunt

	Positief t.o.v toegankelijke kunst	Negatief t.o.v hoge kunst
Negatief elite	0 % (0)	52.9% (9)
Negatief elite en positief volk	15.4% (2)	5.9% (1)
Positief volk	46.2 % (6)	0% (0)
Geen	38.5% (5)	41.2% (7)

Duidelijk wordt dat uit de uitspraken van de partij waaruit dit standpunt blijkt, men voornamelijk een positieve houding heeft tegenover het volk. Bij 46,2% van de uitspraken binnen dit argument sprak Leefbaar Rotterdam zich positief uit over het volk. De spreker liet bij deze uitspraken blijken positief te staan tegenover toegankelijke kunst voor een breed publiek, waarbij hij of zij zich positief opstelde naar het volk:

“Wij willen kunst juist begrijpelijker maken voor gewone mensen.” (oktober 2002, citaat Sjef Siemons van Leefbaar Rotterdam in het NRC Handelsblad)

“Zij meenden geld voor veiligheid bij cultuur te kunnen weghalen, omdat de gewone burger daar toch te weinig van begreep.” (januari 2003, verslaggever Volkskrant over Leefbaar Rotterdam)

Leefbaar Rotterdam spreekt over ‘de gewone burger’. Hier komt het kenmerk van het populisme dat men ‘het volk’ als een homogene groep beschouwt sterk naar voren. Met deze typering veronderstelt Leefbaar Rotterdam dat er een doorsnee burger bestaat die model staat voor het gehele, homogene, volk. Dit volk hoort vervolgens centraal te staan bij alle overheidsbesluiten.

Bij de uitspraken waarbij de spreker zich positief uitliet over toegankelijke kunst bleek bij 15.4% dat zij hierbij ook een positieve houding hadden tegenover het volk, maar zich daarbij ook negatief uitlieten over de elite. Het populistische gedachtegoed kenmerkt zich onder andere door zowel de verheerlijking van het volk, als de veroordeling van de elite. Uit de onderstaande passage blijkt dat Leefbaar Rotterdam een voorstander is van kunst en cultuur voor het volk (in de wijken) en zogenaamde elitekunst bekritiseert:

“De kunstwereld moet zich bovendien meer toeleggen op low culture, zoals theater in de wijken, dan op elitekunst en dure gebouwen” (augustus 2002, verslaggever AD over veranderingen binnen de cultuursector na het toetreden van Leefbaar Rotterdam in de gemeenteraad)

Uit geen van de uitspraken van Leefbaar Rotterdam die betrekking hadden op dit gespreksonderwerp bleek enkel een negatieve houding tegenover de elite. Hiermee doet de partij dus voornamelijk uitspraken waaruit alleen een positieve houding tegenover het volk blijkt. Dit resultaat is opmerkelijk gezien het feit dat Leefbaar Rotterdam zich vanuit de theorie als populistische partij voornamelijk negatief zou moeten uitlaten over de politieke en/of culturele elite. In dit verband hebben zij dit geen enkele keer gedaan. Tot slot blijkt uit de overige 38,5% van de uitspraken de houding van de partij ten opzichte van het volk en/of de elite niet. De partij stelt zich met deze uitspraken wel positief op tegenover de aandacht voor toegankelijke kunst voor een breed publiek:

“Siemons is geen kunstkenner, maar wil wel dat kunst begrijpelijk is en dat zoveel mogelijk mensen ervan kunnen genieten. Zo staat hij bij abstracte kunstuitingen met zijn handen in het haar en prijst hij een hyperrealistisch beeldje omdat het ‘tot in de details echt is, gewoon vakmanschap.’ (oktober 2002, verslaggever Trouw over Sjef Siemons van Leefbaar Rotterdam)

Het tweede argument dat door middel van de uitspraken binnen dit frame is gevormd bevat een negatieve houding ten aanzien van de aandacht voor hoge, of elitaire kunst en cultuur voor de culturele elite. Binnen dit argument was Leefbaar Rotterdam voornamelijk negatief over de elite (52,9%, tabel 2.1). 5,9% van de uitspraken in dit verband toonden wederom een negatieve houding tegenover de elite, maar daarbij lieten ze zich ook positief uit over het volk. Uit de theorie is gebleken dat de kritiek vanuit het populistische gedachtegoed op de elite zich onderscheidt in kritische uitingen over de politieke elite, maar in verband met het cultuurbeleid ook een negatieve houding tegenover de culturele elite. De elite creëert volgens het populistische gedachtegoed verschillende bevoordeelde groepen die buiten het ware volk staan en dus doorgaans kritisch worden beoordeeld. De volgende passages tonen enkele voorbeelden van de kritische of negatieve beoordeling van de culturele elite door sprekers van of over Leefbaar Rotterdam:

“En het nieuwe college met Leefbaar Rotterdam in een hoofdrol heeft weinig op met als ‘elitair’ omschreven kunst.” (september 2003, verslaggever Rotterdams Dagblad over Leefbaar Rotterdam)

“Met name binnen de fractie en aanhang van Leefbaar Rotterdam zijn theaters en musea afgedaan als elitair en een verspilling van gemeenschapsgeld.” (oktober 2002, verslaggever Rotterdams Dagblad over Leefbaar Rotterdam)

“Waarom investeren in de vrijetijdsbesteding van de elite, waar de belastingbetaler vervolgens voor mag opdraaien”, vroeg Marco Pastors zich af. (mei 2008, citaat Marco Pastors van Leefbaar Rotterdam in het NRC Handelsblad)

Deze uitspraken tonen aan dat de kritiek van Leefbaar Rotterdam op elitaire kunst verband heeft met de besteding van gemeenschapsgeld. Bij het vormgeven van een cultuurbeleid staan publieke belangen veelal centraal en wordt er gewerkt met publiek geld. Om deze reden speelt legitimering een rol bij beleidsvorming. Met de uitspraken van Leefbaar Rotterdam over 'de verspilling van het gemeenschapsgeld' de-legitimeert de partij de steun van kunst en cultuur door te veronderstellen dat het beleid onvoldoende positieve effecten heeft voor de maatschappij, waarmee de overheid dus belastinggeld besteed aan zaken die niet voor iedereen nuttig zijn. Hiermee gebruikt de partij *exchange legitimizeit* als het ware in een negatieve vorm om de overheidssteun van kunst en cultuur te de-legitimeren.

Uit de overige 41,2% van de uitspraken was de houding tegenover het volk en/of de elite niet op te maken (tabel 2.2). Onderstaand een voorbeeld van één van deze uitspraken:

"Met name Leefbaar Rotterdam heeft weinig op met de in haar beleving deels onbegrijpelijke en provocerende kunstuitingen in de stad." (december 2003, verslaggever Rotterdams Dagblad over Leefbaar Rotterdam)

Ondanks het feit dat Leefbaar Rotterdam zich bij het positieve argument tegenover toegankelijke kunst en cultuur voornamelijk positief uitliet over het volk en de kritiek op de politiek of culturele elite uitbleef kan er toch worden vastgesteld dat Leefbaar Rotterdam in vergelijking met de PvdA Rotterdam vaker gebruik maakt van argumenten die overeenkomen met kenmerken van de populistische denkwijze. Uit de resultaten van de verdeling van de gespreksonderwerpen en de houding van Leefbaar Rotterdam ten opzichte van het volk en de elite is bij het meest voorkomende 'populistische' frame 'hoge/lage cultuur' gebleken dat Leefbaar Rotterdam zich niet in alle gevallen negatief uitlaat over de politieke of culturele elite. Bij het negatieve standpunt ten opzichte van hoge kunst hebben de negatieve uitlatingen over de culturele elite echter wel de ruime overhand. Bij de positieve uitspraken over toegankelijke kunst wordt er veel minder vaak over de elite gesproken, maar als de resultaten worden vergeleken met die van de PvdA wordt duidelijk dat het bekritisieren van de elite alleen voorkomt bij de argumenten van Leefbaar Rotterdam. De sprekers van of over de PvdA hebben argumenten gebruikt die veel overeenkomsten vertonen met de argumenten van Leefbaar Rotterdam, maar de kritiek op de elite blijft bij deze partij in bijna alle gevallen uit. Van de drieëntwintig uitspraken die de partij deed binnen de 'volk-elite frames' lieten de sprekers zich slechts één keer negatief uit over de elite in combinatie met een positieve uitspraak over het volk. Uit elf van de drieëntwintig uitspraken bleek een positieve houding tegenover het volk en uit de overige uitspraken bleek deze houding niet. Hiermee lijkt te worden onderschreven dat

de negatieve uitingen naar de politieke en/of culturele elite voornamelijk kunnen worden gekoppeld aan politieke partijen met een populistisch karakter, waarmee de tweede hypothese – *Leefbaar Rotterdam zal, in tegenstelling tot de PvdA Rotterdam, kritiek uiten op de culturele elite en het volk verheerlijken als ze uitspraken doen over de steun van kunst en cultuur/ en of het cultuurbeleid* – deels wordt bevestigd.

Frame: Prioriteit cultuurbeleid

Naast de variatie tussen hoge en lage kunst en cultuur heeft Leefbaar Rotterdam zich hoofdzakelijk uitgelaten over de prioriteit die het cultuurbeleid wel of niet heeft ten opzichte van andere beleidsgebieden. De twee gespreksonderwerpen binnen dit frame waren 'prioriteit kunst en cultuur' en 'prioriteit overige beleidsgebieden'. De sprekers van of over Leefbaar Rotterdam spraken hierbij voornamelijk over de prioriteit van kunst en cultuur, namelijk bij 66,7% (14) van de uitspraken. 33,3% (7) van de uitspraken had betrekking op de prioriteit van overige beleidsgebieden. Binnen deze gespreksonderwerpen waren de sprekers altijd positief over het stellen van overige beleidsgebieden boven kunst en cultuur. De sprekers gaven aan meer belang te zien in zaken als veiligheid dan in de steun van kunst en cultuur:

'Als ik dit zie, dan zeg ik: dit hadden we toch beter uit kunnen sparen voor andere zaken als veiligheid.' (oktober 2002, Sjef Siemons van Leefbaar Rotterdam in het NRC Handelsblad)

"In de bestuursperiode van Leefbaar Rotterdam verloor kunst en cultuur zijn status en werd de nadruk gelegd op veiligheid, regels en handhaving." (maart 2011, verslaggever van de Groene Amsterdammer over de bestuursperiode van Leefbaar Rotterdam)

Bij 92,9% (13) van de uitspraken waren ze negatief over de prioriteit die kunst en cultuur heeft voor de partij. Hieruit bleek dat de prioriteiten voor Leefbaar Rotterdam niet bij het cultuurbeleid liggen en dat ze hier ook niet het belang van inzien:

"De kunstsector moet begrijpen dat de prioriteiten ergens anders liggen." (augustus 2002, citaat Michiel Smit van Leefbaar Rotterdam in het Rotterdams Dagblad)

"Geen van de coalitiepartijen Leefbaar Rotterdam, CDA en VVD besteedde in hun inbreng aandacht aan kunst en cultuur. Kunst en cultuur valt niet onder de prioriteiten van het college." (oktober 2002, verslaggever NRC Handelsblad over de prioriteiten van het nieuwe college waarbinnen Leefbaar Rotterdam de grootste partij is)

7,1% (1) van de uitspraken wees echter op een positieve houding tegenover dit gespreksonderwerp. Hiermee heeft de partij dus tegenstijdige uitspraken gedaan. Enerzijds

geven ze aan dat ze kunst en cultuur als onderschikt beleidsgebied zien, terwijl ze anderzijds relevantie van dit beleidsgebied onderstrepen:

“Voor Leefbaar Rotterdam is cultuur minstens zo belangrijk als voor andere partijen. Juist daarom kijken we er kritisch naar en zeggen wij wat andere partijen niet durven zeggen: er is een circuit van subsidieverstrekkers en – slurpers dat cultureel onvoldoende meerwaarde heeft voor de stad.”

” (Verkiezingsprogramma Leefbaar Rotterdam 2010-2014)

Het bovenstaande citaat uit het laatste verkiezingsprogramma van Leefbaar Rotterdam is de enige uitspraak waar uit op te maken is dat de houding die de partij heeft tegenover de steun van kunst en cultuur positiever is dan uit de overige uitingen blijkt. Ondanks het feit dat het tweede deel van het citaat zeer negatief is, geeft de partij met de eerste zin aan het belang van kunst en cultuur in te zien. Wat deze uiting kracht bij zet is het feit dat hij uit een beleidsdocument van de partij zelf komt. Er hoeft dus niet worden getwijfeld of de partij daadwerkelijk achter deze uitspraak staat. Onduidelijk is echter wat de partij precies met de uitspraak bedoelt en of hun intenties daadwerkelijk zo positief zijn als ze lijken. Ze vergelijken zichzelf met andere partijen, maar noemen hierbij geen voorbeelden. Daarbij is dit de enige uitspraak waaruit dit standpunt blijkt, tegenover twintig uitingen waar men ofwel het belang van kunst en cultuur ter zijde schuift, of waarbij de prioriteit van overige beleidsgebieden wordt benadrukt.

4.2.2 Argumenten PvdA Rotterdam

Uit de verdeling van de uitspraken onder de verschillende frames is gebleken dat de (significante) verschillen in deze verdeling erg groot zijn. De twee meest voorkomende frames bij de PvdA Rotterdam komen dan ook niet overeen met die van Leefbaar Rotterdam. Voor de PvdA zijn dit ‘culturele identiteit’ en ‘culturele diversiteit’. In de onderstaande specificatie van de argumenten die sprekers van of over de PvdA Rotterdam hebben gebruikt zal blijken of de uitspraken van deze (niet-populistische) partij overeenkomen met de populistische denkwijze. De standpunten zullen, net als in de voorgaande paragraaf, ook hier stap voor stap worden besproken.

Frame: Culturele identiteit

Het frame waar het grootste aantal uitspraken van de sprekers van of over de PvdA Rotterdam onder zijn geplaatst is ‘culturele identiteit’. De twee gespreksonderwerpen binnen dit frame waren ‘de bescherming en/of ontwikkeling van de nationale/ Rotterdamse identiteit’ en ‘de

ontwikkeling van de internationale identiteit'. Uit de verdeling van de uitspraken binnen deze gespreksonderwerpen blijkt dat de sprekers zich voornamelijk hebben uitgelaten over de nationale identiteit (57,1%, 8). Alle uitspraken ten aanzien van dit onderwerp waren daarbij positief, waardoor tabel 2.2 slechts uit twee kolommen bestaat in plaats van vier. 42,9% (6) van de uitspraken had betrekking op de bescherming en/of ontwikkeling van de Nederlandse identiteit in het buitenland en ook hier waren de sprekers altijd positief over. Ondanks het feit dat uit deze resultaten blijkt dat de partij positief is over beide gespreksonderwerpen doen ze hiermee geen tegenstijdige uitspraken. In tegenstelling tot eerder benoemde frames, bestaan de gespreksonderwerpen binnen dit frame niet uit twee tegengestelde opties. Het is mogelijk het belang in te zien van zowel de bescherming en/of ontwikkeling van de nationale identiteit als de ontwikkeling van deze identiteit in het buitenland. Uit de resultaten blijkt dat de PvdA Rotterdam het één niet boven het ander plaatst.

Beide frames die in deze paragraaf worden behandeld zijn onderdeel van de groep frames waarbij het mogelijk is dat het standpunt dat de partij inneemt overeenkomsten vertoont met het populistische gedachtegoed. Bij de 'identiteitsframes' houdt dat in dat er, uitgaande van het gegeven dat er binnen het populisme sterke behoefte is om het de culturele identiteit van het homogene volk te beschermen, onderscheid wordt gemaakt tussen de bescherming en de ontwikkeling van de culturele identiteit. Hoge score op de bescherming van de culturele identiteit zou wijzen op overeenstemming met de kenmerken van het populisme. Uit tabel 2.2 blijkt echter dat de PvdA geen uitspraken heeft gedaan waaruit blijkt dat zij de culturele identiteit willen beschermen.

2.2 Tabel Verdeling van het populistische standpunt

	Positief nationale identiteit	Positief internationale identiteit
Ontwikkeling culturele identiteit	50.0% (4)	83.3% (5)
Bescherming culturele identiteit	0% (0)	0% (0)
Geen van beide	50.0% (4)	16.7% (1)

De PvdA Rotterdam zet zich voornamelijk in voor de ontwikkeling van de Nederlandse, of Rotterdamse identiteit op nationaal niveau en in het buitenland:

" Volgens Schrijer moeten de grote festivals, de iconen van de stad, typisch Rotterdamse thema's uitdragen. Dat zijn onder meer haven, sport, kunst en cultuur, architectuur, lef, jongeren en de multiculturele stad. "Daarbij is de Bavaria City Race, het Formule 1-spektakel, het beste voorbeeld van Rotterdam als stad met lef." (december 2012, citaat Dominic Schrijer van de PvdA Rotterdam in de Telegraaf)

“Het stedelijk kunst- en cultuurbeleid moet erop gericht zijn de aantrekkingskracht van Rotterdam te vergroten.” (Verkiezingsprogramma PvdA Rotterdam 2002-2006)

“Rotterdam heeft een aantal kunst en cultuurinstellingen van internationale en nationale faam. Daar zijn wij trots en zuinig op. Export van topkunst naar binnen- en buitenland en internationaal cultuurtoerisme naar de stad worden gestimuleerd.” (Verkiezingsprogramma PvdA Rotterdam 2010-2014)

De PvdA beschouwt kunst en cultuur als een middel om de identiteit van de stad uit te dragen en te versterken. Ze lijken het kosmopolitische karakter van de stad te willen benadrukken wat Rotterdam tot een metropool moet maken. Kunst en cultuur worden ingezet voor een breder doel en de partij onderschrijft hiermee het belang en de functionaliteit van ervan.

Uit de inzet van de PvdA voor de ontwikkeling van de culturele identiteit en het positieve standpunt ten opzicht van de ontwikkeling van deze identiteit in het buitenland geven aan dat de argumenten van de PvdA, zoals verwacht, geen overeenkomsten vertonen met het populisme. Opmerkelijk is dat Leefbaar Rotterdam met hun argumenten binnen dit frame hun populistische karakter juist bevestigen. De partij doet voornamelijk uitspraken die betrekking hebben op de ontwikkeling en/of bescherming van de nationale identiteit en geven daarbij aan deze identiteit met name te willen beschermen. Daarbij zijn de hoofdzakelijk negatief over de ontwikkeling van de Nederlandse, of Rotterdamse identiteit in het buitenland, al wordt hierbij niet duidelijk of ze hiermee de culturele identiteit willen beschermen of ontwikkelen. Wel verduidelijken de argumenten van beide partijen wederom het variatie tussen ‘populistische’ argumenten en argumenten die geen overeenkomsten vertonen met de kenmerken van deze partiële ideologie.

Frame: Culturele diversiteit

Naast uitspraken over de culturele identiteit van Nederland en Rotterdam hebben de sprekers van of over de PvdA hoofdzakelijk uitspraken gedaan die betrekking hadden op de culturele diversiteit. Dit frame gaat in op de diversiteit van het volk en de vertaling hiervan binnen het cultuurbeleid. Alle uitspraken van de partij (13) binnen dit frame hadden betrekking op de promotie van de culturele diversiteit en zij waren hier in alle gevallen positief over:

“Ook voor de musea geldt dat in de programmering aandacht wordt geschonken aan de veranderde samenstelling van de bevolking..... Er moeten meer podia komen voor allochtone culturen” (Verkiezingsprogramma PvdA Rotterdam 2006-2010)

“Het Rotterdamse PvdA-raadslid lanceerde drie jaar terug het idee voor het gastarbeidermonument. Dit moet de bijdrage markeren die de eerste gastarbeiders hebben geleverd aan de opbouw en groei van de havenstad.”

(november 2010, verslaggever AD/Rotterdams Dagblad over Zeki Baran, PvdA-raadslid en initiatiefneemster van het gastarbeidermonument)

“De PvdA wil ervoor zorgen dat jongeren, allochtonen en ouderen meer gebruik gaan maken van het cultuuraanbod.”

(Verkiezingsprogramma PvdA Rotterdam 2002-2006)

Net als het voorgaande frame is ook bij de uitspraken die betrekking hadden op de representatie van de culturele diversiteit van het volk in het cultuurbeleid vastgesteld of de sprekers deze standpunten innamen ter bevordering van de ontwikkeling van de culturele identiteit, of om deze identiteit te beschermen. Uit geen van de uitspraken van de PvdA is echter gebleken wat de intentie van het standpunt op dit gebied was. Er kunnen dus geen uitspraken worden gedaan over in hoeverre dit argument van de PvdA overeenkomt met het populistische gedachtegoed, omdat deze specificatie niet blijkt uit hun uitspraken. Binnen dit frame zeggen de standpunten tegenover de verschillende gespreksonderwerp echter ook al iets over de mate waarin de sprekers de culturele identiteit wensen te ontwikkelen of te beschermen. Een positief standpunt ten opzichte van de promotie van de culturele diversiteit laat zien dat men invloeden van diverse culturen aanmoedigt en minder de behoefte voelt om de Nederlandse, of Rotterdamse identiteit hiervoor te beschermen. De sprekers van of over de PvdA zetten zich met deze uitspraken in voor de allochtone bevolking, terwijl dit een groep is die binnen het populisme doorgaans veelvuldig wordt bekritiseerd. Hierdoor kan worden vastgesteld dat de PvdA met deze uitingen geen populistisch argument aanvoert.

De uitingen van Leefbaar Rotterdam die binnen dit frame zijn geanalyseerd duiden wel op ‘populistische’ argumenten. Leefbaar Rotterdam spreekt hoofdzakelijk (80%, 4) over de promotie van de culturele diversiteit, maar is hier altijd negatief over. Daarbij zijn alle uitspraken die betrekking hebben op de ontkenning van de culturele diversiteit positief. Uit één van deze uitspraken (25%) blijkt bovendien dat dit standpunt voortkomt uit de wens de culturele identiteit te beschermen. Binnen het frame ‘culturele diversiteit’ wordt wederom duidelijk dat de argumenten van Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam veelal zeer tegenstrijdig zijn. Waar de PvdA zich positief inzet voor onder andere allochtonen, doet Leefbaar Rotterdam uitspraken waar uit blijkt dat ze zeer negatief tegenover deze groep staan:

Michiel Smit van Leefbaar Rotterdam is het daar grondig mee eens. De segregatie in de muziek vindt hij bijvoorbeeld een ‘gevaarlijke trend’. “Kijk eens naar het nieuwste clipje van Janet Jackson: alleen maar negers.” (augustus 2002, verslaggever Rotterdams Dagblad over Michiel Smit van Leefbaar Rotterdam)

We moeten eens ophouden met dat uitzonderingsbeleid", meent LR-raadslid Anita Fähmel. "Dat hebben we al veel te lang gedaan in Nederland." (april 2009, citaat raadslid Leefbaar Rotterdam in het NRC Handelsblad, over een besluit van Theater Zuidplein om 590 stoelen in het theater te reserveren voor vrouwen met een islamitische afkomst)

De verdeling van de uitspraken onder de verschillende frames heeft aangetoond dat Leefbaar Rotterdam in vergelijking met de PvdA Rotterdam veel minder uitspraken heeft gedaan die binnen de 'identiteitsframes' zijn geplaatst. Uit de standpunten die zij binnen deze frames hebben ingenomen blijkt echter wel dat ze zich nooit voor de ontwikkeling van de culturele identiteit boven de bescherming hiervan hebben uitgesproken. Hierbij moet wel worden vermeld dat bij een groot deel van de uitspraken het achterliggende doel ten opzichte van de culturele identiteit niet duidelijk werd. Afgezien daarvan bevestigen deze resultaten wel dat Leefbaar Rotterdam, als zij spraken over de culturele identiteit en diversiteit van Nederland en Rotterdam en cultureel erfgoed, zich voornamelijk inzette voor de bescherming van de culturele identiteit. Dit komt overeen met de behoefte die er is vanuit het populisme om de culturele identiteit van het volk te beschermen. De derde hypothese – *Uit de uitspraken van Leefbaar Rotterdam die betrekking hebben op de steun van de kunst- en cultuursector en/of het cultuurbeleid zal, in tegenstelling tot de PvdA Rotterdam, blijken dat ze zich voornamelijk inzetten voor de bescherming van de culturele identiteit van Nederland en/of Rotterdam* – wordt hiermee bevestigd. Ook de resultaten van de PvdA ten aanzien van deze frames bevestigen de verwachtingen. In tegenstelling tot Leefbaar Rotterdam waren de scores van de PvdA bij de 'identiteitsframes' zeer hoog. Dit heeft er echter niet in geresulteerd dat de PvdA hiermee een standpunt dat overeenkomsten vertoont met het populistische gedachtegoed inneemt. Zoals verwacht geven de sprekers van de PvdA aan dat ze zich hoofdzakelijk inzetten voor de ontwikkeling van de culturele identiteit en benadrukken ze het belang van de weerspiegeling van de culturele diversiteit van Rotterdam en Nederland binnen het cultuurbeleid.

Naar aanleiding van de beschrijving van de ontwikkeling van het cultuurbeleid op landelijk en lokaal niveau en de kritiek vanuit het populisme op de tweedeling binnen de samenleving op het gebied van kunstperceptie is voorafgaand aan de analyse verondersteld dat Leefbaar Rotterdam zich met name negatief uit zou laten ten opzichte van de steun van kunst en cultuur (hypothese 4). De analyse van de uitspraken van deze partij hebben uitgewezen dat de meest voorkomende argumenten inderdaad voornamelijk negatief tegenover het voorgaande beleid of de steun van kunst en cultuur in het algemeen stonden. De voornaamste argumenten die de partij heeft gebruikt beschreven dat ze kunst en cultuur niet als prioriteit zien ten opzichte van overige beleidsgebieden, er veel kritiek is op overheidssteun voor hoge, of elitaire kunst. Daarbij is gebleken dat Leefbaar Rotterdam negatief staat tegenover het subsidiëren van kunst

en andere vormen van publieke financiering. Uit de argumenten die de partij gebruikt blijkt veel kritiek op de gevestigde orde (waaronder de PvdA) en de partij lijkt zich voornamelijk in te zetten voor het de-legitimeren van het beleid. De PvdA Rotterdam uit zich zoals verwacht zeer positief over de steun van kunst en cultuur. De partij zet zich in voor de ontwikkeling van de Nederlandse en Rotterdamse culturele identiteit op nationaal en internationaal niveau en beschouwd de invloed van nieuwe culturen als een positieve ontwikkeling. De PvdA zet zich net als Leefbaar Rotterdam in voor het volk en een breder bereik van culturele producten, maar is hierbij niet negatief over de politieke of culturele elite. Het doel van de investeringen in kunst in cultuur is voor de PvdA tweedeling. Enerzijds spreken ze het belang van de ontwikkeling van de gemeenschap uit, maar ze staan ook positief tegenover prestigieuze projecten die het imago van Rotterdam versterken. De partij heeft niet veel uitspraken gedaan over standpunt ten opzichte van de financiering van kunst en cultuur, maar als ze zich hierover hebben uitgelaten waren ze hier in tegenstelling tot Leefbaar Rotterdam altijd positief over.

Tot slot kan er aan de hand van de resultaten die tot nu toe zijn gepresenteerd ook een uitspraak worden gedaan over de mate waarin beide partijen daadwerkelijk gebruik maken van een standpunt dat past binnen het populistische gedachtegoed. Uit de resultaten van het onderzoek is gebleken dat het meest voorkomende frame een zogenaamd 'populistische' frame is en dat de sprekers van of over Leefbaar Rotterdam binnen dit frame meerdere malen een argument hebben gebruikt dat overeenkomsten vertoont met het populistische gedachtegoed. Het tweede meest voorkomende frame van Leefbaar Rotterdam bevatte geen populistisch argument. Dit frame, prioriteit cultuurbeleid, had geen direct verband met de kenmerken van het populisme, maar het standpunt van Leefbaar Rotterdam binnen dit kader kwam wel sterk naar voren uit de analyse. Enerzijds gebruiken ze voornamelijk argumenten die directe overeenkomsten vertonen met de populistische denkwijze, maar een overtuigend deel van de uitspraken heeft hier geen direct link mee. De PvdA Rotterdam heeft geen uitspraken gedaan die overeenstemming vertoonden met het populistische gedachtegoed. De meest voorkomende frames van de partij bevatten wel de mogelijkheid om binnen het kader van het frame een populistisch argument te vormen, maar dit bij de argumenten van de PvdA niet het geval.

4.3 Analyse van de identificatievariabelen

Binnen de eerste sectie van het codeerschema zijn er enkele identificatievariabelen gecodeerd. Dit waren onder andere het soort document en de relatie van de spreker met de betreffende partij. In deze paragraaf wordt nagegaan of deze variabelen van invloed zijn op de verdeling van de uitspraken onder de verschillende frames. De uitspraken van Leefbaar Rotterdam en de

PvdA Rotterdam die zijn gebruikt voor de analyse zijn geselecteerd uit artikelen die zijn verschenen in Nederlandse geschreven media en beleidsdocumenten van de partijen zelf. Onder de variabele 'soort bron' is per uiting gecodeerd uit welke bron de betreffende uitspraak komt. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk is ingegaan op de verdeling van de uitspraken onder de verschillende frames. De analyse van deze verdeling per bron maakt duidelijk binnen welke frames de betreffende partijen voornamelijk uitspraken doen, afhankelijk van de bron waaruit de uitspraken komen. De verdeling van de uitspraken onder de frames naar de relatie van de spreker met de partij geeft vervolgens aan of er daadwerkelijk verschil is in de verdeling van de uitspraken als deze direct van de partij komen, of niet. Deze resultaten zijn niet gelijk aan de verdeling van de uitspraken per bron, omdat de relatie met de partij van de spreker is gecodeerd en niet die relatie van de auteur van de bron. Citaten van partijleden uit artikelen of interviews, zijn dus gecodeerd als 'onderdeel van de partij', net als alle uitingen uit de beleidsdocumenten.

4.3.1 Leefbaar Rotterdam

De analyse van de verdeling van de uitspraken onder de verschillende frames heeft inzichtelijk gemaakt dat Leefbaar Rotterdam voornamelijk uitspraken heeft gedaan binnen de frames 'hoge/ lage cultuur' en 'prioriteit cultuurbeleid'. Uit deze verdeling per bron in tabel 3.1 blijkt dat dit bij de uitspraken die zijn geselecteerd uit artikelen ook de meest voorkomende frames zijn. Opmerkelijk is echter dat de verdeling bij de uitspraken die zijn geselecteerd uit beleidsdocumenten sterk afwijkt. Uit voorgaande resultaten is al gebleken dat de uitingen van Leefbaar Rotterdam met betrekking tot het cultuurbeleid hoofdzakelijk uit artikelen komen. Uit de resultaten in tabel 3.1 blijkt daarbij dat de uitspraken die zijn geselecteerd uit de beleidsdocumenten betrekking hebben op totaal andere onderwerpen. De drie frames waarbinnen de uitspraken uit deze documenten voornamelijk geplaatst zijn, zijn 'private/ publieke financiering', 'doel investeringen' en 'culturele identiteit. Geen van deze frames staat bij de verdeling van de uitspraken onder de frames in paragraaf 4.1 in de top vijf. Hieruit blijkt dus dat Leefbaar Rotterdam binnen de beleidsdocumenten van de partij over andere zaken uitweidt als ze spreken over de steun van kunst en cultuur en/of het cultuurbeleid.

Tabel 3.1 Aantal uitingen van Leefbaar Rotterdam per frame, naar het soort bron, periode 2001-2012

	Artikel	Beleidsdocument
Bijdrage aan sociale cohesie	2.7% (3)	7.1% (1)
Politiek systeem	6.4% (7)	0% (0)
Overheidsfinanciering	10.0% (11)	7.1% (1)
Publieke/ private financiering	6.4% (7)	21.4% (3)
Prioriteit cultuurbeleid	18.2% (20)	7.1% (1)
Politiek concept	14.5% (16)	7.1% (1)
Doel investeringen	2.7% (3)	21.4% (3)
Hoge/ lage cultuur	26.4% (29)	7.1% (1)
Culturele identiteit	4.5% (5)	21.4% (3)
Culturele diversiteit	6.4% (7)	0% (0)
Cultureel erfgoed	1.8% (2)	0% (0)

De voorgaande resultaten tonen een verschil in de verdeling van de uitspraken van Leefbaar Rotterdam tussen de bronnen die zijn gebruikt voor de analyse. Deze resultaten lijken te bevestigen dat de uitspraken die direct van de partij komen andere argumenten bevatten dan de uitspraken van andere personen over de partij. Tabel 3.2 toont de verdeling van de uitspraken naar de relatie van de spreker met de partij. Hieruit blijkt dat de verdeling onder de frames afwijkt als de uitspraken direct van de partij komen. De verdeling van de uitspraken is allereerst veel minder ongelijk en de meest voorkomende frames wijken af van de verdeling die we eerder hebben gezien. Net als bij de verdeling van de uitspraken uit beleidsdocumenten is 'publiek/ privaat' één van de meest voorkomende frames. Daarbij scoren ook 'politiek concept' en 'hoge/lage cultuur' hoog, maar in vergelijking met de overige resultaten niet heel overtuigend. De percentages liggen over het algemeen zeer dicht bij elkaar, wat aangeeft dat de sprekers van Leefbaar Rotterdam zich niet specifiek richten op één argument. Bij de uitspraken die niet direct van de partij komen en waar er dus over Leefbaar Rotterdam wordt gesproken is de verdeling van de uitspraken wel vergelijkbaar met de algemene verdeling. Ook hier zijn veruit de meeste uitspraken gedaan die betrekking hadden op de frames 'hoge/lage cultuur' en 'prioriteit cultuurbeleid'.

Tabel 3.2 Aantal uitingen per frame, naar relatie van de spreker met Leefbaar Rotterdam, periode 2001-2012

	Onderdeel van partij	Geen verband	Onbekend
Bijdrage aan sociale cohesie	5.2% (3)	2.0% (1)	0% (0)
Politiek systeem	3.4% (2)	5.9% (3)	13.3% (2)
Overheidsfinanciering	10.3% (6)	7.8% (4)	13.3% (2)
Publiek/ privaat	15.5% (9)	2.0% (1)	0% (0)
Prioriteit cultuurbeleid	12.1% (7)	23.5% (12)	13.3% (2)
Politiek concept	13.8% (8)	11.8% (6)	20.0% (3)
Doel investeringen	5.2% (3)	5.9% (3)	0% (0)
Hoge/ lage cultuur	13.8% (8)	31.4% (16)	40.0% (6)
Culturele identiteit	8.6% (5)	5.9% (3)	0% (0)
Culturele diversiteit	10.3% (6)	2.0% (1)	0% (0)
Cultureel erfgoed	1.7% (1)	2.0% (1)	0% (0)

4.3.2 PvdA Rotterdam

De verdeling van de uitspraken van de PvdA Rotterdam onder de frames week sterk af van die verdeling van de uitspraken van Leefbaar Rotterdam. De meest voorkomende frames van de PvdA Rotterdam waren 'culturele diversiteit' en 'culturele diversiteit'. Uit de verdeling van de uitspraken per bron blijkt dat deze bij de uitspraken uit beleidsdocumenten van de partij sterk overeenkomt. Dezelfde frames scoren hoog en ook de frames waar slechts een klein percentage van de uitspraken binnen is geplaatst komen overeen. De verdeling van de uitspraken uit artikelen wijkt sterk af. Binnen geen enkel frame worden overtuigend de meeste uitspraken gedaan en frames die bij de uitspraken uit beleidsdocumenten zeer laag scoren, komen bij de uitspraken uit artikelen juist relatief veel voor. In de beleidsdocumenten gebruikt de PvdA Rotterdam heel duidelijk bepaalde argumenten, terwijl ze in de media uitspraken doen die betrekking hebben op verschillende thema's. Een rede hiervoor kan zijn dat men in de media vaker gestuurd wordt door de context waarbinnen de uiting wordt geplaatst.

Tabel 3.3 Aantal uitingen van de PvdA Rotterdam per frame, naar het soort bron, periode 2001-2012

	Artikel	Beleidsdocument
Bijdrage aan sociale cohesie	7.7% (3)	14.3% (6)
Politiek systeem	10.3% (4)	0% (0)
Overheidsfinanciering	10.3% (4)	0% (0)
Publieke/ private financiering	12.8% (5)	7.1% (3)
Prioriteit cultuurbeleid	2.6% (1)	0% (0)
Politiek concept	12.8% (5)	7.1% (3)
Doel investeringen	12.8% (5)	14.3% (6)
Hoge/ lage cultuur	0% (0)	9.5% (4)
Culturele identiteit	12.8% (5)	21.4% (9)
Culturele diversiteit	12.8% (5)	19.0% (8)
Cultureel erfgoed	5.1% (2)	7.1% (3)

De standpunten uit de beleidsdocumenten zijn door de partij zelf opgesteld en geven dus aan wat de aandachtspunten voor het cultuurbeleid van de betreffende partij zijn. Uitspraken in artikelen die direct van leden van de partij komen hebben echter een vergelijkbare verbintenis met de partij. Uit de voorgaande resultaten is gebleken dat de argumenten die de PvdA Rotterdam gebruikt sterk verschillen naar de bron waarin ze zijn verschenen. Uit de verdeling in tabel 3.4 wordt echter duidelijk dat dit niet direct samenhangt met de verdeling van de uitspraken naar de relatie van de spreker met de partij. De verdeling van de uitspraken van de sprekers die onderdeel zijn van de partij is vergelijkbaar met de algemene verdeling van uitspraken die we eerder hebben gezien. Dit geeft aan dat de partij zowel in de media, als in hun eigen documenten een zelfde geluid laat horen. De uitspraken waarbij de spreker geen verband heeft met de partij wijken af van deze verdeling, maar hier heeft de partij geen directe invloed op. Opvallend aan deze verdeling is wel dat het frame 'politieke systeem' niet voorkomt bij uitspraken van personen die onderdeel zijn van de partij, maar bij sprekers die geen verband met de partij hebben relatief hoog scoort. Mogelijk hebben ontwikkelingen binnen de kunst- en cultuursector of de Rotterdamse politiek gezorgd voor een toename van uitspraken omtrent dit onderwerp.

Tabel 3.4 Aantal uitingen per frame, naar relatie van de spreker met de PvdA Rotterdam

	Onderdeel van partij	Geen verband	Onbekend
Bijdrage aan sociale cohesie	11.9% (7)	11.8% (2)	0% (0)
Politiek systeem	0% (0)	23.5% (4)	0% (0)
Overheidsfinanciering	1.7% (1)	11.8% (2)	20.0% (1)
Publiek/ privaat	6.8% (4)	5.9% (1)	60.0% (3)
Prioriteit cultuurbeleid	1.7% (1)	0% (0)	0% (0)
Politiek concept	13.6% (8)	0% (0)	0% (0)
Doel investeringen	15.3% (9)	5.9% (1)	20.0% (1)
Hoge/ lage cultuur	6.8% (4)	0% (0)	0% (0)
Culturele identiteit	20.3% (12)	11.8% (2)	0% (0)
Culturele diversiteit	15.3% (9)	23.5% (4)	0% (0)
Cultureel erfgoed	6.8% (4)	5.9% (1)	0% (0)

Uit de analyse van de identificatievariabelen is gebleken dat de PvdA eenduidiger is in de gespreksonderwerpen die ze in de media en in de beleidsdocumenten behandelen als ze spreken over het cultuurbeleid dan Leefbaar Rotterdam. Deze resultaten veronderstellen dat de sprekers van de PvdA Rotterdam hun uitspraken die betrekking hebben op het cultuurbeleid weloverwogen selecteren, op basis van de standpunten die de partij op dat gebied heeft. De PvdA kent een veel langere geschiedenis dan Leefbaar Rotterdam en dat lijkt zijn weerslag te hebben op de professionaliteit van de partij. Uit de verdeling van de uitspraken van Leefbaar Rotterdam die direct van de partij komen blijkt dat de gespreksonderwerpen die ze behandelen, als er wordt gesproken over het cultuurbeleid, zeer uiteen lopen. De media schetsen een redelijk eenduidig beeld van de standpunten van Leefbaar Rotterdam, maar de partij zelf lijkt daarin minder concreet.

Hoofdstuk 5: Conclusie en discussie

Dit onderzoek is uitgevoerd om de verschillende argumenten die populistische partijen, tegenover politieke partijen die bekend staan om hun 'niet-populistische' karakter, gebruiken met betrekking tot het cultuurbeleid en kunst en cultuur in het algemeen inzichtelijk te maken. Vervolgens is er nagegaan welk argument er voornamelijk wordt gebruikt en in hoeverre deze argumenten passen binnen het populistische gedachtegoed. Door middel van een analyse van uitingen die betrekking hadden op de steun van kunst en cultuur van het populistisch Leefbaar Rotterdam en de 'niet-populistische' PvdA Rotterdam is getracht de argumenten van beide partijen in kaart te brengen, om te kunnen vaststellen op welke manier beide partijen de steun aan kunst en cultuur (de)legitimeren. Uit de analyse van deze uitingen is gebleken dat beide partijen totaal verschillende gespreksonderwerpen gebruiken waarbinnen ze hun argument ten opzichte van de steun van kunst en cultuur opstellen. Waar Leefbaar Rotterdam met name spreekt over de variatie tussen toegankelijke kunst voor een breed publiek en 'hoge', of elitaire kunst voor de elite en de prioriteit die het cultuurbeleid heeft ten opzichte van overige beleidsgebieden, maken de sprekers van of over de PvdA hun standpunten voornamelijk kenbaar binnen de kaders van de frames 'culturele identiteit' en 'culturele diversiteit'. Daarbij zijn er niet alleen verschillen waar te nemen in de frames waarbinnen de uitspraken van beide partijen hoofdzakelijk kunnen worden geplaatst, maar is er ook weinig overeenstemming in de inhoud van de argumenten die de sprekers van of over beide partijen gebruiken.

Naast dat het onderzoek heeft uitgewezen welke argumenten de onderzochte partijen gebruiken ten opzichte van de steun van kunst en cultuur, kan er aan de hand van de onderzoeksresultaten worden geconcludeerd dat er enkele specifieke verschillen zijn te definiëren tussen de argumenten van politieke partijen met een populistisch karakter en standpunten van 'niet-populistische' partijen. Er is gebleken dat beide partijen uitspraken doen binnen dezelfde frames, spreken over dezelfde gespreksonderwerpen, in sommige gevallen zelfs hetzelfde standpunt innemen met betrekking tot dit gespreksonderwerpen, maar toch verschillende argumenten gebruiken. De analyse van de uitspraken in vier stappen bij de 'populistische' frames heeft uitgewezen dat de overeenstemming van een argument met de kenmerken van het populistische gedachtegoed veelal pas bij de laatste stap zichtbaar wordt. Voornamelijk binnen de 'volk-elite frames' maakt de houding die de partij inneemt ten opzicht van het volk of de elite een wezenlijk verschil. Daarbij werd duidelijk dat de argumenten van Leefbaar Rotterdam als populistische partij de meeste overeenkomsten vertoonden met de kenmerken van het populisme. In tegenstelling tot de argumenten van de PvdA, bevatten de argumenten van Leefbaar Rotterdam regelmatig een kritische noot naar de politieke of culturele

elite. Bij de 'identiteitsframes' toonde het standpunt ten opzichte van het gespreksonderwerp vaak al aan of het argument overeenkomsten vertoonde met de populistische denkwijze. Ook binnen deze frames bevestigde Leefbaar Rotterdam haar populistische karakter en wezen de argumenten van de PvdA Rotterdam uit dat zij geen verwantschap hebben met deze partiële ideologie.

De uitingen van beide partijen die zijn opgenomen in de analyse waren afkomstig van verschillende bronnen. Enerzijds is hiervoor gebruik gemaakt van artikelen uit geschreven Nederlandse media en anderzijds kwamen de uitingen uit beleidsdocumenten van de partijen zelf. Hieronder vielen de drie verkiezingsprogramma's die beide partijen de afgelopen tien jaar hebben gepresenteerd. Uit de verdeling van het aantal uitingen per bron bleek allereerst dat de aandacht in de media voor de argumenten van Leefbaar Rotterdam aanzienlijk groter was dan de media-aandacht voor de standpunten van de PvdA. Daarbij verschilde ook de verdeling van de uitspraken onder de verschillende frames per bron en naar de relatie van de spreker met de partij. De resultaten toonden aan dat er voornamelijk bij Leefbaar Rotterdam weinig overeenstemming was tussen de gespreksonderwerpen die zij zelf behandelde en de onderwerpen die in de media werden besproken. Bij de PvdA waren de verschillen tussen de gespreksonderwerpen in de artikelen en de beleidsdocumenten kleiner, maar verschilden de gespreksonderwerpen ook als de spreker geen verband had met de partij. Met deze resultaten wordt wel de verandering binnen de politieke communicatie en het media discours bevestigd. Politieke partijen zijn sterk afhankelijk van journalisten die doorgaans zelf bepalen wat er van een verkiezingsprogramma in de media verschijnt. De standpunten die politieke partijen zelf naar buiten brengen kunnen dus betrekking hebben op andere onderwerpen, wat voornamelijk bij beide onderzochte partijen het geval was.

5.1 Discussie

Het onderzoek heeft de argumenten die Leefbaar Rotterdam en de PvdA Rotterdam gebruiken ten opzichte van het cultuurbeleid en de steun van kunst en cultuur in het algemeen inzichtelijk gemaakt, maar de vraag is nog in hoeverre de standpunten van deze partijen daadwerkelijk naar voren komen binnen het cultuurbeleid. In het hoofdstuk twee is kort ingegaan op de uitgangspunten van het cultuurbeleid in de beleidsperiodes vanaf 2002 tot op heden. Bij de realisatie van alle drie de uitgangspuntennota's was Leefbaar Rotterdam de grootste of één van de grootste partijen in Rotterdam en hadden ze aanzienlijke invloed op de inhoud van het cultuurbeleid. De nota's beschrijven een veelzijdig cultuurbeleid wat niet direct overeen lijkt te komen met de standpunten van Leefbaar Rotterdam die naar voren zijn gekomen uit de analyse

van uit uitspraken. Natuurlijk richt het beleid zich bijna traditiegetrouw op het verbreden van de publieksgroepen, maar de kritische noot van Leefbaar Rotterdam over de financiële afhankelijkheid van de cultuursector en de culturele elite die de boventoon zou voeren binnen deze sector is niet of nauwelijks zichtbaar in de uitgangspunten voor het beleid.

Dat Leefbaar Rotterdam haar populistische karakter met de argumenten ten opzichte van de steun van kunst en cultuur heeft bevestigd is gebleken uit de analyse van hun uitspraken, maar juist die standpunten lijken te ontbreken in het Rotterdamse cultuurbeleid. De kritiek op de politieke en culturele elite en de behoefte om de Nederlandse en Rotterdamse culturele identiteit te beschermen komen niet naar voren binnen de uitgangspunten van het beleid en in sommige gevallen worden zelfs aandachtspunten waar tegenovergestelde argumenten aan ten grondslag liggen uitgelicht in het beleid. Een voorbeeld hiervan is een passage uit één van de nota's waarin de ontwikkeling van kunst met een intrinsieke betekenis wordt benadrukt. Hierbij wordt het accent gelegd op de steun voor de ontwikkeling van aanbod dat geen breed publiek aanspreekt, maar wel door zijn kwaliteit bijdraagt aan het kunstklimaat en de positie van Rotterdam op de culturele kaart. Dit punt lijkt lijnrecht tegenover het argument van Leefbaar Rotterdam te staan dat er meer politiek steun moet komen voor toegankelijke kunst voor een breed publiek en daarmee hun negatieve uitlatingen over 'hoge' of elitaire kunst, dat slechts voor een beperkt gedeelte van de samenleving toegankelijk zou zijn en dus wordt geschreven als "de vrijetijdsbesteding van de elite".

De vraag is dus in hoeverre het afwijkende standpunt van Leefbaar Rotterdam daadwerkelijk invloed heeft (gehad) op de inhoud van het cultuurbeleid. Daarbij moet echter wel de kanttekening worden geplaatst dat de uitgangspunten voor het cultuurbeleid geen inzicht bieden in de moties die de partij tijdens de beleidsperiodes heeft ingediend. Door middel van deze eventuele moties heeft de partij mogelijk argumenten aangevoerd waaruit haar populistische standpunt naar voren is gekomen en waarmee overheidsbeslissingen binnen de kunst- en cultuursector zijn beïnvloed.

De argumenten die uit de uitspraken van Leefbaar Rotterdam zijn gedefinieerd vertonen niet allemaal overeenkomsten de kenmerken van het populistische gedachtegoed. Eén van de argumenten die de partij erg vaak inzet wanneer er wordt gesproken over de steun van kunst en cultuur heeft hier geen direct verband mee. Uit de analyse van het discours van Leefbaar Rotterdam omtrent de steun van kunst en cultuur is gebleken dat de partij vaak naar voren brengt dat kunst en cultuur geen prioriteit heeft ten opzichte van andere beleidsgebieden, als veiligheid. Dit argument lijkt geen direct verband te hebben met de kenmerken van het populisme als de veroordeling van de elite en de verheerlijking van het volk, maar is wel veel

gebruikt door politieke partijen met een populistische karakter. Naast Leefbaar Rotterdam heeft ook de PVV van Geert Wilders laten blijken andere zaken boven de steun van kunst en cultuur te plaatsen. Zeker in tijden dat de financiële middelen schaarser zijn heeft kunst en cultuur geen prioriteit voor deze partijen. Op basis van dit geven kan in twijfel worden getrokken of de beschrijving van de 'populistische' argumenten ten opzichte van het cultuurbeleid, die slechts betrekking hebben op de veroordeling van de culturele elite en de bescherming van de culturele identiteit, toereikend zijn. Op basis van de resultaten van dit onderzoek lijkt de aanvulling van dit rijtje met het argument dat betrekking heeft op de lage prioriteit van het cultuurbeleid voor populistische partijen toepasselijk.

De argumenten van Leefbaar Rotterdam die wel overeenkomsten vertoonden met het populistische gedachtegoed hadden voornamelijk betrekking op de tegenstelling tussen het volk en de elite. De gespreksonderwerpen die betrekking hadden op de bescherming van de culturele identiteit van Nederland en/of Rotterdam werden door de sprekers van of over Leefbaar Rotterdam veel minder vaak behandeld, terwijl dit buiten het cultuurbeleid een veelbesproken kwestie is. Immigratie is een thema dat vanuit de theorie veelvuldig wordt gekoppeld aan het populisme en sterk verband heeft met de bescherming van de culturele identiteit. Ook de media-aandacht voor de standpunten van partijen als Leefbaar Rotterdam, de PVV en voorheen de LPF richt zich voornamelijk op de, vaak scherp geformuleerde, immigratiestandpunten van deze partijen. Als er uitspraken worden gedaan over de overheidssteun van kunst en cultuur lijkt de nadruk echter te liggen op de kern van het populisme, waarbinnen de veroordeling van de elite en de verheerlijking van het volk centraal staan. Deze kern heeft uiteindelijk verband met het standpunt van populistische partijen ten opzichte van de immigratiekwestie, – immigranten hebben immers een 'bevoordeelde' positie, waardoor ze niet tot het homogene volk behoren en een bedreigen vormen voor de culturele identiteit van dit volk – maar dit verband lijkt bij het vormgeven van de argumenten ten opzichte van het cultuurbeleid maar weinig te worden gelegd. Bij de PvdA, waar het immigratiestandpunt doorgaans een veel positiever van aard is, wordt dit gespreksonderwerp juist gebruikt om het standpunt ten opzichte van de steun van kunst en cultuur te verduidelijken en kracht bij te zetten. De kritiek op de elite blijft bij deze partij, zoals verwacht, uit.

Ondanks het soms afwijkende gebruik van de verschillende gespreksonderwerpen heeft de analyse van de uitspraken van Leefbaar Rotterdam tot slot uitgewezen dat de standpunten en denkwijzen van deze partij over het algemeen zeer nauw aansluiten op de kenmerken van het populistische gedachtegoed, zoals deze zijn beschreven in de gebruikte theorie. Nagenoeg alle verwachtingen die betrekking hadden op deze kenmerken zijn uitgekomen. Een reden

hiervoor zou kunnen zijn dat de gebruikte theorie over het hedendaagse populisme zeer recentelijk is, waardoor de invloed van het gedrag van partijen die worden gestempeld als ‘populistisch’ op deze theorie niet ondenkbaar zou zijn. Het hedendaagse populisme is een verschijnsel dat zich de afgelopen tien jaar stek heeft ontwikkeld in Europa en Nederland. Theoretici die zich met de beschrijving van dit verschijnsel bezighouden baseren zich vaak op voorbeelden van politieke recente ontwikkelingen, wat de theorievorming over het populisme sterk beïnvloedt. Hierdoor lijken populistische partijen zich doorgaans volgens ‘het boekje van het hedendaagse populisme’ te gedragen. De vraag is echter of dit boekje er eerder was dan de partijen zelf.

5.2 Aanvullend onderzoek

Dit onderzoek heeft zich gericht op de definiëring van het argument van twee lokale politieke partijen ten opzichte van de steun van kunst en cultuur, dat is gebleken uit beleidsdocumenten van de partijen zelf en artikelen in Nederlandse geschreven media. Een aanvulling op dit onderzoek zou zich allereerst kunnen richten op de argumenten van deze partijen die betrekking hebben op dit onderwerp die zijn gedefinieerd aan de hand van interviews met partijleden. De uitspraken uit beleidsdocumenten die voor dit onderzoek zijn gebruikt geven een beeld van de standpunten die de partijen zelf hebben geformuleerd, maar bieden geen inzicht in eventuele verdeeldheid onder de partijleden ten aanzien van de steun van kunst en cultuur. Daarbij ontstaat er met een diepte-interview de mogelijkheid om dieper op de uitspraken van de partijen in te gaan. De analyse van geschreven bronnen heeft er toe geleid dat de achterliggende gedachte achter een uitspraak niet altijd te achterhalen was, terwijl dit in sommige gevallen een interessante toevoeging had kunnen zijn.

Bij de opzet van dit onderzoek is er zeer bewust gekozen voor een analyse op lokaal niveau, maar een belangrijke aanleiding van het onderzoek waren de ontwikkelingen ten aanzien van het cultuurbeleid binnen de landelijke politiek. Een analyse van de argumenten van vergelijkbare partijen die zich begeven binnen de landelijke politiek zal complexer zijn, maar aan de hand daarvan kan er wel beter een link worden gelegd naar de huidige ontwikkelingen en het veranderde standpunt van het huidige (inmiddels demissionaire) kabinet ten opzichte van de overheidssteun aan kunst en cultuur. De meest zichtbare en ingrijpende veranderingen hebben zich immers op landelijk niveau afgespeeld.

Tot slot lag binnen dit onderzoek de focus op het populisme en de ontwikkelingen binnen de cultuursector met de opkomst van deze partiële ideologie. De ‘niet-populistische’ PvdA heeft gefungeerd als een tegenhanger naast het populistische Leefbaar Rotterdam, maar

er is geen aandacht besteed aan de achterliggende ideologie van deze partij. De sociaaldemocraten, liberalen en christendemocraten hebben jarenlang het Nederlandse politieke bestel gevormd. De opkomst van het populisme heeft daar enigszins verandering in gebracht, wat invloed heeft gehad op verschillende overheidsbesluiten. Dit was de voornaamste reden om het populisme centraal te stellen binnen dit onderzoek, maar uitgebreider onderzoek naar de standpunten van lokale, of landelijke politieke partijen binnen de overige gevestigde ideologieën kan een interessante toevoeging zijn op de resultaten van deze analyse. Het aanvullende onderzoek zal de argumenten verduidelijken die de partijen binnen de betreffende ideologieën gebruiken en kan inzicht geven in de invloed van het populistische gedachtegoed op deze ideologieën. Daarbij heeft binnen dit onderzoek de nadruk gelegen op een rechts-populistische partij. Zoals uit de behandelde theorie over het populisme is gebleken kan er bij het populisme echter niet worden gesproken over een volledige ideologie. Om deze reden vertoont het gedachtegoed van 'populistische' partijen ook veelal sterke overeenkomsten met andere ideologieën. Meer onderzoek naar deze combinaties en de standpunten ten opzichte van de steun van kunst en cultuur van partijen met andere ideologische achtergronden zal inzicht geven in de eventuele verscheidenheid van het 'populistische' argument.

Literatuur

- Abts, K., Rummens, S. (2007). Populism versus Democracy. *Political studies* 55 pp.405-424.
- Bale, T., Taggart, P. (2011). Thrown around with abandon? Popular understandings of populism as conveyed by the print media: A UK case study. *Acta Politica* 2 (46) pp.111-131.
- Bent, van den E. (2010). Proeftuin Rotterdam. Bestuurlijke maakbaarheid tussen 1975 en 2005. [Proefschrift]. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Berg, van den H. (2004). Discoursanalyse. *KWALON* 2 (9) pp.29-39.
- Berg, van den H. (2004). Discoursanalyse in de praktijk. *KWALON* 3 (9) pp.27-34.
- Blokland, H. (1997). Publiek gezocht: Essays over cultuur, markt en politiek. (p.114-135) Amsterdam: Boom.
- Bolt, G. (2004). Over spreidingsbeleid en drijfzand. *Migrantenstudies* (20), pp.60-73.
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1994) *De regels van de kunst: Wording en structuur van het literaire veld*. Amsterdam: Van Gennep.
- Bovens, M.A.P, Hart, 't P, Twist, van M.J.W. (2007). *Openbaar bestuur: beleid, organisatie en politiek*. Alphen aan de Rijn: Kluwer.
- Brendel, C., Gerritse, T. (2002, 16 maart). De val van het rode bolwerk ; Rotterdamse sociaaldemocraten waren geen dromers, maar doeners; 'Typerend voor de stad zijn de uitbarstingen van sociale onvrede'. *Algemeen Dagblad*.
- Canovan, M. (1999). Trust the people! Populism and the two faces of democracy. *Political studies* (XLVII) pp.2-16
- Canovan, M. (2002). Two strategies for the study of populism. *Political studies* 4 (XXX) pp.544-552.
- Derksten, D. (2011) *Destructie of genezing? Framing van beleidsplannen voor kunst en cultuur*. [Master thesis] Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Dijk, van, J. (2010). *Hoe populistisch is Leefbaar Rotterdam tijdens de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen van 3 maart 2010?* [Master thesis] Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Elchardus, M. (2002). *De Dramademocratie*. Tiel: Uitgeverij Lannoo.
- Feree, M., Gamson, W.A., Gerhards, J., Rucht, D. (2002). *Shaping abortion discourse*.

- Democracy and the Public Sphere in Germany and the United States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Feree, M. (2003). Resonance and Radicalism: Feminist Framing in the Abortion Debates of the United States and Germany. *American Journal of Sociology* 2 (109) pp.304-344.
- Gemeente Rotterdam (1999). *Een stad met veel culturen; een stad met veel cultuur. Uitgangspunten cultuurnota 2001-2004*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam
- Gemeente Rotterdam (2003). *Uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2005-2008*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Gemeente Rotterdam (2007). *In verbeelding van elkaar samen het toneel van stad zijn. Uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2009-2012*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam
- Hall, S. (1997). *Representation. Cultural representations and signifying practices*. Londen: SAGE Publications Ltd.
- Hamilton, A. (2009). Scruton's Philosophy of Culture: Elitism, Populism, and Classic Art. *British Journal of aesthetics* 49 (4) pp.389-404.
- Houwen, T. (2010). De plakkracht van het label 'populisme'. *Wijsgerig Perspectief* 50 (2) pp.24-31.
- Howitt, D., Cramer, D. (2007). *Methode en technieken in de psychologie*. Amsterdam: Pearson Education Benelux bv.
- Koch, C. (1998). The Contest for American Culture: A Leadership Case Study on the NEA and NEH Funding Crisis. *Public Talk* 2.
- Lucardie, P. (2010). Een populistische pandemie? Kanttekeningen bij een verwarrend verschijnsel. *Wijsgerig Perspectief* 50 (2) pp.6-13.
- Maandag, B. (2002, 9 maart). Afscheid van het rode bolwerk. *Rotterdams Dagblad*.
- Matarasso, F., Landry. C. (1999). Balancing act: twenty-one strategic dilemmas in cultural policy. *Policy Note* 4, pp. 7-60.
- Matheson, D. (2005). *Media Discourses. Analysing Media Texts*. Berkshire: Open University Press.
- McGuigan, J. (2004). *Rethinking Cultural Policy*. Berkshire: Open University Press.
- Meerhof & Du Pre (2002, 7 maart). Overwinning Leefbaar Rotterdam. *Volkskrant*.
- Mills, S. (1997). *Discourse*. Abingdon: Routledge.
- Ministerie van OC&W (2007). *Cultuurbeleid in Nederland*. Amsterdam: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap/ Stichting Boekmansudies. pp. 28-36, 56-57.
- Muis, J. (2012). Pim Fortyun. The Evolution of a Media Phenomenon. [Proefschrift]. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.

Rooduijn, M., Lange, de, S.L., Burg, van der, W. (2012). Een populistische tijdsgeest?

Discursieve reacties op het succes van populistische partijen in West-Europa. *Sociologie* (1).

Smithuijsen, C. (2011). Prepare for landing. *Boekman* 87, pp.6-12.

Smithuijsen, C. (2009). Langs de breuklijn tussen kunst en bestuur. *Boekman* 81, pp.6-13.

Suchman, M. 1995. Managing legitimacy: strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review* 20 (3) pp.578-583.

Vossen, K. (2009). Hoe populistisch zijn Geert Wilders en Rita Verdonk. Verschillen en overeenkomsten in optreden en discours van twee politici. *Res Publica* (4) pp.437-465.

Vuyk, K. (2009) Kunst in een postautonome samenleving. *Boekman* 81 pp.99-104.

Wansink, H. (2004). *De erfenis van Fortuyn. De Nederlandse democratie na de opstand van de kiezers*. Amsterdam: J.M. Meulenhof bv.

Wansink, H. (2007). Tussen populisme en rechts-radicalisme. Overeenkomsten en verschillen tussen de Leefbaren, de fortuynisten en Wilders. *Justitiële Verkenningen* 33 (2) pp.68-74.

Zijderveld, A.C. (2009) *Populisme als politiek drijfzand*. Amsterdam: Uitgeverij Cossee.

Bijlage 1 : Bronnen overzicht

Overzicht van de bronnen/ media die zijn gebruikt voor de analyse op alfabetische volgorde, inclusief het aantal eenheden per bron.

	Aantal eenheden
Algemeen Dagblad	11
AD/ Rotterdams Dagblad	12
ANP	1
Beleidsdocumenten	56
Elsevier	1
Financieel Dagblad	3
Groene Amsterdammer	1
Nederlands Dagblad	1
NRC Handelsblad	33
Het Parool	1
Rotterdams Dagblad	49
Telegraaf	8
Trouw	4
Utrechts Nieuwsblad	1
Volkskrant	22

Bijlage 2: Codeerschema

1. Identificatie van het medium

1. Soort bron: Codeer het soort bron waaruit de uitspraak komt.
0= artikel
1= beleidsdocument

2. Titel medium: Noteer de naam van het medium (wanneer van toepassing).
.....

3. Titel artikel of document: Noteer de titel van het artikel of document.
.....

4. Jaartal: Noteer het jaar waarin het document of artikel waaruit de uitspraak komt is gepubliceerd.
.....

5. Publicatiedatum: Noteer maand waarin het artikel of document waaruit de uitspraak komt is gepubliceerd.
.....

1.1 Publicatiedetails

6. Auteur: Codeer wie er als (journalistieke) maker van het bericht wordt genoemd
0= persbureau: o.a ANP, Reuters, AP, AFP, DPA.
1= redacteur: hieronder vallen de vaste redacteurs van de krant. Vaak aangeduid als “onze correspondenten” of “van onze verslaggever”, “van onze redactie”.
2= medewerker: auteurs die niet behoren tot de vaste redactie
3= Leefbaar Rotterdam of PvdA
4= onbekend

7. Relatie van de spreker met de betreffende politieke partij: Codeer de relatie van de spreker die hij of zij heeft met de betreffende politieke partij.

0= onderdeel van de partij. Raadsleden, wethouders en personen die een plaats hebben op de lijst van de lokale partij.

1= geen verband met de betreffende partij

2= onbekend

8. (Journalistieke) genre: Codeer het soort (journalistiek) bericht of document

0= interview/ citaat: de geïnterviewde persoon – soms personen- is het centrale onderwerp van het bericht. Er bestaan drie vormen : a) één lang doorlopend citaat; b) vraag en antwoord model; c) gemengd model met veel citaten, afwisselend met vragen, sfeerbeschrijving en mogelijk wat achtergrondinformatie of een kritische noot.

1= nieuwsitem. Verslaggeving van een gebeurtenis door auteur.

2= beleidsstuk.

2. Onderzoek

9. Politieke partij: Codeer de politieke partij waarvan de uitspraak komt: verwijzingen naar de partij als geheel, citaten van en/of verwijzingen naar uitspraken van raadsleden en/of wethouders van de partij en verwijzingen naar standpunten van een coalitie, waarbij de betreffende partij specifiek wordt genoemd.

0= Leefbaar Rotterdam

1= PvdA Rotterdam

2.1 Frames

10. Frame: Codeer onder welk frame de uitspraak kan worden geplaatst.

1= bijdrage aan sociale cohesie: Kunst en cultuur als publiek goed dat een positieve bijdrage levert aan de levenskwaliteit van de maatschappij, of als een stimulerende tool voor sociale- en economische ontwikkeling en onlosmakelijk verbonden met politieke besluiten.

2= politieke systeem: Omvat het vraagstuk rond de vormgeving van het politieke orgaan van waaruit de beslissingen omtrent het cultuurbeleid worden genomen.

3= overheidsfinanciering: Als subsidie zonder specifieke voorwaarden aan de ontwikkeling van een organisatie, of als investering voor de langere termijn.

- 4= balans publiek en privaat: De productie, consumptie en het behoud van kunst en cultuur als een overheidstaak of een kunst- en cultuursector die steeds meer op particuliere steun aangewezen.
- 5= prioriteit cultuurbeleid: De prioriteit die de investering in kunst en cultuur heeft ten opzichte van de overige beleidsgebieden.
- 6= politieke concept cultuurbeleid: De positie die de overheid inneemt bij de ontwikkeling van het cultuurbeleid en de bepaling van de inhoud hiervan en de mate waarin de vraag van het volk wordt vertaald in het cultuurbeleid.
- 7= doel investeringen: Het achterliggende doel van de investering in kunst en cultuur.
- 8= hoge en lage cultuur: De variatie tussen toegankelijke kunst en hoge, of elitaire kunst en de grote publieksgroepen die deze kunst aanspreekt, of zou moeten aanspreken.
- 9= ontwikkeling culturele identiteit: De bescherming en/of ontwikkeling van de culturele identiteit nationaal en internationaal.
- 10= culturele diversiteit: De culturele diversiteit van het volk en de vertaling hiervan binnen het cultuurbeleid.
- 11= cultureel erfgoed: De prioriteit die de bescherming van cultureel erfgoed en de ontwikkeling van hedendaagse kunst en cultuur hebben binnen het cultuurbeleid.

Gespreksonderwerp: Codeer, aan de hand van het al vastgestelde frame, welk gespreksonderwerp de betreffende partij met deze uitspraak bespreekt.

2.1.1 'Algemene' frames

10.1 Frame: bijdrage aan sociale cohesie

0= kunst cultuur als publiek goed en voor zelfrechtvaardiging

1= kunst en cultuur als ontwikkeling en politieke activiteit

10.1.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

0= negatief

1= positief

10.2 Frame: politieke systeem

0= directe controle van de nationale politiek

- 1= directe controle van de regionale politiek
- 2= uitsluiting van het politieke proces

10.2.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

- 0= negatief
- 1= positief

10.3 Frame: overheidsfinanciering

- 0= subsidie
- 1= investering

10.3.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

- 0= negatief
- 1= positief

10.4 Frame: balans publiek en privaat

- 0= kunst en cultuur als particuliere sector
- 1= kunst en cultuur als publieke dienst

10.4.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

- 0= negatief
- 1= positief

10.5 Frame: prioriteit cultuurbeleid

- 0= hoge prioriteit kunst en cultuur
- 1= hoge prioriteit overige beleidsgebieden

10.5.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de

betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

0= negatief

1= positief

2.1.2 Volk-elite frames

10.6 Frame: Politieke concept cultuurbeleid

0= culturele democratie

1= democratisering van cultuur

10.6.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

0= negatief

1= positief

10.6.1.1 Populistisch: Codeer of uit de uitspraak blijkt dat de betreffende partij het standpunt inneemt vanuit een positieve houding naar het volk, een negatieve houding naar de elite of zowel een negatief houding ten opzichte van de elite, als een positieve houding ten opzichte van het volk. Bij niet populistische standpunten is deze vraag niet van toepassing.

0= negatief t.o.v. de culturele en/of politieke elite

1= negatief t.o.v. de culturele en/of politieke elite en positief t.o.v. het volk

2= positief t.o.v. het volk

3= geen van beide

10.7 Frame: doel investeringen

0= ontwikkeling van de gemeenschap

1= prestige

10.7.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

0= negatief

1= positief

10.7.1.1 Populistisch: Codeer of uit de uitspraak blijkt dat de betreffende partij het standpunt inneemt vanuit een positieve houding naar het volk, een negatieve houding naar de elite of zowel een negatief houding ten opzichte van de elite, als een positieve houding ten opzichte van het volk. Bij niet populistische standpunten is deze vraag niet van toepassing.

0= negatief t.o.v. de culturele en/of politieke elite

1= negatief t.o.v. de culturele en/of politieke elite en positief t.o.v. het volk

2= positief t.o.v. het volk

3= geen van beide

10.8 Frame: Hoge en lage cultuur

0= aandacht voor toegankelijke kunst en cultuur voor een breed publiek

1= aandacht voor hoge, of elitaire kunst en cultuur voor de culturele elite

10.8.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

0= negatief

1= positief

10.8.1.1 Populistisch: Codeer of uit de uitspraak blijkt dat de betreffende partij het standpunt inneemt vanuit een positieve houding naar het volk, een negatieve houding naar de elite of zowel een negatief houding ten opzichte van de elite, als een positieve houding ten opzichte van het volk. Bij niet populistische standpunten is deze vraag niet van toepassing.

0= negatief t.o.v. de culturele en/of politieke elite

1= negatief t.o.v. de culturele en/of politieke elite en positief t.o.v. het volk

2= positief t.o.v. het volk

3= geen van beide

2.1.3 Identiteitsframes

10.9 Frame: culturele identiteit

0= bescherming/ ontwikkeling nationale, of Rotterdamse identiteit

1= ontwikkeling internationale identiteit

10.9.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

0= negatief

1= positief

10.9.1.1 Populistisch: Codeer of uit de uitspraak blijkt dat de betreffende partij het standpunt inneemt vanuit de behoefte de Nederlandse culturele identiteit te beschermen, of deze identiteit te ontwikkelen. Bij niet populistische standpunten is deze vraag niet van toepassing.

0= algemene ontwikkeling culturele identiteit

1= bescherming van de culturele identiteit

2= geen van beide

10.0 Frame: culturele diversiteit

0= ontkenning culturele diversiteit

1= promotie culturele diversiteit

10.0.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

0= negatief

1= positief

10.0.1.1 Populistisch: Codeer of uit de uitspraak blijkt dat de betreffende partij het standpunt inneemt vanuit de behoefte de Nederlandse culturele identiteit te beschermen, of deze identiteit te ontwikkelen. Bij niet populistische standpunten is deze vraag niet van toepassing.

0= algemene ontwikkeling culturele identiteit

- 1= bescherming van de culturele identiteit
- 2= geen van beide

10.11 Frame: cultureel erfgoed

- 0= behoud van erfgoed
- 1= ontwikkeling van hedendaagse kunst en cultuur

10.11.1 Standpunt: Codeer aan de hand van de voorgaande de stap of de betreffende partij in positief of negatief verband over het vooraf gecodeerde onderwerp spreekt.

- 0= negatief
- 1= positief

10.11.1.1 Populistisch: Codeer of uit de uitspraak blijkt dat de betreffende partij het standpunt inneemt vanuit de behoefte de Nederlandse culturele identiteit te beschermen, of deze identiteit te ontwikkelen. Bij niet populistische standpunten is deze vraag niet van toepassing.

- 0= algemene ontwikkeling culturele identiteit
- 1= bescherming van de culturele identiteit
- 2= geen van beide

Bijlage 3: Analyse overige frames

1. Leefbaar Rotterdam

Frame 1: Bijdrage aan de sociale cohesie

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 4

Percentage: 3,2%

Uit de verdeling van de gespreksonderwerpen en standpunten (tabel 1.1) binnen dit frame blijkt dat Leefbaar Rotterdam kunst en cultuur voornamelijk ziet als een stimulerende tool voor sociale- en economische ontwikkeling. 75% van de uitspraken had betrekking op dit gespreksonderwerp en in alle gevallen waren ze hier positief over. 25% van de uitspraken had betrekking op de positieve bijdrage van kunst en cultuur aan de levenskwaliteit van de maatschappij. Uit de uitspraak die zij hier over hebben gedaan is gebleken dat zij hier negatief tegenover staan.

Tabel 1.1 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Publiek goed en voor zelfrechtvaardiging		Ontwikkeling en politieke activiteit	
25.0% (1)		75.0% (3)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
100.0% (1)	0% (0)	0% (0)	100.0% (3)

Frame 2: Politieke systeem

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 7

Percentage: 5,6%

Anders dan bij de overige frames zijn de gespreksonderwerpen binnen het frame 'politiek systeem' verdeeld onder drie opties. Uit tabel 1.2 blijkt dat 57,1% van de uitspraken die Leefbaar Rotterdam heeft gedaan betrekken had op de uitsluiting van het politieke proces binnen het politieke orgaan van waaruit de beslissingen omtrent het cultuurbeleid worden genomen. In 75% van de gevallen waren zij hier positief over. Eenmaal (25%) negatief (tabel 1.5). Binnen de gespreksonderwerpen die betrekking hebben op directe controle van de politiek is in 28.6% van de gevallen gesproken over directe controle van de regionale politiek en hier waren ze altijd positief over (tabel 1.2). 14,3% van de uitspraken ging over de directe controle van de nationale politiek. Met deze uitspraak geven ze aan hier negatief tegenover te staan.

Tabel 1.2 Verdeling gespreksonderwerpen

Directe controle nationale politiek		Directe controle regionale politiek		Uitsluiting van het politieke proces	
14.3% (1)		28.6% (2)		57.1% (4)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief	Negatief	Positief
100.0% (1)	0% (0)	0% (0)	100.0% (2)	25.0% (1)	75.0% (3)

Frame 3: Overheidsfinanciering

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 12

Percentage: 9,7%

Binnen het frame 'overheidsfinanciering' is door de sprekers van Leefbaar Rotterdam in alle gevallen gesproken over financiering van kunst en cultuur door de overheid middels subsidie. Bij 91,7% van de uitspraken die zij hierover hebben gedaan waren ze hier negatief over (tabel 1.3). Uit één uitspraak (8,3%) blijkt een positieve houding ten opzichte van dit gespreksonderwerp.

Tabel 1.3 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Subsidie		Investering	
100.0% (12)		0% (0)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
91.7% (11)	8.3% (1)	0% (0)	100.0% (3)

Frame 4: Publieke of private financiering van kunst en cultuur

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 10

Percentage: 8,1%

Uit de verdeling van de gespreksonderwerpen en de standpunten die Leefbaar Rotterdam inneemt ten opzichte van deze onderwerpen (tabel 1.4) blijkt dat de partij zich voornamelijk negatief uitlaat over de rol van de overheid bij de productie, consumptie en het behoud van kunst en cultuur (70%). In de gevallen dat er is gesproken is over steun vanuit de particuliere sector (30%) waren zij hier positief over. Leefbaar Rotterdam blijkt dus voor een kunst en cultuursector te zijn die meer op private steun is aangewezen en minder afhankelijk is van de overheid.

Tabel 1.4 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Privaat		Publiek	
30.0% (3)		70.0% (7)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (3)	100.0% (7)	0% (0)

Frame 5: Prioriteit cultuurbeleid

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 21

Percentage: 16,9%

De analyse van dit frame is opgenomen in hoofdstuk 4 van het onderzoeksrapport.

Frame 6: Het politieke concept

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 17

Percentage: 13,7%

Het frame ‘politiek concept’ is het eerste frame binnen de groep ‘volk-elite frames’. Deze frame zijn gecodeerd in drie stappen. Uit de eerste stap (tabel 1.5) blijkt dat de verdeling tussen de twee gespreksonderwerpen redelijk gelijk is. Negen keer (52,9%) sprak Leefbaar Rotterdam over een culturele democratie en acht keer (47,1%) de democratisering van cultuur. Uit de standpunten die zij innemen ten opzichte van deze gespreksonderwerpen blijkt dat ze in alle gevallen positief zijn ten aanzien de culturele democratie en altijd negatief over de democratisering van cultuur. Hieruit blijkt dat Leefbaar Rotterdam voorstander is van een bottom-up strategie waarbinnen de culturele waarden en uitingen van de samenleving centraal staan. Kritiek hebben ze op een benadering waarbinnen men cultuur ziet als vorm van civilisatie de nadruk ligt op hoge kunst.

Om te achterhalen of de gedachten achter dit standpunt overeenkomen met het populistische gedachtegoed is bij de derde stap de mogelijk uitgesproken houding tegenover het volk of de elite gecodeerd. Bij het positieve argument ten opzichte van de culturele democratie blijkt uit van de uitspraken 33.3% een positieve houding van de partij ten aanzien van het volk, uit 22.2% van de uitspraken een negatieve houding ten aanzien van de elite en bij 44,4% wordt deze houding niet duidelijk (tabel 1.6). Leefbaar Rotterdam laat zich in dit geval dus voornamelijk positief uit met betrekking tot het volk, maar uit in een aantal gevallen ook haar kritiek op de elite. Bij de negatieve houding tegenover de democratisering van cultuur is de

partij voornamelijk negatief over de culturele en/of politiek elite (87.5%). Binnen 12,5% van de uitspraken is Leefbaar Rotterdam positief over het volk én negatief over de elite.

Tabel 1.5 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Culturele democratie		Democratisering van cultuur	
52.9% (9)		47.1% (8)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (9)	100.0% (8)	0% (0)

Tabel 1.6 Verdeling van het populistische standpunt

	Positief t.o.v. culturele democratie	Negatief t.o.v. democratisering
Negatief elite	22.2% (2)	87.5% (7)
Negatief elite en positief volk	0% (0)	12.5% (1)
Positief volk	33.3% (3)	0% (0)
Geen	44.4% (4)	0% (0)

Frame 7: Het doel van de investering in kunst en cultuur

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 5

Percentage: 4,8%

Het frame 'doel investeringen' staat voor het achterliggende doel van de overheid van de investering in kunst en cultuur. Uit tabel 1.7 blijkt dat binnen dit frame in 60% van de gevallen wordt gesproken over de ontwikkeling van de gemeenschap als doel en in 40% van de gevallen over prestige projecten. Binnen de uitspraken die betrekking hadden op de ontwikkeling van de gemeenschap was Leefbaar Rotterdam hier altijd positief over. Verdeling binnen dit positieve standpunt van de houding tegenover het volk of de elite is gelijk verdeeld. Van de drie uitspraken was Leefbaar Rotterdam er bij één negatief over de elite, bij één positief over het volk en uit de laatste uitspraak bleek deze houding niet.

Over prestige projecten is altijd negatief gesproken, maar Leefbaar Rotterdam was hierbij nooit negatief over de elite (tabel 1.8). Wel werd er één keer positief gesproken over het volk (50%). Uit de andere uitspraak bleek de houding van Leefbaar Rotterdam t.o.v. het volk of de elite niet.

Tabel 1.7 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Ontwikkeling gemeenschap		Prestige	
60.0% (3)		40.0% (2)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (3)	100.0% (2)	0% (0)

Tabel 1.8 Verdeling van het populistische standpunt

	Positief t.o.v. gemeenschap	Negatief t.o.v. prestige projecten
Negatief elite	33.3% (1)	0% (0)
Negatief elite en positief volk	0% (0)	0% (0)
Positief volk	33.3% (1)	50.0% (1)
Geen	33.3% (1)	50.0% (1)

Frame 8: Hoge/ Lage cultuur

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 30

Percentage: 24,2%

De analyse van dit frame is opgenomen in hoofdstuk 4 van het onderzoeksrapport.

Frame 9: Culturele identiteit

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 10

Percentage: 8,1%

Het negende frame is de eerste binnen de groep 'identiteitsframes'. Deze frames bevatten net als de 'volk-elite frames' een extra stap om te kunnen vaststellen of de uitspraak pas binnen het populistische gedachtegoed, of niet. Binnen het frame 'culturele identiteit' zijn de uitspraken die betrekking hebben op de bescherming of ontwikkeling van de nationale (of Rotterdamse) of internationale identiteit geplaatst. Leefbaar Rotterdam spreekt hierbij in 70% van de gevallen over de bescherming van de nationale, of Rotterdamse identiteit, tegenover 30% voor de bescherming of ontwikkeling van de internationale identiteit (tabel 1.9). De uitspraken ten aanzien van de nationale of Rotterdamse identiteit zijn altijd positief en komen of voort uit de behoefte de culturele identiteit te willen beschermen, of dit is niet gebleken uit de geanalyseerde uitspraken (tabel 1.10).

Als er wordt gesproken over de culturele identiteit van Nederland of Rotterdam in het buitenland is Leefbaar Rotterdam hier voornamelijk negatief over (66,7%, tabel 1.9). De analyse bevat echter ook een uitspraak waar ze positief zijn ten aanzien van dit gespreksonderwerp. Uit geen van deze uitspraken blijkt echter vanuit welke behoefte Leefbaar Rotterdam tot dit standpunt is gekomen.

Tabel 1.9 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Ontwikkeling/ bescherming nationale identiteit		Ontwikkeling/ bescherming internationale identiteit	
70.0% (7)		30.0% (3)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (7)	66.7% (2)	33.3% (1)

Tabel 1.10 Verdeling van het populistische standpunt

	Positief nationaal	Positief internationaal	Negatief internationaal
Ontwikkeling culturele identiteit	50.0% (4)	83.3% (5)	0% (0)
Bescherming culturele identiteit	0% (0)	0% (0)	0% (0)
Geen van beide	50.0% (4)	16.7% (1)	100.0% (1)

Frame 10: Culturele diversiteit

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 5

Percentage: 4,0%

De sprekers van of over Leefbaar Rotterdam hebben binnen dit frame voornamelijk uitspraken gedaan die betrekking hadden op de promotie van de culturele diversiteit (80%) en ze waren hier in alle gevallen negatief over, zo blijkt uit tabel 1.11. Slechts één uitspraak (20%) ging in op de ontkenning van de culturele diversiteit en in deze context was de partij altijd positief over dit gespreksonderwerp. Uit tabel 1.12 blijkt dat uit deze ene uitspraak niet is op te maken wat de gedachte achter dit standpunt is. Uit 25% van de uitspraken over de promotie van de culturele diversiteit wordt deze gedachte wel duidelijk en blijkt dat Leefbaar Rotterdam de culturele diversiteit voornamelijk wilt beschermen. Uit de overige uitspraken blijkt het 'populistische' standpunt wederom niet.

Tabel 1.11 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Ontkenning culturele diversiteit		Promotie culturele diversiteit	
20.0% (1)		80.0% (4)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (7)	100.0% (4)	0% (0)

1.12 Tabel Verdeling van het populistische standpunt

	Positief ontkenning diversiteit	Negatief promotie diversiteit
Ontwikkeling culturele identiteit	0% (0)	0% (0)
Bescherming culturele identiteit	0% (0)	25.0% (1)
Geen van beide	100.0% (1)	75.0% (3)

Frame 11: Cultureel erfgoed

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 2

Percentage: 1,6%

Binnen het frame 'cultureel erfgoed' is er een tweedeling gemaakt tussen het behoud van erfgoed en de ontwikkeling van hedendaagse kunst. Uit de resultaten blijkt dat Leefbaar Rotterdam binnen dit frame in alle gevallen heeft gesproken over het behoud van cultureel erfgoed en de sprekers waren hier altijd positief over. Uit de helft van de uitspraken is gebleken dat de partij dit standpunt inneemt ter bescherming van de culturele diversiteit. Uit de andere uitspraak bleek dit standpunt niet.

Tabel 1.13 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Behoud van cultureel erfgoed		Ontwikkeling van hedendaagse kunst	
100.0% (2)		0% (0)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (2)	0% (0)	0% (0)

1.14 Tabel Verdeling van het populistische standpunt

	Positief t.o.v. het behoud van cultureel erfgoed
Ontwikkeling culturele identiteit	0% (0)
Bescherming culturele identiteit	50.0% (1)
Geen van beide	50.0% (1)

2. PvdA Rotterdam

Frame 1: Bijdrage aan de sociale cohesie

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 9

Percentage: 11,1%

Binnen het eerste frame van de analyse hebben de sprekers van of over de PvdA alleen gesproken over kunst en cultuur als ontwikkeling en politieke activiteit. Met deze uitspraken waren ze hier in alle gevallen positief over, blijkt uit tabel 2.1.

Tabel 2.1 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Publiek goed en voor zelfrechtvaardiging		Ontwikkeling en politieke activiteit	
0% (0)		100.0% (9)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	0% (0)	0% (0)	100.0% (9)

Frame 2: Politieke systeem

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 4

Percentage: 4,9%

Het frame 'politieke stysteem' is onderverdeeld in drie gespreksonderwerpen in plaats van twee. Uit tabel 2.2 blijkt dat de sprekers van of over de PvdA slechts twee van deze gespreksonderwerpen hebben gebruikt als zij uitspraken deden binnen dit frame. 75% van de uitspraken had betrekking op de directe controle van de nationale politiek en de overige 25% ging over de directe controle van de regionale politiek. Binnen beide gespreksonderwerpen waren de sprekers altijd positief over het besproken onderwerp.

Tabel 2.2 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Directe controle nationale politiek		Directe controle regionale politiek		Uitsluiting van het politieke proces	
75.0% (3)		25.0% (1)		0% (0)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (3)	0% (0)	100.0% (1)	0% (0)	0% (0)

Frame 3: Overheidsfinanciering

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 4

Percentage: 4,9%

Van de vier uitspraken die de sprekers van of over de PvdA Rotterdam binnen die frame hebben gedaan had geen enkele betrekking op de overheidssteun aan kunst en cultuur als een investering. Bij alle uitspraken waren de sprekers positief over overheidsfinanciering in de vorm van subsidie, blijkt uit tabel 2.3.

Tabel 2.3 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Subsidie		Investering	
100.0% (4)		0% (0)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (4)	0% (0)	0% (0)

Frame 4: Publieke of private financiering van kunst en cultuur

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 8

Percentage: 9,9%

Uit de resultaten die zijn gepresenteerd in tabel 2.4 blijkt dat de PvdA binnen dit frame niet heeft gesproken over de financiering van kunst en cultuur door de private sector. Alle uitspraken die er zijn gedaan binnen dit frame hadden betrekking op de financiering van kunst en cultuur door de overheid en alle sprekers waren hier positief over. Hieruit valt op te maken dat de PvdA een voorstander is van de financiering van de kunst- en cultuursector door de overheid.

Tabel 2.4 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Privaat		Publiek	
0% (0)		100.0% (8)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	0% (0)	0% (0)	100.0% (8)

Frame 5: Prioriteit cultuurbeleid

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 1

Percentage: 1,2%

Binnen het vijfde frame is door de sprekers van of over de PvdA slechts één uitspraak gedaan. Deze ene uitspraak had betrekking op de prioriteit die de steun van de kunst- en cultuursector heeft voor de partij, ten opzicht van de overige beleidsgebieden.

Tabel 2.5 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Prioriteit steun kunst en cultuur		Prioriteit overige beleidsgebieden	
100.0% (1)		0% (0)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (1)	0% (0)	100.0% (8)

Frame 6: Het politieke concept

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 8

Percentage: 9,9%

Binnen het frame 'politisiek concept' hebben de sprekers van of over de PvdA uitspraken gedaan over beide gespreksonderwerpen. 75% van de uitspraken had betrekking op de culturele democratie en 25% op de democratisering van cultuur. In alle gevallen was de partij positief over een culturele democratie en negatief over de democratisering van cultuur. De sprekers hebben dus geen tegenstrijdige uitspraken gedaan.

Uit tabel 2.7 blijkt de verdeling van de uitspraken onder de verschillende 'populistische' standpunten. Hier wordt duidelijk dat de PvdA, als er een positief standpunt wordt ingenomen ten opzichte van een culturele democratie, voornamelijk een positieve houding ten aanzien van het volk inneemt. Uit de uitspraken die betrekking hebben op de democratisering van cultuur blijkt de houding ten aanzien van het volk en/of de elite niet.

Tabel 2.6 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Culturele democratie		Democratisering van cultuur	
75.0% (6)		25.0% (2)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (6)	100.0% (2)	0% (0)

Tabel 2.7 Verdeling van het populistische standpunt

	Positief t.o.v. culturele democratie	Negatief t.o.v. democratisering
Negatief elite	0% (0)	0% (0)
Negatief elite en positief volk	16.7% (1)	0% (0)
Positief volk	66.7% (4)	0% (0)
Geen	16.7% (1)	100.0% (2)

Frame 7: Het doel van de investering in kunst en cultuur

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 11

Percentage: 13,6%

De gespreksonderwerpen binnen het frame dat betrekking heeft op het doel van de investeringen in kunst en cultuur zijn 'ontwikkeling gemeenschap' en 'prestige projecten'. Uit de verdeling in tabel 2.8 blijkt dat de PvdA hoofdzakelijk uitspraken heeft gedaan die betrekking hadden op prestige projecten (72.2%). De sprekers waren hier in alle gevallen positief over. Daarbij waren ze ook altijd positief over de ontwikkeling van de gemeenschap als doel van de investeringen in kunst en cultuur.

Uit de resultaten in tabel 2.9 blijkt dat de PvdA zich in dit verband nooit negatief heeft geuit over de culturele of politieke elite. Bij de positieve uitspraken over de ontwikkeling van de gemeenschap waren ze voornamelijk (66,75) positief over het volk en bij de uitspraken over prestige projecten bleek de houding ten aanzien van het volk en/of de elite meestal niet.

Tabel 2.8 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Ontwikkeling gemeenschap		Prestige projecten	
27.3% (3)		72.7% (8)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (3)	0% (0)	100.0% (8)

Tabel 2.9 Verdeling van het populistische standpunt

	Positief t.o.v. gemeenschap	Positief t.o.v. prestige projecten
Negatief elite	0% (0)	0% (0)
Negatief elite en positief volk	0% (0)	0% (0)
Positief volk	66.7% (2)	12.5% (1)
Geen	33.3% (1)	87.5% (7)

Frame 8: Hoge/ Lage cultuur

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 4

Percentage: 4,9%

De uitspraken binnen het frame 'hoge/lage cultuur' zijn wederom verdeeld onder de twee gespreksonderwerpen. De uitspraken van de PvdA hadden voornamelijk betrekking op de aandacht voor toegankelijke kunst voor een breed publiek (75%). De partij was hier altijd positief over. 25% van de uitspraken had betrekking op de aandacht voor hoge kunst en hier waren de sprekers negatief over. Uit tabel 2.11 blijkt echter dat ze hierbij geen negatieve uitspraken deden over de elite. De sprekers lieten zich binnen dit frame in alle gevallen positief uit over het volk.

Tabel 2.10 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Aandacht voor toegankelijke kunst		Aandacht voor hoge, of elitaire kunst	
75.0% (3)		25.0% (1)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (3)	100.0% (1)	0% (0)

Tabel 2.11 Verdeling van het populistische standpunt

	Positief t.o.v. toegankelijke kunst	Negatief t.o.v. hoge kunst
Negatief elite	0% (0)	0% (0)
Negatief elite en positief volk	0% (0)	0% (0)
Positief volk	100.0% (3)	100.0% (1)
Geen	0% (0)	0% (0)

Frame 9: Culturele identiteit

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 14

Percentage: 17,3%

De analyse van dit frame is opgenomen in hoofdstuk 4 van het onderzoeksrapport.

Frame 10: Culturele diversiteit

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 13

Percentage: 16%

De analyse van dit frame is opgenomen in hoofdstuk 4 van het onderzoeksrapport.

Frame 11: Cultureel erfgoed

Totaal aantal eenheden binnen dit frame: 5

Percentage: 6.2%

Binnen het frame 'cultureel erfgoed' zijn de gespreksonderwerpen 'behoud van cultureel erfgoed' en 'de ontwikkeling van hedendaagse kunst' vastgesteld. Uit tabel 2.12 blijkt dat de sprekers van of over de PvdA voornamelijk positieve uitspraken hebben gedaan over het behoud van cultureel erfgoed (80%). 20% van de uitspraken had betrekking op de ontwikkeling van hedendaagse kunst, waar de sprekers ook positief over waren.

Tabel 2.13 toont aan dat bij het positieve standpunt ten opzichte van het behoud van cultureel erfgoed de gedachte achter dit standpunt verdeeld is. Uit 25% van de uitspraken blijkt de wens de culturele identiteit te willen ontwikkelen, uit een andere uitspraak (ook 25%) blijkt de wens de culturele identiteit te willen beschermen en uit de overige uitspraken blijkt de achterliggende gedachte niet. Bij de uitspraak die betrekking heeft op de ontwikkeling van hedendaagse kunst blijkt dat de PvdA hiermee de culturele identiteit wenst te beschermen.

Tabel 2.12 Verdeling gespreksonderwerpen en standpunten

Behoud van cultureel erfgoed		Ontwikkeling van hedendaagse kunst	
80.0% (4)		20.0% (1)	
Negatief	Positief	Negatief	Positief
0% (0)	100.0% (4)	0% (0)	100.0% (1)

2.13 Tabel Verdeling van het populistische standpunt

	Positief t.o.v. behoud	Positief t.o.v. hedendaagse kunst
Ontwikkeling culturele identiteit	25.0% (1)	100.00% (1)
Bescherming culturele identiteit	25.0% (1)	0% (0)
Geen van beide	50.0% (2)	0% (0)